Den gamla Gården på Slätten

av

John Ljungvall

SKEGRIE
N:07

Detta handlar om en gammal gård långt ner i sydväst på den skånska slätten. Gården tillhörde min farfar, Nils Jeppsson, och min fader, Johan Nilsson Engwall, är född där.

Skildringen söker återge några drag ur livet på denna genuina söderslättsgård under dess sekellånga tillvaro och sträcker sig dessutom styckvis även till den omgivande bygden och dess folk.

Vissa miljöskildringar, historiska data och en del andra fakta är hämtade från litteratur, som redovisas på sid. 312.

I övrigt grundas beskrivningen, dels på vad min fader berättat och dels på mina egna upplevelser och iakttagelser.

Malmö i mars 1967

John Engwall.

Här är den bygden, som fäderna röjde
redan i urtid, som hävden ej når.
Här är den marken, som fäderna plöjde
hundratals gånger i hundratals år.
Här ha de enats, här ha de stridit,
här ha de fröjdats, här ha de lidit
de gamle, som vila i ro.

Nils Hildestrand.

I N N E H Å L L

	Sid.
Förord	3
Gården och dess läge i landskapet	8
Kommunikationer, karta	9,10
Söderslätt, hur den uppkom	12
De första människorna på Söderslätt	14
Det första jordbruket på Söderslätt	18
Gravskick	20
Skegriedösen	22
Bronsåldern och slättfolket	25
Hästen. Årdret	27
Järnåldern	30
Rågen	32
Den uråldriga Skegrie by	33
Bild av livet i byn under 1700-talet	37
Bygårdarna och jordbruksredskapen	38
Humlegårdar och öl	40
Jordbruket	
Den gamla byns jord. Vångarna	42
Treskiftesbruket	43
De många små tegarna. Arvskifte	47
Arbetet på åker och äng	49
Allmänningen. Fäherden. Boskapen	51
Byalaget och bystämman	56
Ålderman. Byordning. Lag och rätt	57
Bomärken	63
Läs- och skrivkunnighet	66
Byns folkstruktur i äldre tid	67
Skiftesverket	68

	Sid.
Kyrkan. Prästerna	70
Skånska kyrkorätten	78
Tionde	78
Husförhör	79
Utflyttningen från den gamla byn	81
De nya ägorna	86
Inhägnad. Pilplantering	86
N:o 7 Skegrie	90
Planskiss över ägorna på N:o 7	91
Släkttavla över gårdens ägare	92
Hemmanets karaktär, tillkomst m.m.	93
Mantal	95
Jordens kvalitet, avdikning, förbättring	99
Växtföljden. Brukning	101
Byggnaderna. Planskiss	108
Stuelängan	109
Bohaget	111
Köket	115
Stuekammaren	113
Trädgårdskammaren. Salen	114
Uppvärmning	111
Belysning	117
Stall och ladugårdsbyggnad	118
Loge, halm och foder	120
Svin, får höns	121
Vagnsport	122
Snickarbod	123
Brunnen	123
Klinehus	125
Råstensbygge	129
Taktäckning	130
Trädgården	132

	Sid.
Dagligt liv på gården	138
Måltider	139
Husandakt	151
Kyrkogång	152
Årets tider	
Våren	154
Sådd	158
Betodling	159
Sommaren	161
Höbärgning	163
Torvtäkt	164
Torvängarna	166
Mossen	167
Hösten	170,179
Skörden	170
Linberedning	172
Höstsådd	179
Mikaeli	180
Mårten	182
Vintern	184
Tröskning	185
Mjölet	188
Brödet	189
Ölbrygd	195
Slakt och köttberedning	197
Byk	202
Spånad	203
Färgning	204
Vävning	206
Skräddaren. Skomakaren.	208
Folklynne och karaktärsdrag	209

	Sid.
Kvinnorna	217
Högtider och gillen	219
Mårtensfest	221
Jul	222
Fastlag	226
Påsk	227
Maj	228
Midsommar	228
Gille hos farfar	230
Pengar och ekonomi	234
Stadsresor	236
Äktenskap	239
Skolväsendet	241
Folktro	248
Skrock, vidskepelse, demoner	250
Förbjudna och lyckodagar	257
Naturtecken	256
Magiska handlingar. D:o Barnsbörd	260
Sjukvård och läkemedel	263
Bot av kloka gubbar och gummor	264
Historier om kloka och häxor	270
Bygdeoriginal,	280
Epilog	311
Litteraturförteckning	312
Viktiga data i Söderslätts historia	319
Allmänt register	313

M I N F A R F A R S G Å R D

var en del av hemmanet nr 7 i Skegrie socken, Skytts härad i Malmöhus län.
Häradet innefattar 21 socknar.
I kyrkligt hänseende utgör Skegrie annex till Västra Tommarp under Skytts kontrakt av Lunds stift.

Hemmanets jordareal ligger i den delen av Skåne, som utbreder sig " söder om landsvägen," mellan Malmö och Ystad. Denna del av landskapet benämnes Söderslätt och inbegriper egentligen bara tre härader: Oxie, Skytts och Vemmerlövs.

Trakten består av den yppersta åkerjord,

och här finns således de bästa förutsättningar för ett högt uppdrivet jordbruk.

Det sydliga läget och närheten till havet bidrager till att klimatet blir relativt milt. Visserligen kan det blåsa hårda vindar över slätten, men vintrarna är korta.

Ett finmaskigt kommunikationsnät av vägar och järnvägar har genom tiderna underlättat utbytet mellan denna "Sveriges kornbod" och landet i övrigt. Från Malmö till Trelleborg löper två järnvägar. Den ena, den s.k. Kontinentaljärnvägen har över Trelleborgs färjeläge förbindelse med utlandet, den andra är av mera lokal karaktär. Sedan ett par år trafikeras denna senare inte längre än till Vellinge, varifrån en bandel utgår till Skanör och Falsterbo.
Bussar och lastbilar betjänar den övriga trafiken från Vellinge söderut.

Denna järnväg och den från Trelleborg utgående Europaväg nr 6 (E6) löper jämsides och korsar varandra på flera ställen under den endast omkr. 30 km långa sträckan upp till Malmö.

Antagligen är det bara en tidsfråga, när järnvägen helt lägges ner. Personligen tycker jag, att det är stor skada, även om det får anses som ett led i den moderna utveck-

lingen eller rättare avvecklingen av järvägseran i vårt land. Slätten går i varje fall miste om ett inslag av liv, som under många decennier hört till landskapets dagliga rytm.

Kartskiss över Söderslätt.

häradsgräns
landsväg
järnväg

Skala: 1:600 000.

SÖDERSLÄTT

I

FÖRHISTORISK TID

HUR SÖDERSLÄTT UPPKOM.

Söderslätt är en mycket gammal bygd. Vetenskapsmännen har med ganska stor säkerhet kunnat konstatera, att sydvästra Skåne är den delen av vårt land, som blev tidigast befolkad och först odlad.+)

Dess urhistoria är mycket lång. Skåne blev isfritt omkr. 13000 år före Kristi födelse. De väldiga vattenströmmar, som bildades vid inlandsisens smältning, avsatte lager av kalkrika leror i Skånes södra del. Det är genom dem som grunden lades till Söderslätts goda jordmån.

+) O. Rydbeck: Skåne under förhistorisk tid STF 1919.

Det skulle dock komma att dröja många årtusenden, innan de jordlager, som bildats i urtiden, började brukas och bli skördbärande åkrar.

Inga människor fanns ännu i landet. Kölden härskade, frostdimmorna låg täta över den frusna jorden, häftiga snöstormar rasade större delen av året.

I detta tundralika landskap fanns helt naturligt ringa växtlighet. Endast dvärgbjörk och viden samt några låga örter, lavar o.d. uthärdade i ytan av den nästan ständigt bottenfrusna marken. Träd och andra växter med djuptgående rötter kunde inte trivas.

Vildrenar strövade omkring på slätten. Nästan inga andra djur, som livnärde sig av växter, kunde finna föda där utom möjligen harar och ripor.

DE FÖRSTA MÄNNISKORNA PÅ SÖDERSLÄTT.

Kölden mildrades endast sakta. Det dröjde tusentals år, efter det isen börjat smälta, innan några människor kunde leva på slätten.

Sedan isen smält undan, lättade trycket, som den utövat på jordskorpan. Landet höjde sig småningom genom sin inneboende elasticitet, så att Skåne till slut fick landförbindelse med de danska öarna och således ända ner mot kontinenten. Den vägen antages de första människorna ha kommit till vårt land.

Att det var ganska snart efter isens avsmältning, har man kunnat räkna ut genom att undersöka den varviga leran och de redskap av renhorn, sten o.d., som dessa människor lämnat, där de vistats.

Kanske slog de sig först ner, där Öresund nu svallar. De har sedan vandrat upp för stigningen mot nuvarande skånekusten och begivit sig vidare in över slätten.+)

När detta hände, fick alltså Söderslätt sina första inbyggare.

Dessa invandrare bestod antagligen bara av smärre folkhopar. De hade säkerligen inga fasta boplatser. De var renjägare och måste fördenskull föra en nomadiserande tillvaro. För sitt livsuppehälle var de helt beroende av jakten. De följde efter renflockarna, varhelst dessa drog iväg över slättlandet. Med sina primitiva vapen: pilar och spjut med spetsar av ben och kanske sten och med klubbor av stenar kunde de nedlägga sitt byte. När jakten lyckades, fick de kött till föda och hudar till kläder jämte horn och ben att tillverka vapen och redskap av.

Eftersom de noga kände djurens vanor och tillhåll, förstod renjägarna sig också på

+) SkH s 13

att locka dem ner i fallgropar eller gillra andra fällor för att fånga bytet.

Omkring 8000 år f. Kr. hade slättens klimat hunnit bli så milt, att träd kunde växa i den skånska jorden. Till en början var det mest björk och pilar. Senare kom furen och slutligen invandrade hasseln, som trivdes väl och utvecklade sig i riklig mängd.

Nu bildades således de första skogarna.

Allteftersom slätten blev skogbevuxen, och det sålunda gick lättare att leva här, efterföljdes snart de forna renjägarna av andra stammar, som vandrade in och slog sig ner vid kusterna i sydväst, där landet var lättast framkomligt.

I havet och i den mängd sötvattens-sjöar, som då fanns, fiskade de, och eftersom skogarna den tiden gick ända fram till havet, kunde de även skaffa sig föda genom att jaga det där rikligt förekommande villebrådet. Skogen lämnade dessutom bränsle till eldarna och virke till boplatsernas hyddor.

Dessa jägar- och fiskarstammar framlevde sitt liv i ett par årtusenden, utan att man har kunnat iakttaga några större förändringar i deras livsföring.

Under denna tidrymd pågick en fortlöpande klimatförbättring, och under 5000-talet f.Kr. hade slätten milda och torra somrar.

DET FÖRSTA JORDBRUKET PÅ SÖDERSLÄTT.

En ny och viktig epok tog sin början omkr. 3000 år f. Kr.

Söderslätts inbyggare, som redan tidigare börjat hålla tamdjur, lärde sig nu även att så och skörda säd.

Slätten begynte alltmer odlas.

Människorna högg ner små områden av skogen med sina enkla stenyxor och brände träden till aska. Därefter bearbetades de små svedjetegarna med hackor av trä eller av ben och horn.

Sädeskorn, som skåningarna antagligen bytt sig till av folken längre söderut, myllades ner i den jungfruliga marken. Och så hade åkerbruket tagit sin början på den skånska slätten.

Man får dock inte föreställa sig, att åkrarna bestod av stora sammanhängande fält, där säden böljade som i våra dagar. Tegarna var länge små och oregelbundna. Till en del berodde detta på att landytan var sönderskuren av otaliga sjöar och vattendrag, och den tidens sädesslag stod närmare de vilda gräs, från vilka de härstammade än de högförädlade sorter, som nu odlas.

Troligen var det en ny stam, som invandrat och börjat idka åkerbruk i kusttrakterna.

Jägar- och fiskarfolket drog sig undan och levde sitt liv i de täta skogarna i det inre av landskapet.

Detta kan man förstå av de skilda fornfynd, som i våra dagar gjorts, dels vid havskusten, dels också vid sjöar och i mossar inne i landområdet.

GRAVSKICK OCH RELIGIÖSA FÖRESTÄLLNINGAR HOS DE FÖRSTA BÖNDERNA PÅ SÖDERSLÄTT.

Sydvästra Skåne är den del av Sverige, där stenåldern nått sin allsidigaste utveckling. Här är gravdösarnas egentliga hembygd. De började uppföras sedan befolkningen blivit riktigt bofast.

Tyvärr är nästan alla stendösar och gravhögar här i Skåne plundrade av skattsökare, eljest hade vi vetat mer om denna förhistoriska tid, än vi gör.

De monumentala stenkammargravarna är

uppförda av väldiga stenblock, så stora, att man har svårt att förstå, hur den tidens människor med sina primitiva hjälpmedel kunnat transportera dem och få dem på plats.

Stendösarna är typiska för den första åkerbrukstiden. På Söderslätt finns en hel del sådana. De har synbarligen uppförts åt hövdingar eller andra betydande män, och de har placerats nära invid de områden, där den jordbrukande befolkningen hade sina boplatser. Ingen av stendösarna ligger längre bort från kusten än c;a en mil.

Stenkammargravarna bär vittne om att människorna redan under denna tidiga period av sin utveckling haft en del religiösa föreställningar om livet efter döden. De trodde, att den gravsatte förde ett slags liv inne i sitt vilorum. Det var därför man byggde en boning åt honom, som skulle bestå i alla tider. I gravdösar - som inte varit utsatta för plundring - har arkeologerna funnit föremål, bruksvaror och vapen, vilket allt tydligen varit avsett att vara gravkammarens innevånare till gagn. En del av föremålen anses vara offergåvor och förekommer ofta två och två av samma slag.

SKEGRIEDÖSEN.

Alldeles intill kyrkan i Skegrie gamla by reser sig den mycket kända Skegriedösen.

Denna stendös utgör ett av de vackraste gravmonumenten från yngre stenåldern. Den är omkring 5000 år gammal.

Skegriedösen står i en bördig åkerbruksbygd, och man har därifrån en vid utsikt över fälten runt omkring. Det utseendet hade trakten inte, då dösen blev uppförd. Den odlade jord, som den omgavs av på den tiden, var - i likhet med vad som redan omtalats - säkerligen endast några små åkertegar.

Lövskog,i synnerhet av ek, täckte vida områden, och fuktiga ängsmarker med frodigt gräs utbredde sig mellan skogarna. I de sumpiga kärrmarkerna och vid insjöstränderna växte starr och vass.

Skegriedösen är uppförd för endast en person. Tydligtvis utgör den en stormans sista vilorum. Dösen gör ett starkt intryck genom sin väldiga tyngd.

Två långsträckta stenblock,som rests på kant,utgör långsidorna, och ett par mindre hällar bildar kortsidorna kring den omkr. 2 meter långa gravkammaren.

Taket är ett väldigt stenblock, 2,5 meter i genomskärning.

Kring själva gravrummet har efter gravsättningen uppkastats en avlång jordhög, och över denna har takblocket legat synligt.

Stendösen är omsluten av en krets av stora stenar,en s.k. fotkedja.

På flera av dessa,ävensom på själva döstaket lägger man märke till ett antal skålformiga fördjupningar,som huggits in i stenen. Det är så kallade älvkvarnar. Deras

funktion är väl ej helt klarlagd. Det antages, att de har använts som offerskålar - till att bränna fett och kåda e.d. i, antingen åt den döde eller till gudamakterna. Möjligen kan de ha tillkommit under stenåldern, men somliga forskare hävdar, att de härleder sitt ursprung från bronsåldern, alltså ett par årtusenden senare.

Skegriedösen

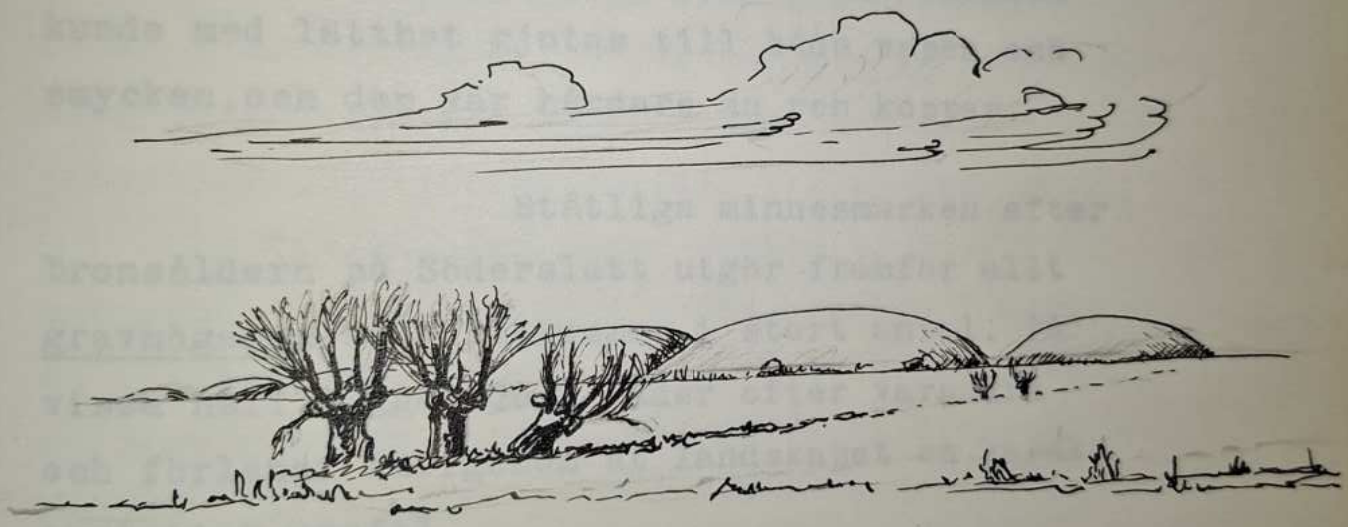

SÖDERSLÄTTSFOLKET UNDER BRONSÅLDERN.

Omkr. 2000 - 1900 år f.Kr. lärde Söderslätts bebyggare känna den första metallen. Det var kopparn.

Det dröjde dock inte mer än ett par århundraden, förrän en folkstam, som kom inflyttande till Skåne, förde med sig en gulskinande metall, vars egenskaper för vapentillverkning o.a. överträffade kopparen. Metallen var brons, en legering av koppar och c:a 10% tenn. Bronsen kunde med lätthet gjutas till både vapen och smycken, och den var hårdare än ren koppar.

Ståtliga minnesmärken efter bronsåldern på Söderslätt utgör framför allt gravhögarna, som förekommer i stort antal. På vissa håll ligger de i rader efter varandra och förlänar därigenom åt landskapet en karakteristisk profil.

På ägorna till en gård i Steglarp finns ej mindre än tio stycken, vilket vittnar om, att här varit rik bygd även den tiden.+)

Brons tillbytte sig skåningarna av sydländska handelsmän ofta mot skinn men även mot bärnsten, som förkom rikligt vid Skånes kuster.

+) OC.

Mycket tyder på att skåningarna bedrivit ett slags transitohandel med folket i andra delar av landet.

Välståndet steg avsevärt under denna tid. På skåneslätten stod bronsåldern i sitt högsta flor omkr.1500 år f.Kr. Åkerbruk och boskapsskötsel var redan då förhållandevis väl utvecklade. Småväxta kor betade på ängarna,och i ek- och bokskogarna åt sig svinen feta av ollon. Korn och vete växte på de svedjade tegarna. Redan i bronsålderns början kom hästar i användning på slätten.Det gamla hackbruket upphörde efter hand,och jorden började brukas med årder.

Typiskt för denna period är dock,att man inte kan spåra några andra nyheter i fråga om arbetsredskap. Det dagliga livets hjälpmedel förblev ungefär desamma,som de varit i tidsåldrar,och fortfarande tillverkades vardagens verktyg och nyttoredskap av sten.

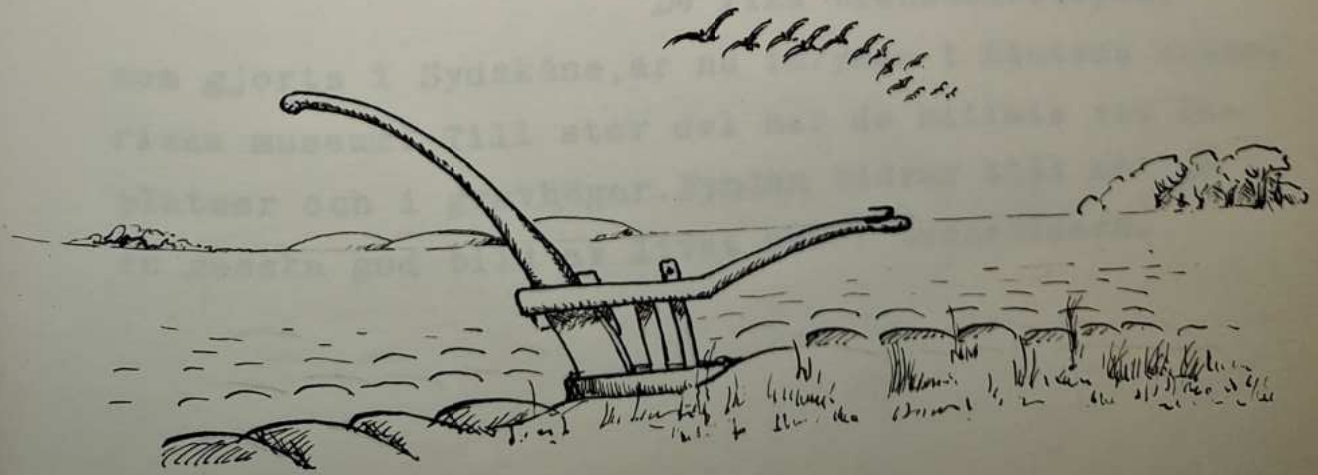

Husurna

Under bronsålderns senare del blev det vanligt attbränna de döda,och många är de fynd av gravurnor,som gjorts. Ofta har de hittats i samma gravhögar,där det jordats människor från ett tidigare skede,då jordbegravning var gängse sed.

Övergången till likbränning tyder på,att bronsåldersfolkets föreställningar om livet efter döden ändrats. Detta stämmer väl överens med den andliga utveckling,som i övrigt är utmärkande för bronsålderskulturen.

De rika bronsåldersfynd, som gjorts i Sydskåne,är nu inrymda i Statens historiska museum. Till stor del har de hittats vid boplatser och i gravhögar.Fynden bidrar till att ge en..ganska god bild av livet under bronsåldern.

Däremot gick själva människolivet mot en viss förfining, kulturellt sett. Man kunde åstadkomma verkligt konstnärliga arbeten av bronsen. De fynd, som gjorts från den tiden utgöres till stor del av vackra, rikt arbetade bucklor, spännen och halssmycken. Vapnen är likaledes smakfullt utformade och ornerade t.ex. på svärdfästen, klingor och spjutspetsar.

Levnadsvanorna antog finare och mera hyfsade former. Rakknivar, pincetter för toalettbruk likaså tatueringsnålar var så allmänt i bruk, att man funnit sådana ting i så gott som varenda stormansgrav på Söderslätt.

Allt tyder på, att det under bronsåldern funnits två olika folkklasser: en herreklass - kanske var det ett nytt invandringsfolk, som trängt in i landskapet - och ett slavfolk, som måhända utgjorts av de forna, underkuvade invånarna.

Bronssvärd (1/6)

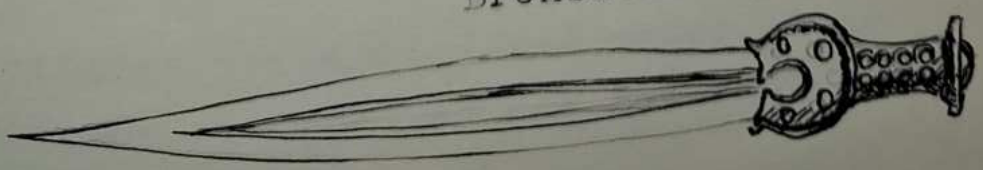

SÖDERSLÄTTSFOLKET UNDER JÄRNÅLDERN.

Den förra delen av denna tid visar en påtaglig nedgång i levnadsvillkoren.

Den senare röjer en kraftig utveckling till välstånd.

JÄRNET,

som blev känt i vårt land omkr.500 år f.Kr,fick en oerhört stor betydelse även för jordbruket. Järnet var hållfast och slitstarkt och lämpade sig utomordentligt till plogskär och harvtänder. Dessutom gav det betydligt skarpare eggverktyg och vapen än bronsen. Men båda metallerna nyttjades länge jämsides med varandra.

Det varma och härliga klimat,som härskade på Söderslätt under bronsåldern, tycks vid järnålderns början ha följts av ett betydligt kallare och fuktigare.

Anpassningen till denna väderleksförsämring var mycket besvärlig. En tydlig nedgång i välståndet förmärks också under den perioden. Fattigdom och nöd kom att härska långa tider framöver.

Bönderna tvingades nu att

hålla boskapen i hus under vintern. Detta hade dock den fördelen med sig,att de lärde sig samla på gödseln,så att den i större utsträckning och med bättre effekt kunde användas till att strö ut på jorden och därmed bidraga till dess förbättring.

Under järnålderns första period fick rågen en plats bland de övriga sädesslagen. Den har sedan blivit förhärskande som brödsäd ända in i nutidens kosthåll,åtminsone vad landsbygden angår.

Den nedgång i välstånd och de bistra villkor,som järnålderns första period medförde,lyckades dock folket efter hand komma över,och en uppgång började åter. Det blev ett framåtskridande,som kom att utgöra begynnelsen till ett välstånd,som kommande sekler skulle få skåda och njuta frukterna av.

DEN URÅLDRIGA BYN

SKEGRIE.

I det föregående har vi försökt tänka oss in i, hur det skånska slättlandet tagit form, och hur det tett sig i tidernas gryning, och vi har velat utröna, hur de första inbyggarna där förde sin tillvaro i förhistorisk tid.

Det följande blir en skildring av livet på Söderslätt i historisk tid.

Låt oss således föreställa oss, hur man levde i den uråldriga Skegrie by.

Redan efter vikingatidens slut - närmare bestämt på 1100-talet - alltså under den första kristna tiden i vårt land -

kan man anta,att en jordbrukande befolkning på några hushåll slagit sig ner och börjat bygga upp en by i närheten av den gamla stendösen och omkring den plats,där Skegrie kyrka nu ligger.

Byn eller kanske rättare,platsen,där byn anlades,hade ett namn,som utan svårighet kan ledas fram till det nuvarande bynamnet; Skegrie, ehuru man kanske inte genast spårar likheten. I en köpehandling från 1825,rörande hemmanet nr 7 i byn,står Skiegrie,och i ett annat dokument från 1827 ser man namnet stavat,Skjegrie. Namnet på byn har säkerligen uppstått på samma sätt som t.ex. Grevie, Oxie, Fuglie o.a. liknande gamla ortsnamn på Söderslätt. Stavelsen -ie betyder "hög" eller "höjd". Sålunda kommer Grevie av Graefhöghe,och Oxie hette förr Osshöghae,vilket betyder:högarna vid oset,dvs. mynningen av ett vattendrag,som tidigare funnits på den platsen.

Skegrie skulle alltså en gång hetat Skjehöghe.

Även om ursprunget av förstavelsen,Skje- är oklart,skulle man dock i analogi med byanamn som Grevie och Oxie kunna förmoda,att Skegrie fått namn av sitt läge på eller vid en hög eller höjd. Höjden behöver fördenskull inte ha varit

av så stora dimensioner. Kan det möjligen ha varit en gravhög - varför inte stendösen?

Exakta betydelsen är svår att komma på. "Skegrie" härrör nämligen inte från endast en tidigare benämning på orten,utan från en lång rad olika,sträckande sig långt tillbaka i tiden.

Av de namn på byn,som påträffas i olika dokument från äldre tid,kan man (med reservation för ordningsföljden)få fram en ursprungskedja som denna:

Schethrögum (i en handling från 1123)
Scetrögum
Scetröge
Sketring
Skjehöghe
Skeyrie (1624)
Siägra By (1661) i byns äldsta lantmäterihandling.
Skiegrie, Skjegrie, Skegrie,bland byborna:Skägrie.

Skegrie by bestod av c;a 30 hemman med var sitt ägonummer. Gårdarnas nummerföljd gick i en ring motsols,som började och slutade vid kyrkan.

Till sitt ursprung var det en kollektiv by, som troligen bildats genom att bönderna samfällt tagit i besittning en för dem passande jordareal, till vilken de sedan ansåg sig ha äganderätt.

Ägorna fördelades mellan bönderna efter vissa bestämmelser. Sålunda bestämdes storleken på den enskilde bondens jordområde efter, hur stor familj han hade. Familjer, som hade många manliga medlemmar och sålunda förfogade över stor arbetsstyrka, tilldelades större areal än sådana hushåll, där kvinnfolken övervägde. Vid jordfördelningen togs också hänsyn till, om ägorna var belägna nära byn, eller om de låg långt borta, vilken odlingsbarhet marken hade, om den var vattensjuk osv.

Den viktigaste delen av ägoområdet var den s.k. tomten, dvs den plats, där gårdens byggnader uppfördes. Den betingade delaktighet i byalaget och skulle därför ligga på särskilt utsedd plats vid bygatan. Området närmast omkring tomten benämndes toften. Denna användes mestadels som kålgård (köksträdgård) eller som humlegård. Ibland sådde man lin där. Längre fram, då särskild odling av humle påbjöds, lät man toften få större utrymme.

Enl. den gamla Skånelagen utkrävdes under 1200-talet skatt efter toftens storlek.+)

Gårdarna låg nästan alla utefter bygatan.

I begynnelsen var tiderna osäkra, och man kunde

+) Sk.H. s.438

aldrig veta, vilket ögonblick en rövarhop gjorde påhälsning, dödade och brände, plundrade och bortförde boskap och annat av värde. Då var det tryggt, att ha goda grannar inpå, med vilkas hjälp man kunde försvara sig och driva inkräktarna på flykten.

Så bistert kunde livet gestalta sig under de första århundradena i byns tillvaro. Längre fram i tiden blev förhållandena lugnare.

Carl von Linné, som på "Höga Öfverhetens befallning" företog sin bekanta resa i Skåne år 1749, gjorde många livfulla beskrivningar av byar, som han då besökte.

På grundval av vad han omtalar i sin Skånska resa, kan man ganska väl föreställa sig, hur gamla Skegrie tagit sig ut på sommaren:

Där låg byn med alla sina gårdar utefter bygatan, inbäddad i en lummig grönska med blommande hyllebuskar och med almar, som räckte högt över taken. På en öppen plats stod vårdträdet och i dess skugga en rundel av stora stenar. Där var bybornas samlingsplats, och där höll åldermannen bystämma. Nere vid "vanningen" dvs. byadammen, snattrade gäss och ankor. Korna råmade, fåren bräkte, och tupparna gol. Från "stuornas" rököppningar steg torvröken vit

och tjock och lägrade sig över nejden. På långt håll kände man röklukten, blandad med den fräna doftens från hampodlingarna.

Gårdarna var i allmänhet kringbyggda. De bestod av låga korsvirkeshus av lera, täckta med halm eller ag. Boningshusen saknade oftast både innertak och murad skorsten. Röken från eldstaden, som i äldsta tid hade sin plats mitt på golvet i dagligstugan, leddes medelst en trätrumma upp genom taket och ut i det fria. Inomhus blev det således ganska rökigt.

Dessutom härskade där ett ständigt halvdunkel, eftersom husen saknade egentliga fönster. I stället var de försedda med skjutbara träluckor, som kunde släppas ner i en fals inunder på väggen, då man ville ha in ljus. På gaveln fanns ibland en ljusöppning överspänd med ett stycke oxblåsa eller annan tunn djurhud.(oxöga)

På ryggåsen låg torv eller tång, som lades dit färsk, så att den skulle kunna ligga kvar bättre.

Tång användes också att blanda i den lera, av vilken väggarna uppfördes.

I porten stod vanligen en vagn med hjul utan järnringar. I skjulet fanns måhända en harv eller några andra enkla redskap. De var i regel

inte många. Mycket av det arbete,som längre fram utfördes med redskap,skedde då ännu för hand. Dessutom hade bönderna många redskap gemensamt. Ett exempel härpå är plogen,som i äldre tider var ett stort och svårhanterligt jordbruksredskap. Den var försedd med hjul framtill och drogs av minst fyra par hästar, oftast flera.Hästarna var dock ganska småväxta och därtill oskodda.

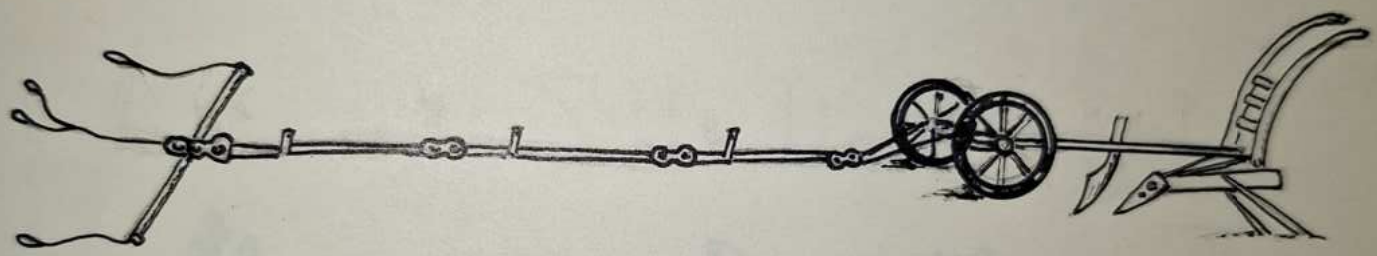

Runt byn låg den odlade jorden,samlad i vångar,och längre bort hade gårdarna sina utmarker.

På somliga ställen fanns humlegårdar, där rankorna klängde runt flera meter höga störar. Humleodlingen var viktig i en tid,då varje hushåll bryggde sitt eget öl. Det var dock inte så allmänt,att humle odlades på Söderslätt,utan den varan inköptes i stället från annat håll.

Orsaken härtill var,att stängerna måste köpas i skogstrakterna längre upp i landet och därför ställde sig ganska svåråtkomliga och dyra. I stället för humle kunde man också använda frukterna av den starkt aromatiska porsen, (Myrica gale),som växte vild i kärr och kring vattensamlingar i hemtrakten. Öl,som bereddes med tillsats av pors,blev dock ej av samma kvalitet som humleölet. Det smakade "bittert och tvärt" och orsakade huvudvärk,säger Linné.

Sydvästra hörnet av Skegrie by 1755

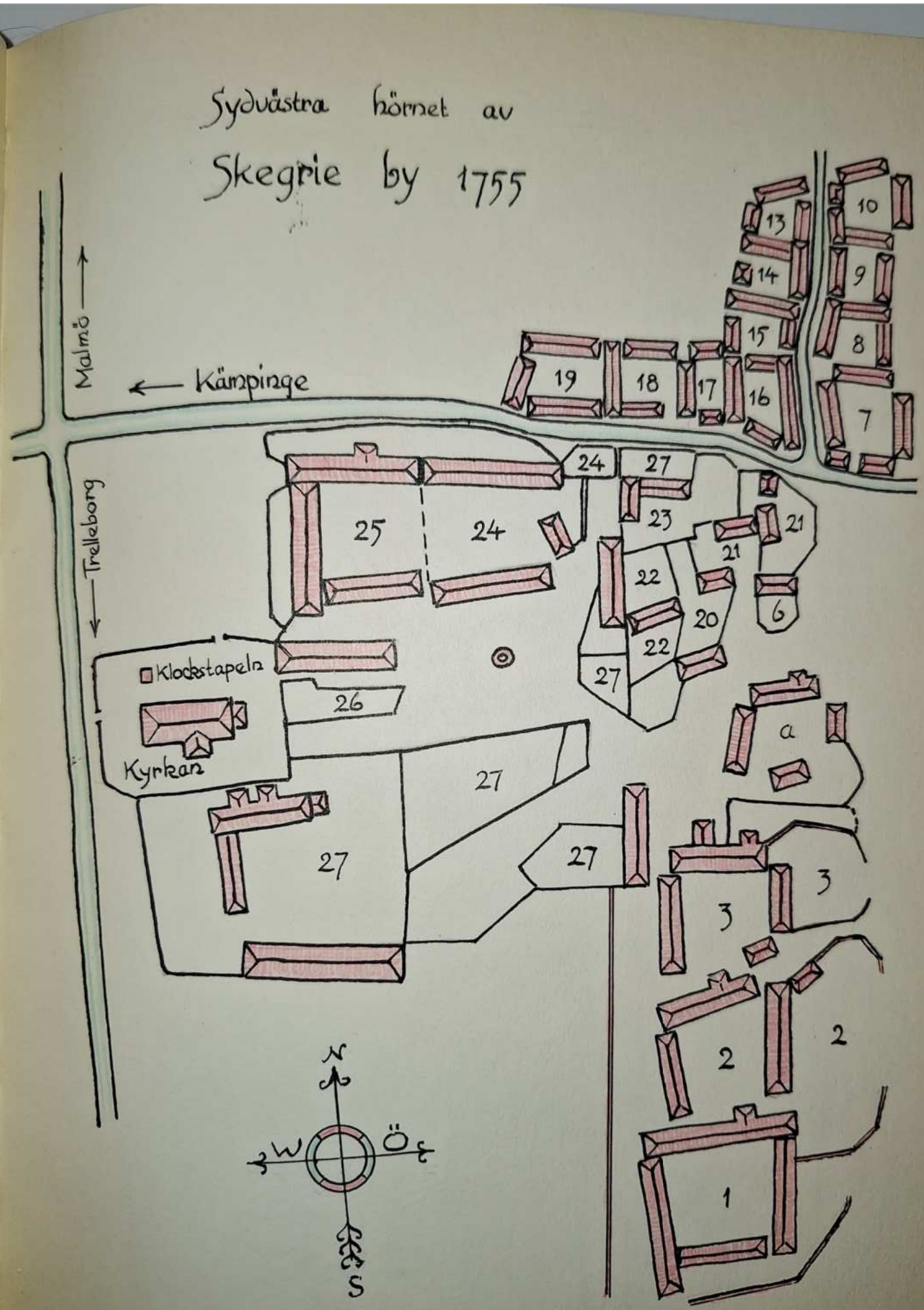

Den gamla byns jord,

i varje fall den, som låg under plog, var till största delen samlad i tre vångar runt om byggelsen. Vångarna benämndes oftast efter det väderstreck, i vilket de låg i förhållande till själva byn : norra, södra osv.

Ända fram till 1800-talets början, dvs. så länge den gamla bysamhörigheten bestod, idkade bönderna s.k. tredings- eller treskiftesbruk.

Växtföljden var således treårig, vilket innebar, att var och en av vångarna fick bära skörd två år i följd och därefter ligga ett år i träde.

Treskiftesbrukets växtföljd.

Följande beskrivning av växtföljden börjar med det år, då åkervången inte besåddes, utan låg i träde, dvs. den skulle då återhämta sig efter de tagna skördarna.

1. Första året

trädades alltså den ena av byns tre vångar. Då sökte man genom bearbetning av åkerjorden göra den djupmylligare och samtidigt utrota ogräs, som den tiden i mycket hög grad hade övertaget på tegarna.

Linné skriver i sin Skånska resa, att åkrarna på den skånska slätten var bemängda med svårutrotliga växter av flera slag. I synnerhet nämner han den s.k. blåbära-busken eller käringtarmar (Ononis spinosa) och ljungpinnar (Resta Bovis) +). Ljungpinnarna var särskilt svåra att få bukt med. T.o.m. de stora skåneplogarna med sina många dragare körde gång på gång fast i de sega rötterna, så att bönderna måste ta yxan till hjälp för att få redskapet loss.

Då trädan djuparbetats så gott det lät sig göra och stycket plöjts ett par gånger under sommarens lopp,gödslades jorden. Därefter harvades den likaledes ett par tre gånger,så att den skulle bli så lös och finfördelad som den styva leran tillät.

Och nu väntades åkerstycket vara i växtkraft och färdigt till kommande års gröda.

Av vad som kunde växa på trädesmarken sommartiden,lät man får och hästar beta. Trädan kallades av denna anledning också fälad.

På hösten plöjdes trädesvången upp,och där såddes nu vintersäd,dvs.råg. Denna kom upp efter några dagar,och brodden stod sedan grön under hela den kommande vintern.

2. Andra året

sköt rågbrodden upp och bildade strå och slutligen ax,varefter den mogna säden skördades, när hösten kom.

Så snart säden huggits och "körts in",förbereddes jorden för nästa år,men detta skedde inte så noggrant,som i våra dagar.

Gödseln från fähus och stall

transporterades ut på åkern och breddes ut där, men den myllades inte ner förrän i samband med vårplöjningen. På hösten plöjde man aldrig utom då man skulle så höstråg. Svinen släpptes ofta ut på fälten, när hösten var över. Och sålunda fick tydligen deras bökande ersätta en ordentlig höstplöjning.

3. Tredje året vårplöjdes stycket, och sedan såddes vårsäden där, dvs. tvåradigt korn.

I och med att kornet skördats, var en växtföljd avslutad, och följande år lades alla tegarna i den vången åter i träde.

På samma sätt förfor man omväxlande även med de övriga två vångarna.

Under 1600- och 1700-talen odlades ingenting annat i vångarna kring byn än råg och korn, om man undantar en liten del s.k. trindsäd, dvs. ärter.

Havren, som är mindre nogräknad med jordmånen, såddes alltid i byns utmarker, där jorden aldrig gödslades. Dessa ytterområden kallades också havrejordar. Vart tredje år lades de i träde liksom vångarna.

Vid mitten av 1700-talet började potatisen odlas men bara i i liten omfattning och endast till människoföda. Misstron mot den nya växten höll i sig långa tider. Bönderna fortfor att äta sina rovor, som de sedan gammalt odlade i kålhagarna.

Först sedan potatis började användas till brännvinsframställning, tog odlingen fart på allvar.

Som svinföda kom potatisen i bruk ganska sent.

Genom den här beskrivna treskiftesväxtföljden utnyttjade bönderna således aldrig mer än 2/3 av sin jordareal. 1/3 av jorden låg ständigt outnyttjad, praktiskt taget.

En annan olägenhet med treskiftesbruket var, att det enda vinterfoder man fick till kor och hästar var halm. Slåttervallar förekom inte.

Fåren vinterfodrades med torkat löv, som man skaffade genom att hamla träd och större buskar, som växte kring ägorna.

Många och smala åkertegar.

Skegrie by hade i likhet med vad som var fallet i de flesta byar i äldre tid - ända fram till enskiftet - sin odlade jord utstyckad i ett stort antal små och smala brukningsdelar.

Varje hemman ägde jordstycken i alla byns vångar, inte bara ett eller två, utan oftast i stort antal. Dessa åkertegar hade genom tiderna blivit allt flera, utan att därför byns totala jordareal blivit större.

Anledningen härtill var det uråldriga bruk, som hölls i hävd i fråga om arvskifte. När en bonde i byalaget dog, delades hemmanets jordmellan arvingarna, dvs. sönerna. I de flesta fall stan-

nade dessa hemma på fädernegården.En och annan tog väl tjänst som dräng. Men i äldre tider fanns inte mycket för en bondson att livnära sig på, därför stannade de flesta hemma. Även döttrarna blev kvar i hemmet,såvida de inte flyttade på grund av giftermål.

Då ett dödsbo skiftades,skedde fördelningen av hemmanets jord på så sätt,att varje teg i vångarna styckades ut efter antalet arvingar, så att var och en fick sina delar.

Härvid är dock att märka,att kvinnorna fram till början av 1200-talet icke var arvsberättigade. Men i Skånelagen,vilken då tillkom,stadgades,att syster skulle ärva hälften mot broder. Lagen om att alla skulle ärva lika tillkom ej förrän omkr. 600 år senare.

Kvinnorna ägde dock ej brukningsrätten till sina arvslotter med mindre de gifte sig,dvs, då övergick denna rätt på deras män.

Följden av detta sätt att fördela jorden blev, att vångarnas tegar släktled efter släktled blev allt flera och allt mindre. Ett hemman kunde sålunda vid 1700-talets slut bestå av ett halvt hundratal små brukningsdelar,eller ibland ännu flera. Vad olägenheter,som kunde bli följden därav,skall beröras längre fram.

Arbetet på åker och äng kunde den enskilde bonden sällan utföra ensam eller med egna resurser. Det var ont om både dragare och redskap och ont om pengar. Plogarna t.ex. var, som nämnt, besvärliga att hantera och fordrade många hästar. Därför utförde bönderna plöjning och harvning liksom också sådd och skörd gemensamt. Byastämman bestämde tidpunkten, då det skulle ske.

Ofta låg också åkerlapparna illa till och var så smala, att det inte gick att vända på dem med hästar och redskap utan att beträda grannens ägor. Bättre än att vänta på varandra var då att gemensamt och på en gång utföra arbetet på hela vången, när stämman ansåg det passande.

Under sådana omständigheter var det naturligt, att jordbruket kom att skötas både planlöst och primitivt.

Delvis berodde detta på böndernas okunnighet och kompletta likgiltighet för de flesta förändringar, även till det bättre. De ville helst köra i gamla hjulspår, bundna som de var av uråldriga sedvänjor.

Det togs som en självfallen sak, att markerna om våren skulle ligga översvämmade efter vinterns nederbörd. Avdikning av sankmarken befattade sig

ingen med. Man kunde resonera som så: Grävdes diken,måste man bygga broar,eljest kunde man inte köra hem skörden. Till bro behövdes stockar. Dessa var dyra och skulle fraktas långt ifrån. Och f.ö.blev de säkert bortstulna under vintern i detta skogfattiga landskap. Sten av lämplig storlek fanns ej att tillgå. De små,som man kunde hitta omkring på åkrarna,skulle vid tjällossningen sjunka ner i leran.

Följden av denna böndernas liknöjdhet och motvilja mot förbättringar gjorde sig också tydligt märkbar i de eländiga skördar,som de fick låta sig nöja med under den gamla byns tid, trots Söderslätts goda jordkvalitet.

Det har redan sagts,att det inom byalaget togs som en given sak,att man skulle hjälpa varandra i så gott som allting. Denna kollektivism rörde ej endast göromålen i jordbruket,utan sträckte sig också till mycket annat, vilket vi snart skall se. Den förde mycket gott med sig och stärkte i höggrad samhörighetskänslan inom byn, Men den enes beroende av den andre verkade naturligtvis oerhört hämmande på den enskilda företagsamhet,som kunde finnas. Det gavs över huvud taget ingen individuell frihet inom byn. Det måste alltid bli,som man kom överens på bystämman.

ALLMÄNNINGEN.

Det har redan påpekats, att bönderna på Söderslätt ända till ett gott stycke in på 1800-talet inte hade några odlingar av foderväxter i likhet med vad nu är fallet. Gräsbeten för djuren fanns visserligen i byns ytterområden, men de odlades aldrig, utan utgjordes av naturlig äng. På dessa utmarker och ängar, som var gemensam egendom för hela byn, ägde alla gårdägarna i byn rätt att låta sin boskap beta. Sådana områden har sedan gammalt kallats allmänning.

Eftersom man på den tiden varken tjudrade vare sig mjölkkor eller ungnöt utan lät dem gå lösa på betesmarkerna, måste de vara under ständig tillsyn. Ibland sköttes denna syssla av en vaktpojke. Men i flera fall lät byn gemensamt anställa en särskild fäherde,

eller som det hette, byhöre.

Nicolovius[+)] berättar i sin skildring av "Folklifvet i Skytts härad vid början af 1800-talet", att hören hade ett värahorn, alltså ett horn av en bagge, i vilket han tutade varje morgon. Detta var signalen till folket i byns olika gårdar att släppa ut boskapen i bygatan. Där togs de om hand av hören och föstes ut på allmänning och trädesvång. I kvällningen förde byhören djuren åter till bygatan, tutade i hornet till tecken på, att det var tid att hämta in kreaturen igen och såg till att de alla kom hem till sina rätta ägare. Mjölkkorna fördes dock mestadels fram och tillbaka mellan byn och allmänningen tre gånger om dagen.

Om något djur från betesmarken bröt sig in på förbjudet område, t.ex. gick in i ett sädesfält, skramlade hören med sin ringstav. Det var en käpp med järnbygel, i vilken hängde ett antal ringar. Det ljud, som frambringades med ringstaven, tjänade som en varning, och var i regel tillräckligt för att få rymlingen att återförena sig med övriga hjorden.

+) Nic. s 29.

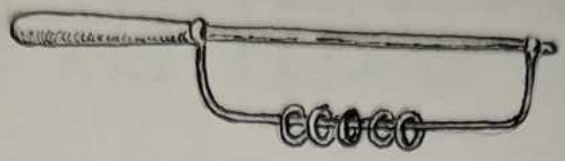

Ringstav

I vanliga fall lejde byns invånare också en "vångagemmare",dvs.en vångvaktare,vilken de gemensamt avlönade. Som benämningen anger, var hans uppgift att vakta grindarna eller vångaleden,som ledde in till byns vångar. Vångagemmaren bodde vanligen i en liten stuga vid något av leden,där han kunde ha uppsikt över alla,som färdades ut eller in på det inhägnade området,antingen det nu var kreatur eller människor säger Nicolovius.

Linné lovordar i sin "Skånska resa" den ordning,med vilken fädriften och handhavandet av boskapen sköttes på Söderslätt och rekommenderar systemet till efterföljd åt uppsvenska bönder.

Till byns gemensamma egendom hörde även torvmossar,där varje gård-ägare hade sitt stycke.Ur torvgravarna hämtade de torv till uppvärmning av bostäderna. Om detta skall sägas mera längre fram.

På byns allmänning till-varatogs ofta kospillningen,dock icke för att den skulle användas till att gödsla åkrarna med. Den torkades till bränsle.

På den skoglösa slätten ställde det sig ganska svårt,att skaffa tillräckligt med bränsle för uppvärmning av stugorna under de kalla vintermånaderna,då blåsten tycktes dra tvärs igenom husen. I synnerhet var eldbrands-anskaffningen bekymmersam för folk,som inte ägde gård eller hade någon nämnvärd jord.

Min fader berättar,att så sent som i hans barndom,då han således vistades i sitt hem i Skegrie,skickade dessa stugornas folk ut sina barn på Skanörs ljung för att söka upp färska "komockor". De märktes med fjädrar eller pinnar,olika för olika upphittare. Ibland stacks det märken med bara fingrarna. Äganderätten respekterades obrottsligt. Efter några dagar vändes "kakan" och fick torka på andra sidan.

När kospillningen torkat färdigt, samlades den samman till små stackar och transporterades småningom hem, där den lagrades under tak för vinterns eldningsbehov. Det var inte så små mängder, man kunde få ihop under en sommar, om man bara var tillräckligt ihärdig.

Den torra kogödseln kunde brinna bra, och om man inte var kinkig med lukten, kunde den, som sagt, bli ett välkommet tillskott till det f.ö. mycket sparsamma material, som i synnerhet den fattigare befolkningen fick till att elda med i stugorna. Bruket att tillvarata kospillningen för eldningsändamål pågick ett gott stycke in på 1900-talet. Men till slut blev det dock förbjudet av myndigheterna.

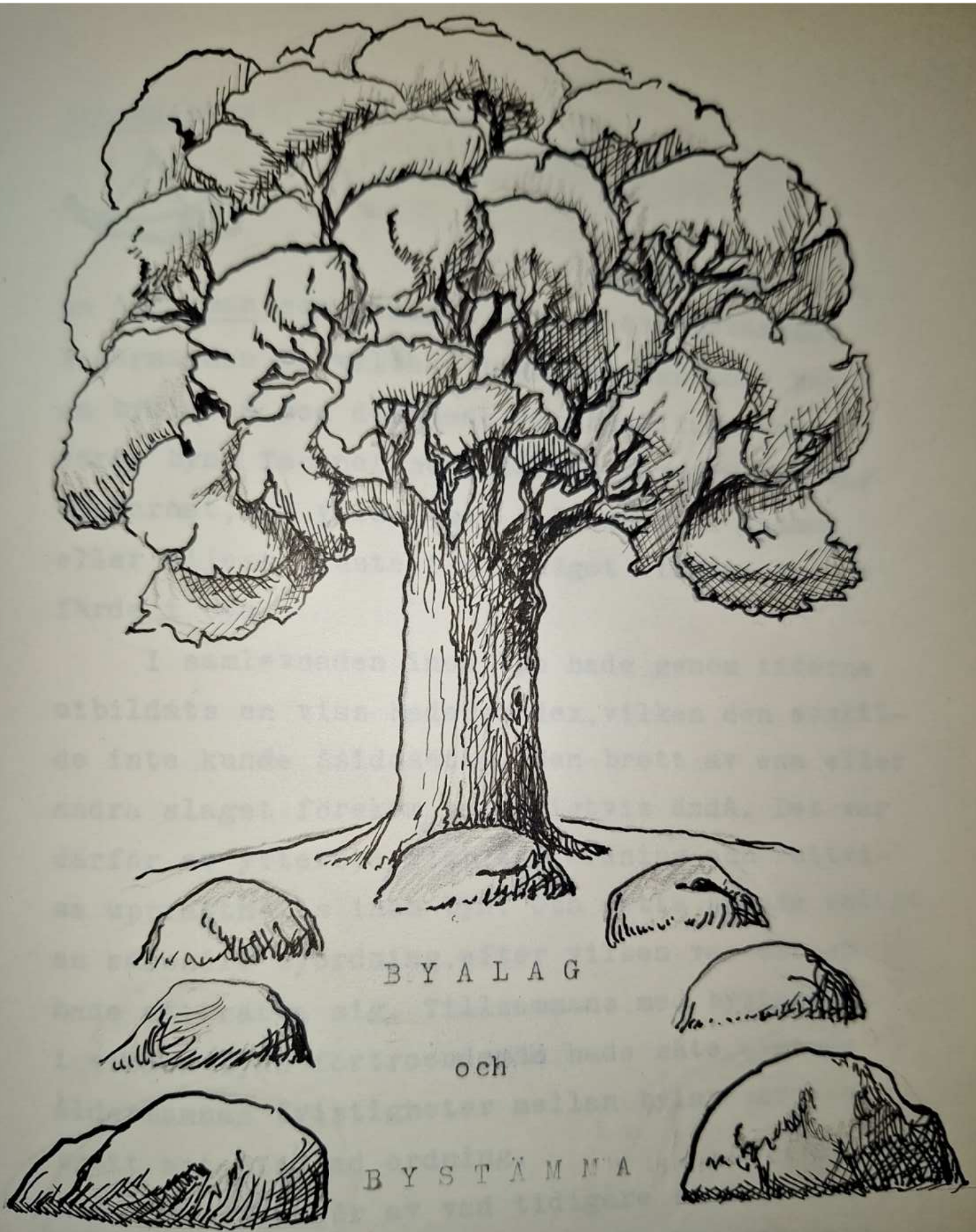
B Y A L A G
och
B Y S T Ä M M A

ÅLDERMANNEN

I spetsen för byalaget stod en ålderman, som årligen utsågs av bystämman. Åldermannen förvaltade bykassan, han hade hand om bykistan med dokument och handlingar, som rörde byn. Tecknet på åldermansvärdigheten var byahornet, med vilket han kallade till stämma, eller eljest blåste i, när något viktigt var på färde i byn.

I samlevnaden inom byn hade genom tiderna utbildats en viss hederskodex, vilken den enskilde inte kunde åsidosätta. Men brott av ena eller andra slaget förekom naturligtvis ändå. Det var därför av yttersta vikt, att ordning och rättvisa upprätthölls inom byn. Och detta skedde enligt en särskild byordning, efter vilken var och en hade att rätta sig. Tillsammans med bystämman, i vilken byns förtroendemän hade säte, avdömde åldermannen tvistigheter mellan byinvånarna och brott mot stadgad ordning.

Som framgår av vad tidigare sagts, behandlades på bystämman allt, som rörde byn och dess invånare samt jordens skötsel.

Förbrytelser av grövre art,t.ex. mord,dråp eller svåra tjuvnadsbrott,kunde naturligt nog inte föreläggas bystämman, De hänsköts till tinget och avdömdes där.

Straffen var i regel fruktansvärda. Den urgamla principen öga för öga och tand för tand,tillämpades gärna. Brottsförövaren straffades således på ett sätt,som motsvarade hans egen ogärning. Mördare och dråpare miste livet. Men dödsdomar kunde även avkunnas för t.ex.stöld. Stympning var ett vanligt straff.

Magnus Erikssons landslag från 1350-talet gällde för hela rikets landsbygd. Med ganska små förändringar tillämpades den i omkr. 400 år, eller fram till 1734,då den ersattes med en ny lagbok: "Sveriges rikes lag". I denna nya lag mildrades visserligen straffen i någon mån,men man nästan får rysningar,då man läser om vilka grymma straff,som fortfarande tillämpades ännu i mitten av 18:de århundradet.

1734 års allmänna landslag är - visserligen med åtskilliga modifieringar - i huvudsak gällande än i dag.

Om straffens art får man en uppfattning av följande bödelstaxa från 1736,det år då 1734 års lag började tillämpas.

Bödelstaxa från år 1736.

För halshuggning	5 Daler.
Särskilt för handens avhuggande	2 "
Rådbråkande och halshuggande samt parterande och steglande på tvenne eller flera pålar	10 "
Halshuggande och missdådares brännande å båle	10 "
Upphängande i galge	8 "
Kåk och hudstrykande	3 "
Fördrivande utur stad och härad	2 "
Knipande med tång, var gång	2 "
Brännande i pannan eller å rygg med stadens eller häradets vapen för att visa att han var en missdådare	2 "
Tungans avskärande	5 "
Öronens avskärande	2 "

Dessutom ålåg det bödeln eller bödelsknekten att prygla dårarna i dårhuset, men taxa härför är ej nämnd.

Samling till bystämma

skedde genom att åldermannen blåste i byahornet. Byahornet var en lur, som tillverkats av metall, eller också var det ett djurhorn, man använde.

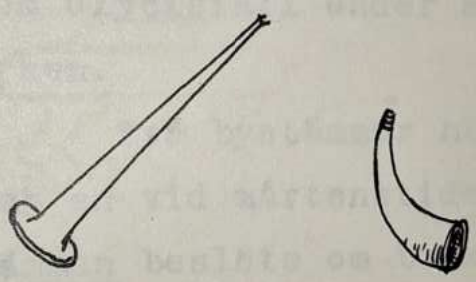

Då hornets toner ljöd utöver byn, samlades de äldste och mest erfarna av byalaget till stämma. Den hölls utomhus på någon liten kulle, "tudabacken", eller under vårdträdet på bytorget.

Under åldermannens ordförandeskap fattades där visa beslut till hela byns fromma.

Ibland sammankallades bystämman genom att en budkavle, s.k. "sankafjäle", sändes omkring till byns olika gårdar.

Åldermannen hade ett par åbor till hjälp, när det gällde tillsyn och ordning i byn.

De hade särskilda uppgifter att ut-

föra. Till tecken på att han ansvarade för en viss angelägenhet rörande byn, fick ålder-mannens medhjälpare en "fjäle", olika för skilda uppdrag. Den, som skulle ringa i kyrkklockan fick en "ringfjäle". En annan tilldelades en "skjutsfjäle", som angav hans skyldighet att skjutsa för resande, när så påfordrades. "Sjukfjälen" gavs till den, som skulle vara beredd att bringa hjälp, om någon i byn blev sjuk, t.ex. genom olycksfall under arbetet hemma eller i marken.

Två bystämmor hölls årligen, en på våren och en vid mårtenstiden.

På vårstämman beslöts om brukning av åkerjorden, om sådd och skörd, om betesgången på allmänningen m.m. Även i fråga om sådant, som rörde hans eget, ägde den enskilde bonden ingen rätt att bestämma. Det var den samlade stämmans sak. Så hade det varit av gammal hävd, och så kom det att fortgå genom sekler.

På mårtensstämman genomgicks bl. a. alla förseelser mot byordningen. Under året hade dessa upptecknats. Man ristade tecken på särskilda träbrickor, s.k. "knävlingar", ett streck för varje överträdelse av byordningen. Knävlingarna

omhänderhades och förvarades av åldermannen. Om grindar och gärdesgårdar inte lagats i tid, fick den skyldige plikta. Hade någons kreatur brutit sig in i annans åker och anställt skada, skulle ersättning utgå. Körde man olovandes eller tog sig väg över grannarnas ägor, erlades likaledes böter.

Bötesbeloppet togs dock sällan ut i form av kontanta pengar till bykassan, utan den felande avkrävdes i stället ett eller annat fat öl som gottgörelse.

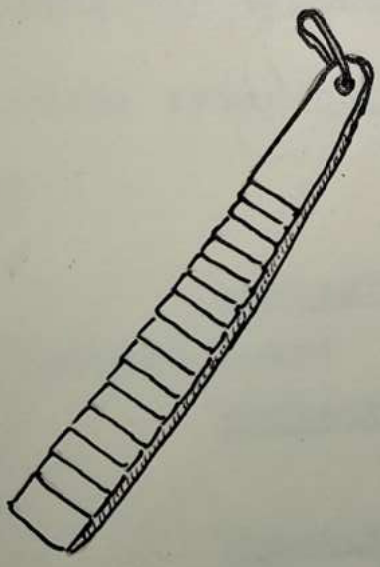

Fjäle

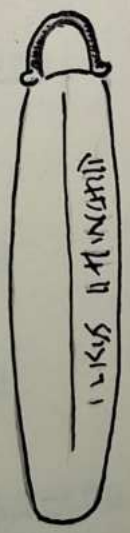

Budkavle

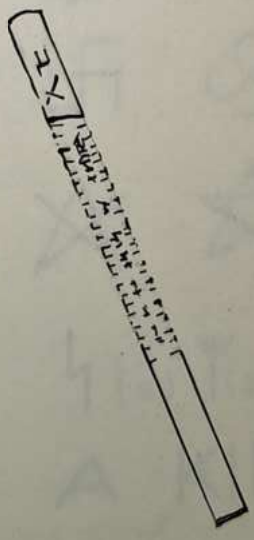

Knävling

Åldermannen hade alla gårdarnas bomärken upptecknade. Oftast var de inristade på en trätavla eller på en stav, en s.k. bomärkesstock.

Bomärkena bildade i regel enkla geometriska figurer: trianglar, stjärnor, e.likn. En del var ursprungligen besvärjelsetecken, som inristades i dörrposter och bjälkar för att skydda gården och dess invånare för olyckor. Personliga tillhörigheter märktes vanligen med dyl. tecken, och betesdjuren bar gårdens bomärke inskuret i ena örat.

Bomärken av typ besvärjelsetecken kunde bestå av

kors och cirklar,

olika typer hakkors

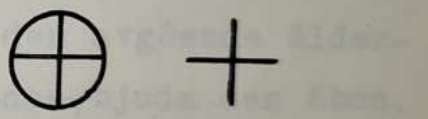

eller

pentagram

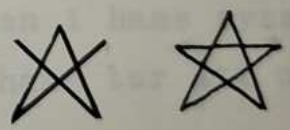

Man använde också

runtecken

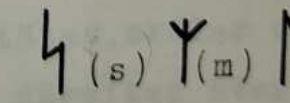

och

bokstavstecken

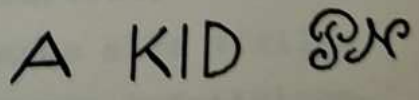

Man formade

monogram

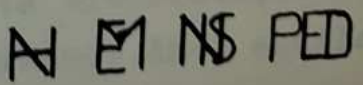

med två eller flera bokstäver.

Ny ålderman valdes årligen vid bystämman. I regel fick bönderna bekläda detta ämbete i tur och ordning efter hemmansnumren.

Det var sed,att den avgående åldermannen skulle bjuda allt byfolket till ett stort kalas, s.k. åldermansgille.Ett dylikt kunde hålla på i tre eller fyra dagar.

Tredje gillesdagen brukade den avgående åldermannen,som satt vid bordsändan,bjuda den åbon, som hade nästföljande hemmansnummer,att ta plats intill honom vid bordet. Denne bonde hade för det mesta biträtt åldermannen i hans syssla under året, och nu var det hans tur att utses till efterträdare.

Under en ceremoni med hornstötar,skålar och tal avtackades den avgående,och därefter överlämnades åldermanskistan,innehållande alla viktiga papper samt bykassan till den nye befattningshavaren.Vidare fick han motta byahornet,diverse nycklar m.m.,som han det kommande året skulle ha om hand.

Slutligen höll den avgående åldermannen ett tal och utsåg nya åldermansbiträden. Han fick därvid inte förbigå närmaste grannen.

När dessa formaliteter var över, tågade hela sällskapet till den nyvalde åldermannens hem. Ofta skedde detta under trumvirvlar och musik på flöjt eller något liknande instrument.

Åldermanskistan bars in i gården och ställdes på sin nya plats, byahornet hängdes på väggen däröver, och så hade byn fått en ny ålderman.

Innan gästerna gick sina färde blev de rikligt trakterade.

Dagen efter ombytet var åborna - men bara dessa - bjudna till den gamle åldermannen på frukost, som dock för det mesta varade till sena kvällen.

I vanliga fall bestreds kostnaderna för åldermansgillet av medel, som togs ur bykassan.

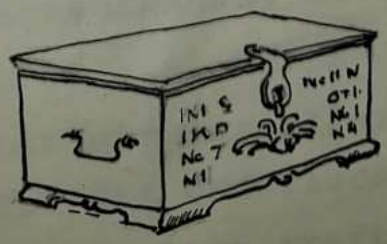

I gamla tider var det endast kyrkans män,dvs. de lärde samt högre ståndspersoner,,som var invigda i läs- och skrivkonsten. Bönderna var analfabeter.

Men även långt efter Skolstadgans tillkomst - Den första Folkskolestadgan utgavs den 18 juni 1842 - fanns det många av bondeklassen,som varken var läs- eller skrivkunniga. De kunde ej ens skriva sina namn.

I hemmanshandlingar tillhörande Skegrie nr 7 finner man långt in på 1800-talet namnunderskrifter,under vilka skrivits " m.h.o p.", vilket visar,att vederbörande icke varit skrivkunnig.

Vid undertecknandet av viktiga dokument,såsom köpebrev o.d. har man i stället för namnteckning ritat gårdens eller personens bomärke.Detta sätt att underteckna ansågs fullt tillräckligt och hade laga kraft inför domstol.

I det gamla byalaget fanns ingen plats för andra än bönder, som brukade jorden. Hantverkare existerade till en början knappast, utan var och en tillverkade själv sina redskap och övriga förnödenheter.

Först med kristendomens införande följde skyldighet för byn att upplåta tomt till kyrka och kyrkogård och jord till prästgård och klockareboställe. Det kunde ibland vara svårt att få plats till allt detta inom den oftast tättbyggda byn. I Skegrie ligger kyrkan också i utkanten till gamla byområdet, vid korsvägen, där en led går till Trelleborg och en till Kämpinge.

Men under medeltidens tidiga del upplåts tomtplatser till hus åt skräddare, skomakare, smed, snickare o.a., som sysslade med hantverk och handel.

Så flöt livet i den gamla byn synbarligen lugnt och utan stora yttre påverkningar, århundraden igenom.

Först omkr. år 1750 infördes en ny förordning för jordbruket, som skulle komma att bli en uppryckning och leda till avsevärda förbättringar inom bondesamhället. Det var det s.k.

storskiftesverket, som då började genomföras. Genom denna reform samlades de små, kringströdda jordtegarna till större enheter.

Själva byalaget kvarstod dock med sin vångindelning och sitt tredingsbruk, och beroendet inom bysamhörigheten var fortfarande lika stort som förut.

Framsynta män insåg (dock), att om en verklig förbättring av förhållandena skulle kunna komma till stånd, måste jordreformen gå ännu längre. Friherre Rutger Maclean på Svaneholm, strax norr om Skurup i Vemmenhögs härad, har gjort sig känd som den främste att gripa sig an med att med att komma till en lösning av problemen. Han är känd för de många praktiska nydaningar, han genomförde på sitt eget gods. Bl. a. avskaffade han på sina arrendegårdar det s.k. hoveriet, dvs. de dagsverken, som bönderna av gammalt var ålagda att utföra till skötseln av godsherrens egendom.
Vidare lät han samla arrendatorernas jordlotter till större enheter.

Exemplet följdes snart på andra håll på Söderslätt och ledde slutligen fram till, att en offentlig förordning om

enskifte utfärdades år 1803.
Denna förordning innebar i praktiken, att varje bonde fick rätt att få alla sina ägor sammanförda till en enda enhet samt att han kunde få sig en ny boplats anvisad utanför det gamla byområdet. Denna kungl. förordning gällde enbart Skåne. Genom den tvangs helt enkelt bybönderna att flytta ut från byalagen.

1827 kom slutligen en stadga om skiftesverket för hela riket. Det var förordningen om s.k. laga skifte.

En helt ny tid för bönderna och för jordbruket börjar.

Svaneholm

K Y R K A N .

I heden tid fylkade sig bebyggelsen mestadels kring kultplatsen.

Var denna var belägen i Skegrie, kan ej med säkerhet påvisas. Men antagligt är, att området kring stendösen alltsedan den tidigaste bebyggelsen och långt fram i tiden utgjort ceremoniplatsen, där de hedniska gudarna dyrkades. Måhända har ett gudahus av trä en gång stått där.

Allteftersom kristendomen vann fäste i Norden, byggdes kyrkor överallt omkring i bygderna. Även i Skegrie by uppfördes en kyrka, troligtvis på det gamla hednatemplets plats.

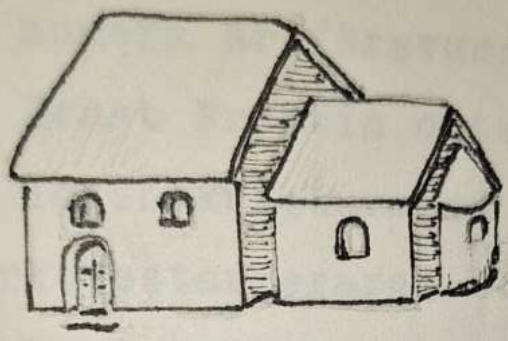

Skegrie kyrka på 1100 - 1200-talet.

Till kyrkan tog byfolket sin tillflykt i både andlig och timlig måtto. Skegrie kyrka var i likhet med många andra i dessa bistra tider uppförd med tjocka stenmurar och massiva, järnbeslagna portar. Fönstren var små och skottgluggsliknande. Byggnaden utgjorde därigenom ett gott försvarsverk. Folket kunde i krigstider söka sig en fristad i helgedomen, där de var väl skyddade. Kanske hyste man ett hopp om, att en fiende, som inte var helt förhärdad, skulle av rädsla för eviga straff, avhålla sig från att begå våldsdåd inne i Guds hus.

Denna kyrka, som med ganska stor säkerhet kunnat dateras till senare hälften av 1100-talet, var murad av gråsten, flintsten och sandsten. Den var även utsmyckad med skulpterade lejon, vilka dock numera är försvunna.

Kyrkoherde Ernst Frostin omtalar i en skrift om kyrkan, att lejonskulpturerna fanns så sent som 1830, då kyrkorestaureraren C.G. Brunius undersökte Skegrie kyrka i dess medeltida skick, men Frostin antar, att lejonskulpturerna tagits bort eller förstörts vid en senare ombyggnad av kyrkan.

Murar av den gamla stenkyrkan finns inbyggda i de nuvarande kyrkobyggnaden.

Huruvida dessa rester är av den första kristna kyrkan i Skegrie är ej känt. Man har all anledning förmoda, att där före stenkyrkan funnits en kristen helgedom, troligen av trä, eftersom ortnamnet, Schethrögum, är nämnt i ett dokument från början av 1100-talet.

Vid jämförelser, som gjorts med Oxie kyrka, har man funnit många likheter, framför allt i fråga om de nämnda lejonskulpturerna. Därav har man dragit slutsatsen, att uppförandet av Skegriekyrkan förmodligen omhänderhafts av den s.k. Oxiemästaren, en man från den kände Mårten stenmästares verkstad.

Den ursprungliga kyrkan i Skegrie har om- och tillbyggts vid flera tillfällen genom åren.

Under medeltiden lär den ha haft nedanstående utseende:

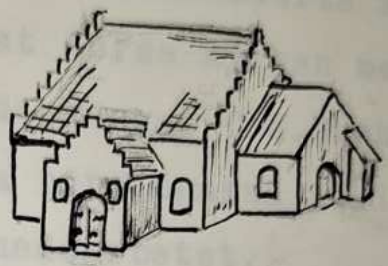

Så sent som år 1844 fick kyrkan sitt nuvarande yttre:

Den främsta anledningen till att man grep sig an med att bygga om kyrkan 1844 var kanhända,att den gamla klockstapeln,som stått vid långskeppets norra sida alltsedan 1740,nu var alldeles murknad och hotade störta samman.+) Man beslöt,att i stället förse kyrkan med ett torn,där klockorna kunde hänga. C.G.Brunius fick i uppdrag att göra ritningarna till det ganska omfattande byggnadsarbetet.
Tornet försågs med trappgavlar på alla fyra sidorna,vilket inte är vanligt. I allmänhet byggdes endast två gavlar med trappavsatser. Skegrie kyrkas torn liknar Stokkemarkes på Lolland.

Det medeltida vapenhuset revs,sydportalen murades igen och ersattes av den nya ingången genom tornet.

Kyrkorestaureringen drog stora kostnader, trots att socknens bönder bidrog med körslor och dagsverken.

1871 skedde ytterligare ombyggnad av inre delar av kyrkan. Den medeltida triumfbågen,där lejonskulpturerna fanns,raserades,likaså revs korsvalven från samma tid ner,och ett tunnvalv slogs över kyrkorummet.

+) Kartan från 1755 visar klockstapelns placering. (s.41)

Skegrie kyrka har många värdefulla inventarier.

Främst bör nämnas triumfkrucifixet från 1200-talet. Det är ett mycket vackert arbete. Krucifixet har en höjd av över 1m och framställer den korsfäste som segrande konung med kungakrona, (således ej törnekrona).

Predikstolen från 1611 är i renässansstil med bilder av de fyra evangelisterna, skulpterade på sidostyckena.

Dopfunten är ett barockarbete från 1661. Den är runt om prydd av reliefer med Noaks ark, Bebådelsen, De vise männen och Jesu dop.

Altaret från 1593 har ersatts av ett nytt 1831 med en målning föreställande Uppståndelsen. På altarbordet står två tennljusstakar med graverade bilder ur Gamla och Nya testamentet. Årtalet 1617 jämte donatorernas namn är även ingraverade. Dessa stakar anses höra till de vackraste i sitt slag.

Ringmuren, som omger kyrkogården är vitkalkad och belagd med tegelpannor, som i äldre tid legat på kyrkans tak. Inom den hägnande muren vilar skegriebor ända från 1000-talet.

Vid ett grävningsarbete 1942 påträffades norr om kyrkans långhus en gravkista av sten från första kristna tiden. Kistan var byggd efter den gravsattes kroppsform med särskild urtagning för huvudet. Den var täckt med flata stenar, som tillmurats med lera. Vid öppnandet av kistan, som låg på 1,5 m:s djup, upptäckte man ett väl bibehållet skelett av en mycket ung man. Professor J. A. Forssander, som ledde undersökningen, anser att fyndet härrör sig från 1100-talet eller kanske redan från 1000-talet.

Skegrie kyrka, som är byggd i romansk stil, har en synnerligen tilltalande exteriör och passar väl in i landskapet.

Visserligen intar kyrkan, i andlig mening, inte nu den centrala plats i folkmedvetandet, som den gjorde förr, och den är ej heller på samma sätt normgivande för bygdens kulturella liv. Men tradition och vissa gamla bruk följes här alltfort trots nya strömningar i tiden. I denna kyrka hålles än i dag, som är, strikt på seden med särskild manfolks- och kvinnfolkssida.

Och kyrkklockorna i tornet sänder än som i gångna tider sin manande klang ut över slätten.

När de på söndagen ringer samman till gudstjänst, kan man se, om än inte många, så dock några, som,hörsammande maningen, i sina helgdagskläder skrider fram längs skilda vägar fram mot den gamla helgedomen.

I synnerhet under medeltiden hade den katolska kyrkan ett starkt grepp om folket. Prästerna vördades som nära nog högre väsen. De hade ju den enskildes eviga väl i sina händer. Som påvens ställföreträdare ägde de rätt att lösa eller binda,när det gällde andliga ting: ge absolution,eller utestänga från sakramenten o.a. heliga förrättningar. Ve den, som råkade ut för kyrkans misshag. Det var det värsta,som kunde hända.
Därför gällde det att stå på god fot med prästerskapet. Många var säkert de kyrkans förtjänare,som såg mellan fingrarna med förtjänare,som såg mellan fingrarna med syndelser,bara syndaren gav gott materiellt vederlag. Åtskilliga gåvor hittade också vägen till prästgårdarna,med eller utan direkt anledning,och klockaren blev sällan glömd.

I mitten av 1100-talet tillkom den Skånska kyrkorätten för att bringa klarhet i vad man hade att iakttaga i klerikala frågor. Det är en sammanjämkning av vad som var gammal praxis med den kanoniska kyrkans rättssystem.

Här stadgas bl.a. om böndernas rättighet att med biskopens samtycke välja sin egen präst.

Vidare anges bestämmelser om tionde, dvs. den skatt, som bönderna erlade till sin kyrka. Den betaldes in natura: var tionde tunna säd, som tröskades, var tionde kalv, som föddes i ladugården o.s.v. Av tiondet gick en tredjedel till biskopen (Sk.H.s.385), en tredjedel fick sockenprästen, och en tredjedel användes till kyrkobyggnadernas underhåll och till nybyggnad. (Sk H.s.400).

Kyrkan fick genom tiondet stora och fasta inkomster, och dessa ökades allteftersom ny jord lades under plogen i bygden.

Vid denna tid började också en mängd stenkyrkor att byggas runt om på slätten. De smyckades med målningar, präktiga altarprydnader och dopfuntar med stensniderier.

Så länge den katolska tiden varade hade prästerna - som ju var ogifta - goda inkomster. Men reformationen skar ner deras löner betydligt, och ibland hade de stora prästfamiljerna avårt att klara sig.

Den kyrkliga förkunnelsen avsåg, dels att tjäna till uppbyggelse, men dels också - och kanske i ännu högre grad - att ge församlingen kunskaper i religionen. Från predikstolen meddelade prästerna insikter i läran, och ingen må förundra sig över, att en eller annan bondeman eller bondkvinna, trots den starkdoftande psalmboksbuketten, tog sig en stilla tupplur under prästens flera timmar långa utläggningar av de svårfattliga teologiska spörsmålen. Men de kristna grundsanningarna måste inläras och befästas. Att detta skedde, kontrollerades på de s.k. husförhören, som hölls årligen i november månad. De större gårdarna turades om att upplåta rum för sammankomsten. På husförhöret ställde prästen frågor rörande kristendomens huvudstycken till medlemmarna i bynsolika hushåll, och protokoll fördes över förhöret.

När skolplikten införts, kontrollerades vars och ens färdighet i innanläsning också under husförhöret, genom att vederbörande fick läsa ett stycke ur bibeln. Men dessutom skulle man ur minnet kunna rabbla upp svaren på de frågor ur katekesen, som prästen ställde till sina församlingsbor.

Husförhören motsågs med bävan både av husbönder och tjänstefolk, och många tragikomiska händelser utspelades under dem. Det hände, att mången tillfrågad av rädsla och förvirring avgav de mest befängda svar, som drog löje och skam över den arme och kanske renderade honom en tillrättavisning av prästen.

UTFLYTTNINGEN FRÅN DEN GAMLA BYN.

Genom förordningen om enskifte bröts således det gamla byalaget i Skegrie. Alla jordägande bönder flyttade under åren 1814-1816 ut till de nya sammanhängande jordarealer, de fick i utbyte mot sina kringströdda, svårbrukade åkerlappar, som de ägt och brukat gemensamt med de övriga i byalaget.

De flesta gårdarna revs ner i byn, och det användbara materialet transporterades ut till de nya ägorna. Husen uppfördes där på nytt, dock med många förändringar i planeringen.

Tidigare hade en bondgård bestått av många småhus, ett för var sitt ändamål. Det rekommenderas t.o.m. i 1734 års lag, hur en lantgård bör vara inrättad. Den skulle ha bl.a. boningshus och visthus, utrymmen för husgeråd och säd, jordkällare, stall, loge, svinhus o.s.v.,

allt i skilda byggnader.

Nu byggdes de nya gårdarna upp efter en ny princip. Husen gjordes större än dem, man haft i den gamla byn, och flera utrymmen samlades under samma tak. Boningshusen försågs med vind och ofta med källare; fähus och stallar byggdes ihop.

Utflyttningen från byn gick i ganska långsamt tempo. Det dröjde 2 eller 3 år, innan alla gårdarnas hus plockats ner och återigen byggts upp på sina nya platser.

Att det tog lång tid, berodde på, att bönderna måste hjälpa varandra - nu som de alltid brukat - och då kunde det inte bli fråga om att ta mer än ett par gårdar åt gången.

Men det var inte bara på den knappa arbetskraften det berodde, att flyttningen gick långsamt. Ovilja mot den nya ordningen spelade också in.

De bönder, som hälsade den nya tiden med glädje, var nog lätt räknade. Endast ett fåtal var så framsynta, att de kunde känslomässigt lösgöra sig från den gamla bysamhörigheten och inse fördelarna av att bli oberoende. I stället blev utbrytningen ur byn och

den nästan påtvingade bortflyttningen till nya, ibland avlägset belägna ställen, för en del nära nog som en förvisning, något som man i viss mån bör söka förstå. De blev ju isolerade från sina forna grannar och råkade i avsaknad av den massiva trygghet, som byalaget alltid utgjort.

Därför gick jordreformen fram under ett visst passivt motstånd. Men bönderna kunde inte hejda utvecklingen. Ofta nog blev de tadlade av de bestämmande för tröghet, och för att de saknade intresse, och för att de inte förstod sitt eget bästa.

Emellertid var det nog i själva verket så, att flertalet av bönderna visserligen ej var kapabla att överblicka de materiella fördelarna med det nya, men många hade en instiktiv känsla av, att när ny byn - den plats, där de sett dagens ljus, - upplöstes, skulle därmed också sekelgamla, för dem omistliga värden gå förlorade. De hade därför svårt tro talet om, att en förändring skulle kunna skänka dem något bättre, än det, de hade förut.

Allt, som förr väckte och stärkte samlevnad och hemkänsla, var borta, tyckte många.

Ungdomen började söka sig in till städerna med deras bekvämligheter och förmenta nöjen. De äldre tänkte tillbaka på den tid, då sammanhållningen mellan byns familjer skänkte bylivet ett rikt innehåll,den tid, då gemensamma festligheter firades i samband med årts högtider och av flera andra anledningar. Knappt någon familjehögtid gick väl av stapeln,utan att alla i byalaget deltog. Men vad blev det nu av detta!
Avstånden mellan gårdarna blev även avstånd mellan människorna.
Man började helt enkelt glömma bort mycket av det,som förr gav anledning till gemensam samling,sådant,som skänkte glädje och omväxling åt den eljest ganska enformiga bondetillvaron.

Det förlöt emellertid inte så lång tid,förrän de materiella fördelarna visade sig,och det så märkbart, att de kom att överväga den känsla av hjälplöshet och ledsnad,som en del hyste i början av utvecklingsperioden.

En viktig epok i bondelivets historia var nu till ända.
De månghundraåriga byalagen upplöstes och försvann. De hade utgjort den första samhällstypen i Norden, och därifrån leder de gamla landskapslagarna sitt ursprung.

Där förr en rad av gårdar låg sida vid sida utefter bygatan i Skegrie by, finns i våra dagar bara enstaka hus .

Flera av "husmännen", dvs. de av byfolket, som bara rådde om ett litet hus och en därtill hörande åkerlapp, och f.ö. livnärde sig av att utföra arbete åt andra, stannade kvar i den gamla byn.

Bysmeden, skräddaren o.a. hantverkare flyttade ej heller från byn.

En småskola och en folkskola har fått plats där i senare tid, liksom också ett fattighus.

Men från höjden utanför kyrkan, där stendösen tronar, kan man se gårdarna ligga långt ut över slätten, omgivna av välskötta åkrar, som talar sitt tydliga språk om det välstånd som kommit genom enskiftesverket, trots att få ville tro på det i början.

De nya ägorna inhägnades i allmänhet inte. Djuren släpptes inte lösa, som man hade brukat i den gamla tiden. Nu tjudrades de på vars och ens ägor, Byallmänning existerade inte längre. I Skegrie hade i alla tider hägnaden vållat både bekymmer och kostnader. På slätten fanns ingen skog, där det kunde huggas störar till gärdsgårdar, och marken innehöll ej heller tillräckligt med sten för att man av dem skulle kunna bygga upp stengärden som i många andra trakter av vårt land.

Där det inte fanns någon naturlig gräns, som t.ex vattendrag e.d., skilde man gärna ägorna åt genom uppkastade grästorvsvallar. De kallades diken.

Detta sätt att inhägna var visserligen effektivt men till stor skada för gräsmarken, där torvorna skars ut. Linné påpekar också i sin "Skånska resa" denna skadegörelse.

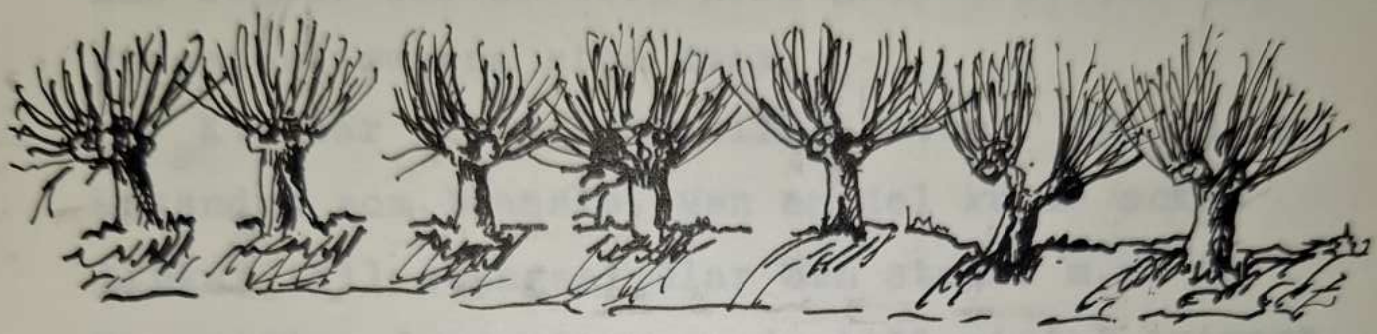

Vid mitten av 1700-talet började söderslättsborna allmänt plantera vallarna med pilträd. Det blev vanl.vitpil (Salix alba),den art,som är den mest motståndskraftiga mot blåsten. Planteringen var enkel. Pilkvistar stacks ner i jorden. De slog lätt rot och växte snabbt upp till träd. Snart kom de att utgöra ett mycket gott vindskydd på den flacka och blåsiga slättmarken,samtidigt som de ytterligare markerade gränserna mellan ägorna.

Pilarna är än i dag Söderslätts karaktärsträd.

I allmänhet har man inte låtit pilträden växa högre än c:a 3 m.+)

Med vissa års mellanrum "stöplades" de. Man sågade därvid bort hela grenverket, så att endast stammarna stod kvar.

Kvistar och grenar tillvaratogs. Det mesta användes som bränsle. Men en del kunde också brukas till stängselpålar och stakar m.m. De smidiga årsskotten vreds till vidjor "viror", vilka nyttjades till att binda med, t.ex., vid täckning av halmtaken. Av vidjor flätades dessutom korgar och ett slags kupor, under vilka man förvarade mjöl uppe på loftet. Linné omtalar, att han under sin resa på den skånska slätten år 1749 påträffade en tämligen nyinförd pilart, som kallades tyskvira. Det var en buske av manshöjd med röda, sega grenar, vilken han ej sett förr här i Sverige, och "hvilken var här planterad i kålgårdarne, emedan landtmannen fick af henne de bästa och starkaste wegrar at binda taken med" (Linné: Sk.R.s.252)

På något vattensjukt markstycke, där det inte gick att odla säd, hade bönderna ibland planteringar av korgpil (Salix viminalis,) vars grenar lämpade sig förträffligt till korg-

+) äv. stuflades (O. C.)

flätning. Korgpilsodlingar kan man ännu träffa på här och var, i synnerhet i malmötrakten.

De vidjor, som behövdes för Skegriegårdens taktäckning, brukade farfar skaffa från en odling, tillhörig en av hans bröder i Kämpinge.

Hemmanet i

S K E G R I E N:7

Några drag ur gårdens tillvaro
under ett århundrade:
från uppbyggnaden 1814-1816
till nedbrytningen omkr.1920.

PLANSKISS över SKEGRIE N:o 7

Areal vid utbrytn. 54 tld.

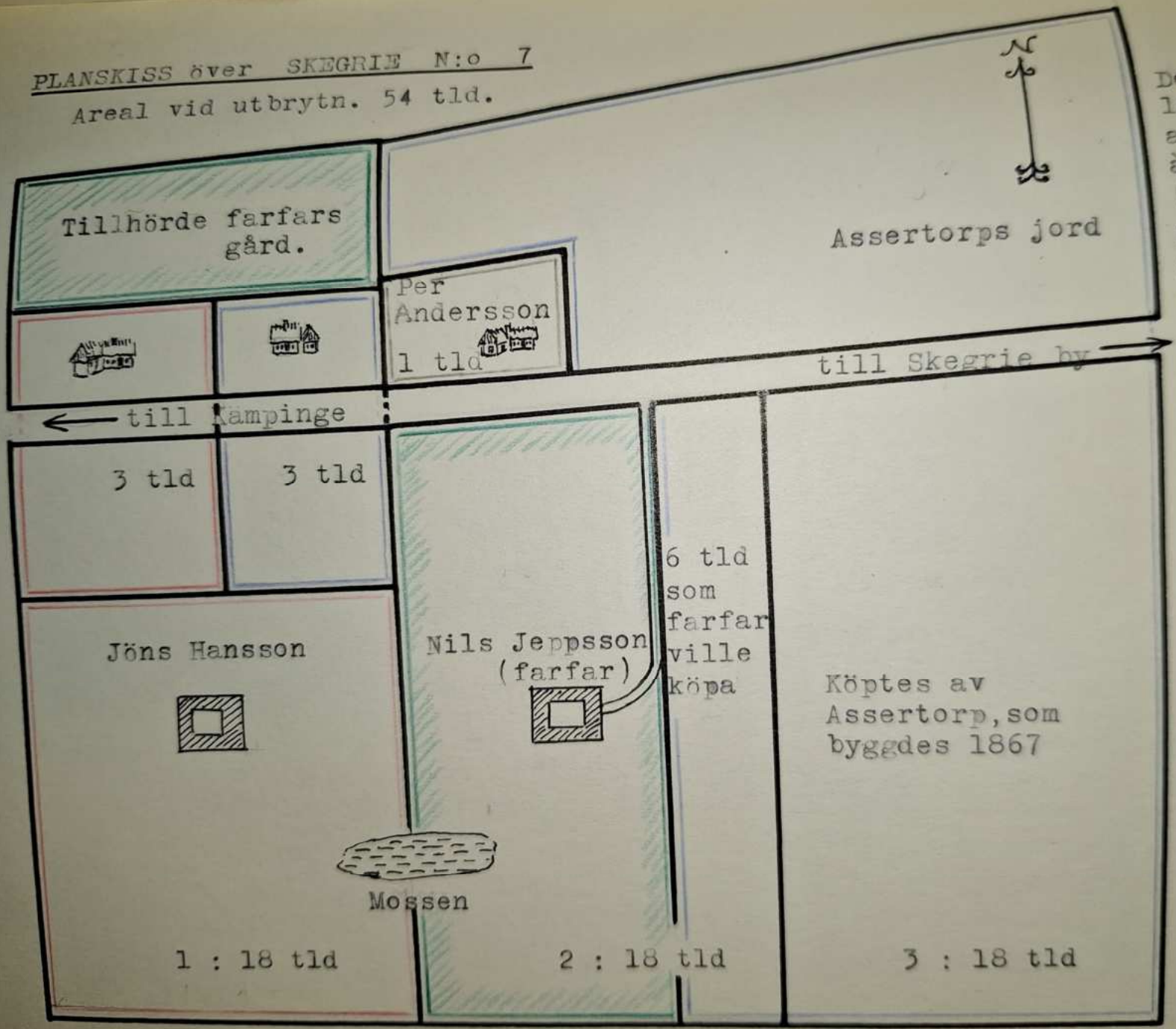

Delades 1830 i 3 arvslotter à 18 tld (1,2,3.)

Farfar ärvde 6 tld
köpte 6 "

SLÄKTTAVLA

av vilken bl.a.framgår,att mina farföräldrar, Nils Jeppsson och Anna Josefsson var kusiner, och att min far, Johan,och faster Emilia var tvillingar.
Min farfars morfar,Nils Jeppsson,var den förste ägaren av Skegrie N:r 7.

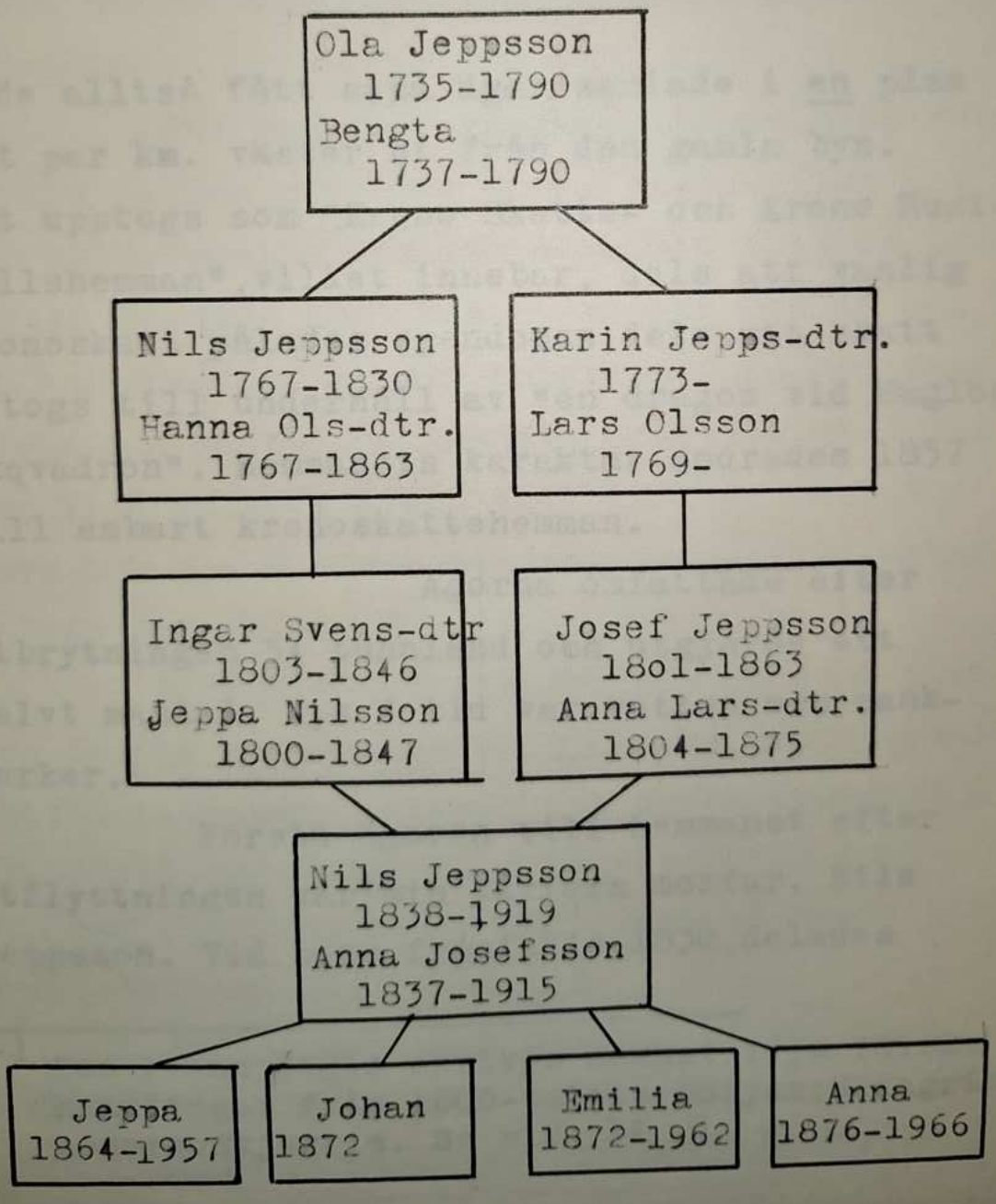

HEMMANET N:r 7 SKEGRIE +)

hade alltså fått sina ägor samlade i en plan ett par km. väster ut från den gamla byn. Det upptogs som "Krono Skatte- och Krono Rusthållshemman",vilket innebar, dels att vanlig kronoskatt pålades egendomen,dels att skatt uttogs till underhåll av "en dragon vid Haglösa Exqvadron". Hemmanets karaktär ändrades 1857 till enbart kronoskattehemman.

Ägorna omfattade efter utbrytningen 54 tunnland och utgjorde ett halvt mantal. C;a 4 tld var vatten och sankmarker.

Förste ägaren till hemmanet efter utflyttningen var min farfars morfar, Nils Jeppsson. Vid hans frånfälle,1830,delades

---

+) Som redan sagts skrives namnet i juridiska handlingar från 1800-talets början:Skiegrie, senare:Skjegrie. Se sid. 34

egendomen mellan hans tre arvingar,så att vardera delen kom att omfatta 18 tld.
Farfars mor,Ingar Svensdotter,fick den ena delen men ägde ej brukningsrätt till den,förrän då hon gifte sig med farfars far,Jeppa Nilsson. Denne blev år 1827 insatt som "interimsåbo på Krono Skatte och Krono Rusthållshemmanet N:o 7 Skjegrie".

1847,vid farfars fars död,delades dessa 18 tld mellan hans tre barn. Farfar fick 6 tld. Han sålde emellertid sin arvslott till en bonde, Anders Hansson 1863 men återköpte den,då han år 1867 gifte sig. Av sin halvbror,Jöns Jeppsson köpte han samtidigt dennaes arvslott på 6 tld och blev sålunda ägare till 12 tld. Dessutom hade han c:a 1 tld i den oskiftade torvtäkten i byns torvängar.

Farfar gjorde försök att få köpa även den tredje arvslotten på 6 tld,vilken gränsade intill hans ägor österut,men detta lyckades ej. Trots att han under hand blivit lovad jordstycket,inköptes det i hemlighet av ägarn till den intilliggande egendomen.

På den lotten byggde Asser Jeppsson 1837 gården Assertorp,vilken således blev grannegård till farfars. Assertorp köptes 1884 av Jeppa Andersson.

ÄGORNA.

Den jordareal, som min farfar förvärvade, omfattade således 12 tunnland, vilket utgör 11/96 mantal eller nära 1/8 mantal, torvtäkten ej inräknad.

Mantalsindelning:

I regel upptogs en gård, som hade omkr. 100 tunnland ägor till (ett), $\frac{1}{1}$ mantal. Skegrie nr 7 hade 54 tld och utgjorde således $\frac{1}{2}$ mtl.

Genom delning kommer man fram till farfarsgårdens mantal 11/96 sålunda:

100	tld	utgör	$\frac{1}{1}$	mtl
54	"	"	$\frac{1}{2}$	"
27	"	"	$\frac{1}{4}$	"
13,5	"	"	$\frac{1}{8}$	"
12	"	"	$\frac{11}{96}$	"
		dvs. nära	$\frac{1}{8}$	"

Då gården var både "Krono Skatte och Krono Rusthållshemman" skulle vissa mantalsdelar föras på vardera av dessa två olika karaktärer.

I arvskifteshandlingar från denna tid påträffar man därför långa utredningar om mantalsfördelningen på de olika arvslotterna, sedan hemmanet ändrat skattekaraktär.

Ur gamla papper har jag gjort följande utdrag för att visa den omständiga beräkningen. Farfars far,Jeppa Nilsson,var gift två gånger. I första giftet hade han en son,Jöns,och i det andra en son,Nils,(farfar),en son Ola,som avled före de andra och en dotter Hanna.

Vid arvskifte efter hans första hustru,Bengta Jönsdotter,den 26/2 1833,Tilldelades av Krono och Rusthållshemmanet N:o 7 Skegrie 1/8 mtl till
1. Maken Jeppa Nilsson med giftorätt 2/3 m. 1/12mtl.
2. Sonen Jöns 1/3 med 1/24 mtl
vilket efter ändring blev

	Kr Skatte	Kr Rusth.
1. Maken	1/36 mtl	1/18 mtl
2 Jöns	1/72 "	1/36 "
Summa	1/24 mtl	1/12 mtl
S:a sm	1/8 mtl.	

Vid arvskifte efter hans andra hustru, Ingar Svensdotter, upptogs tillgångarna till 1/12 mtl

1. Maken tilldelades 1/24 mtl
2. Sonen, Nils(farfar) 1/72 "
3. " Ola 1/72 "
4. Dottern Hanna 1/72 "

Detta ändrades till 1/36 mtl Krono Skatte och 1/18 mtl Krono Rusthåll enl nedanst:

	Krono Sk	Krono Rh
1. Jeppa Nilsson	1/72 mtl	1/36 mtl
2. Nils	1/216 "	1/108 "
3. Ola	1/216 "	1/108 "
4. Hanna	1/216 "	1/108 "
Summa	1/36 mtl	1/18 mtl
Summa sm	1/12 mtl.	

Vid arvskifte efter sonen Ola, vars del i N:o 7 Skegrie upptogs till 1/72 mtl, tilldelades de båda syskonen:

	Kr Sk	Kr Rh
Nils	1/432 mtl	1/216 mtl
Hanna	1/432 "	1/108 "
Summa	1/216 mtl	1/108 "
Summa s:m	1/72 mtl	

Efter faderns, Jeppa Nilssons, död blev fördeln:

	Kr Sk	Kr Rh
1. Sonen Jöns		
1. Sonen Jöns	1/54 mtl	1/27 mtl
2. Sonen Nils	5/432	5/216
3 Dottern Hanna	5/432	5/216
Summa	1/24 mtl	1/12 mtl
Summa s:m	1/8 mtl	

Äldste sonen Jöns sålde 1857 sina arvslotter i N:o 7, tillsamman 1/18 mtl, varav 2/3 var Skatte- och 1/3 kronojord. Det befanns dock, att dessa 1/18 mtl utgjorde 1/54 mtl mer än han i själva verket ägde. Genom överenskommelse med syskonen ordnades saken så, att dessa avstod av sin skattejord mot vederlag i kronojorden, och arvslotterna blev sålunda för Jöns 1/27 mtl Skatte- och 1/54 mtl Krono. (Jfr ovan)

1857 Övergick Skegrie N:O 7 till att bli uteslutande kronoskattehemman, och då ändrades mantalsberäkningen, så att den upptog endast ett tal, dvs, 11/96 eller, som förut påpekats, i det närmaste 1/8 mantal.

Uppgifterna å sid. 95-98 är i enl. m. arvskiftes-handlingar rörande Skegrie N:o 7.

Jorden, som farfar mottog, var i ganska dålig kultur och vattenavrinningen otillfredsställande.
Ett stort stycke av planen upptogs t.ex. av en mosse med öppet vatten, så stor, att barnen, som hade till uppgift att ta hem ankor och gäss om kvällarna, inte ens nådde till mitten av vattnet med de stenar och andra tillhyggen, som de sökte jaga iväg djuren med. Det var ett väldigt sjå, att få upp dem alla ur mossen och lotsa dem hem till gården, berättar min fader.

Mycket och träget arbete fordrades av den unge bonden, min farfar, för att han skulle kunna driva upp jordbruket och få sin lilla gård lönande. Men han försökte göra sitt bästa möjliga av vad han hade, och han både kunde och ville.

Han kunde dock aldrig riktigt försona sig med att han blivit lurad, då han stod i begrepp att förvärva ytterligare den lott på 6 tld, som han blivit lovad. Om det lyckats, hade gården förfogat över 18 tld, just den areal, som då ansågs idealisk för ett lagom jordbruk.

Genom diäning åstadkom

åstadkom han, att åkrarna på våren snabbare befriades från överflödigt vatten. Endast ett par öppna diken löpte genom ägorna, f.ö. lade han ner dräneringsrör och täckdikade.

De första åren lades varje höst en eller annan sträng med ny täckdikning med dräneringsrör. Sådant arbete fordrade både förstånd och urskillning, eljest kunde avdikningen göra mer skada än nytta. Det gällde att beräkna avloppsdikenas fall och storlek, så att de kunde ta emot allt vattnet, som kom frå de olika grenarna i dikningen.

Schematiskt kan dikningen av en åker te sig ungefär så här:

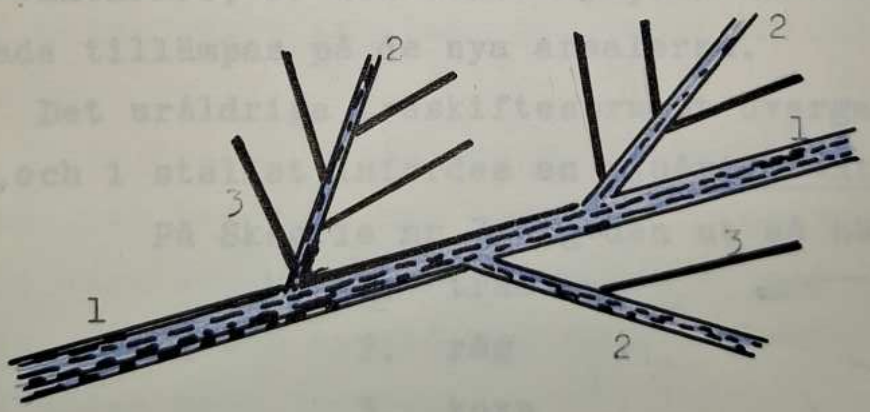

1. Öppet huvudavlopp gemensamt för hela bygden.
2. Öppet huvuddike på åkern.
3. Täckta diken (med dräneringsrör.)

Rören köptes från något tegelbruk i trakten.

Jorden förbättrades inte bara genom intensiv brukning, utan också genom att den tillfördes kalkrik lera s.k. märgel, som togs upp från mossens botten, eller som man grävde efter på andra ställen inom det egna området.

Under 1800-talet var det vanligt, att man höjde markernas bördighet på detta sätt. Otaliga små märgelgravar över hela slätten vittnar än i våra dagar därom.

Men det som näst dikning och strukturförbättring av åkerjorden fick den största betydelsen, när det gällde att höja jordens växtkraft, var den växtföljd, som nu allmänt började tillämpas på de nya arealerna.

Det uråldriga treskiftesbruket övergavs helt, och i stället infördes en sjuårig växtföljd.

På Skegrie nr 7 såg den ut så här:

1. träda
2. råg
3. korn
4. ärter
5. korn
6. klöver
7. havre

För att anpassas till den 7-åriga växtföljden indelades den brukade arealen i 7 s.k. lotter.

1. Första året låg en lott i träde. Det var motsvarigheten till trädan eller fäladen under det gamla 3-skiftesbruket. Trädesjorden kultiverades och genombrukades ordentligt, för att få bort ogräs, i synnerhet kvickrot och s.k. flyghavre. Denna senare hade en ofantlig förmåga att med vinden sprida sig till alla slättens åkrar. Trots plöjning och harvning på trädan, kunde man ändå - åtminstone på senare år-ta en liten grönfoderskörd där. Djur, som inte var så noga med sitt foder, kunde också hitta något att beta där under en del av sommaren.

På hösten, slutligen, gödslades stycket, plöjdes och besåddes med höstråg. Detta arbete skulle vara avslutat senast tredje veckan i september. När rågen kommit upp, stod den sedan som brodd under hela vintern.

2. Andra året i växtföljden gick rågen till mognad.
I allmänhet såddes 1 tunna säd pr tunnland, och den gav vanligen på den tiden 6-8:e kornet.

All råg, som skördades, stannade i gårdens egen hushållning. Av den bakades det dagliga brödet. Råg utgjorde enda brödsäden under året, med undantag för jultiden, då det också bakades vetebröd.

Grisarna fodrades upp på rågmjöl, och det, som blev över av skörden, gavs åt de andra husdjuren i lämpliga givor.

3. Tredje året såddes tvåradigt korn. Nästan allt kornet såldes, sedan det tröskats. Det gav pengar och var till en början den viktigaste inkomstkällan av lantbruket, innan sockerbetor började odlas.
En liten del korn togs dock undan till mältning av malt för ölbrygden, och något maldes till gryn.

4. Fjärde året, som var det nästa i växtföljden, bar lotten trindsäd, vanligen ärter. Största delen av de tröskade ärterna maldes för att tjäna som kraftfoder åt svinen, då de ställdes på gödning några veckor före höstslakten.

Ärthalmen lades in i fårkättarna. Den fick tjäna som vinterfoder åt de förnöjsamma fåren.

Då de ätit upp de torra bladen och vad de eljest kunde förtära på ärtstjälkarna, samlades resten ihop för att användas som bränsle.

5. Femte året besåddes lotten åter med korn, denna gång tillsammans med klöverfrö och ev. något gräs, t.ex. timotej. Detta kallas att "så ut" fältet. Klöver och gräs utvecklas under den sommaren endast till små plantor i bottnen på kornåkern. På hösten mejas stycket, och klövern jämte ev. fodergräs står kvar över vintern till nästkommande år.

6. Sjätte året i cirkulationen växer foderväxterna upp och bildar en frodig betesvall. I juni, då klövern blommar, slås vallen till hö för vinterfoder. Därefter tjudras boskapen på stycket för att beta av återväxten. De flesta år tages två höskördar, innan djuren tillåtes beta på fältet. Då återväxten är kraftig, kan man låta kreaturen avbeta vallen mer än en gång under sommaren.

7. Sjunde året är det sista i växtföljden. På våren detta år såddes havre på de föregående höst upplöjda klövervallen. Havren var det huvudsakliga djurfodret. Den tröskade säden maldes till gröpe åt kor och svin. Hästarna fick

havren okrossad.

Ibland hände det att tredje årets kornstycke såddes ut till att bli klövervall.

Halmen av alla sädesslagen gavs som foder åt djuren i det skick, den tröskats, utom till hästarna. De fick den sönderskuren till hackelse, som framställdes med en handdriven hackelsemaskin (hackelsekista). Sämre halm hade man att strö under djuren i stallar och ladugård.

Särskilt utvald råghalm, s.k. långhalm, togs undan till taktäckning.

När sålunda hela växtföljden efter sju år var genomförd på en lott, blev det att börja på nytt: lägga i träde och fortsätta med åter en omgång.

Genom detta växelbruk hann jorden återhämta sig tillräckligt mellan grödorna. Dess växtkraft ökades, och samtidigt kunde hela arealen utnyttjas varje år, med undantag av en obetydlig del.

All plöjning försiggick nu på hösten. På våren bearbetades jordytan

endast helt lätt med ett kultiveringsredskap.

Då fälten blivit tomma efter skörden, körde man så snart som möjligt över stubbåkrarna med en skumplog för att mylla ner ogräsfrön och få dem att gro, innan höstplöjningen började. Detta kallades att "skre".

BYGGNADERNA

Som omtalats i kapitlet om utflyttningen från den gamla Skegrie by, återuppfördes gårdarna på de nya boplatserna efter andra - och som det snart kom att visa sig goda - principer, särskilt vad de olika utrymmena i husen beträffar.

Vid denna tid byggdes alla slättgårdarna efter enahanda modell. Man uppförde fyra längor, vilka placerades kring en ungefär kvadratisk gårdsplan. Därigenom fick man en kringbyggd gård, vars inre var väl skyddat för slättlandets svepande vindar. Planen stensattes runt om med en bred kullerstensmatta, den s.k. "stenoren". Mitten av gårdsplanen belades med grus.

Schematisk plan över Nils Jeppssons gård Skegrie nr. 7.

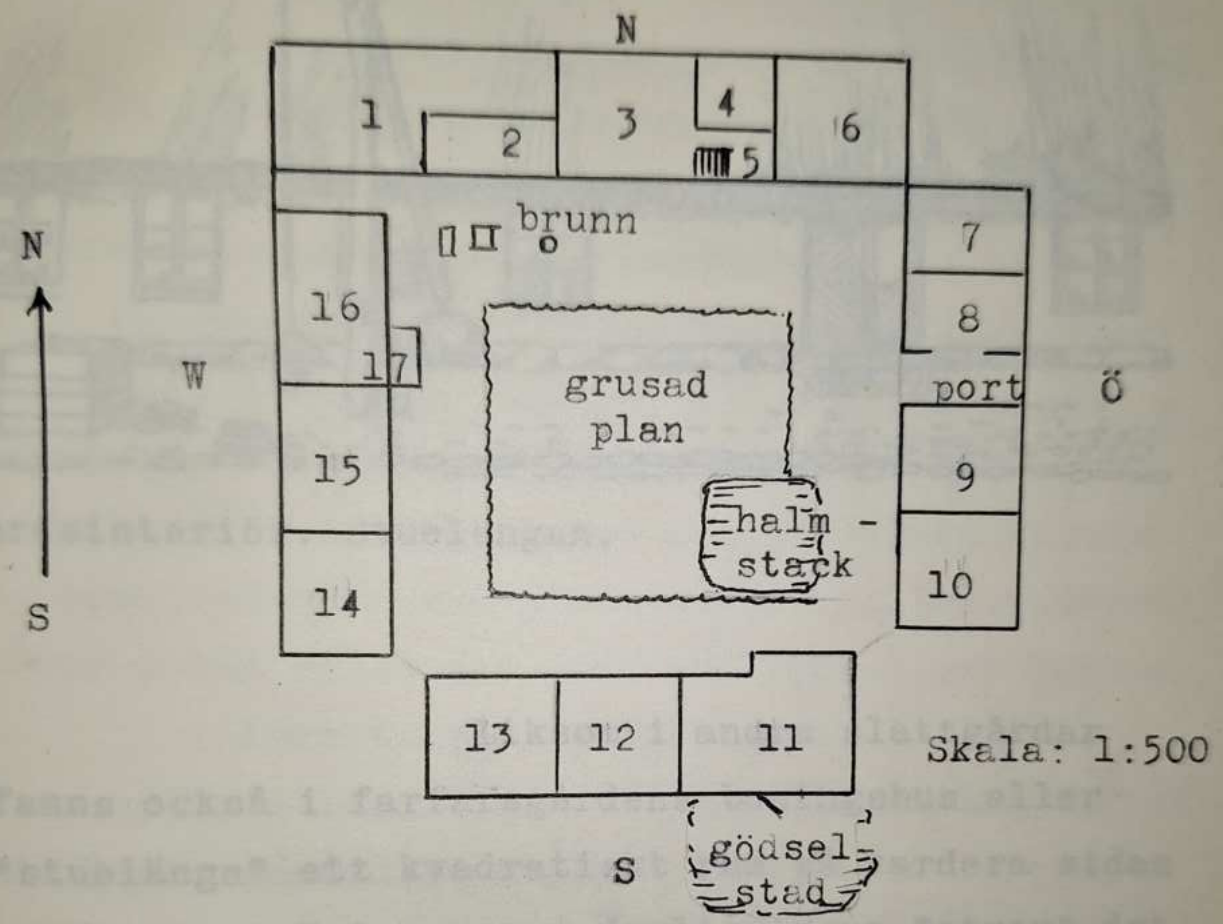

N. Boningslängan

1. kök
2. stuekammare
3. daglig-stuan
4. trädgårdskammare
5. farstu m. vindstrappa
6. sommarstuga

Ö. Port-längan

7. snickarbod
8. vagnslider
9. lada
10. loggolv

S. Stallbyggnaden

11. stall och ladugård
12. loge
13. loggolv

W. Ekonomibyggn.

14. fårhus
15. svinhus
16. torv
17. höns

Gårdsinteriör. Stuelängan.

Liksom i andra slättgårdar fanns också i farfarsgårdens boningshus eller "stuelänga" ett kvadratiskt rum på vardera sidan om farstun. Det ena var dagligstugan,"stuan",det andra den s.k. sommarstugan. De var båda lika stora (9 alnar i fyrkant) och upptog hela längans bredd. På andra sidan stuan låg köket ellet sterset. Dessutom fanns ett par kammare i längan.

Man kom in i stuelängan genom farstun,som, utom att den var platsen för ytterkläder och träskor,med halm,även hade en trappa upp till loftet.

Golvet i stuan och i salen, som sommarstugan även kallades, bestod av breda granbräder utan trossbotten inunder.

Över golvet låg långa längder trasmattor, vävda i vackra färgrika randningar. De delar av det vitskurade golvet, som ej täcktes av mattorna, sandades och beströddes med små kvistar av kanske myskmadra eller buxbom. I synnerhet gjordes detta på söndagar och vid helgerna. När man trampade på det gröna spred sig en frisk doft i stugan. Den obligatoriska spottlådan, som hade sin plats strax vid farstudörren, var också fylld med sand och pyntad med buxbom.

I innertaket låg bjälkarna synliga. Ovanpå dem hade lagts ett enkelt brädtak, vilket således samtidigt utgjorde golv till loftet, dvs., vinden ovanför.

Åt gårdsplanen på boningshusets sydsida, hade stuan två fönster och åt norrsidan, där trädgården, "haven", som den hette på söderslättsmål, var belägen, satt ett litet fönster. Litet, eftersom det vätte åt den kalla sidan.

Från stuan ledde dörrar till farstun, till trädgårdskammaren och stuekammaren samt till köket.

Uppvärmningen av stuan skedde medelst en s.k. uteliggare, ansluten till den stora skorstensstocken, mitt i huset.

"Udelijeren", som man sade, var tillverkad av gjutjärnshällar med allegoriska motiv, blommor och slingor i basrelief. Den upphettades från kökssidan och spred sedan värmen ut i både stuan och stuekammaren.
En rund järnkamin, s.k. mitraljös, hjälpte på senare år till att uppvärma själva stuan. Eljest fanns ingen uppvärmningsanordning i de övriga bostadsutrymmena med undantag naturligtvis för köket, som fick värme från spisen.

B O H A G E T.

I stuan stod en dubbelsäng för farmor och farfar. Den hade sin plats vid östra väggen med gaveln åt trädgårdssidan
En utdragssoffa stod under trädgårdsfönstret. Längs södra väggen - åt gårdsidan - löpte en väggfast bänk, och framför denna stod ett stort bord. Vid detta intog familjen sina måltider. På bordet stod alltid ett ölkrus, som hade en bild av Karl XII på björnjakt.

Ur detta välkomnande krus bjöds den besökande att dricka, då han stigit in i stuan.

Vid övre änden av det stora bordet fanns en fällbänk. Den tjänade som sittplats åt husfadern och hans hustru och utgjorde således högsätet i huset.

Omedelbart innanför farstudörren stod en skänk och en liten bänk. På bänken skulle den besökande höviskt ta plats, tills han med ett: "Sidd fram", anmodades stiga längre in i stuan. Tiggare och luffare stannade alltid kvar på sittplatsen vid dörren. Den kallades i allmogemun, "stacklabänken".

Några stolar stod här och var i rummet.

Långbänken under fönstret liksom fällbänken vid bordsändan var belagda med hemvävda dynor i allmogemönster.

Framför utdragssoffan vid trädgårdssidan stod ett mindre bord, dock ej alltid. När den mörka årstiden kom med långa vinterkvällar och kvinnfolken började syssla med vävning och annan handaslöjd, flyttades bordet fram mitt på golvet, och en vävstol intog dess plats. Den dunkade sedan kvällarna igenom till ända fram på vårsidan.

Bäddutrustningen var ganska annorlunda än den nutida. Sticktäcken användes ej. I stället låg man under fjäderbolstrar. Madrasser i vår mening hade man ej heller, utan sängen, som var försedd med höga sidostycken, fylldes med halm. Därovanpå lades så en underdyna, stoppad med ull eller fjäder. Över denna bäddades med lakan och under den kalla årstiden med filtar.

I stuekammaren dukades ofta, då man hade främmande på sommaren.

Vid bortre änden av kammaren ledde en tapetdörr in till en liten spiskammare. Där förvarades vissa förnödenheter och matvaror, t.ex. inläggningar och sylter, och där hade brännvinsankaren sin plats.

Stuekammaren var möblerad med en träsoffa och ett bord samt stolar. Där fanns också en byrå, i vilken matsilver o.a. finare husgeråd förvarades. Ovanför byrån hängde i hörnet en hörnhylla, där det stod tobaksschatull och ett antal långpipor med målade porslinshuvuden. Väggarna f.ö. pryddes av blommiga tapeter och av inramade färglagda tryck med bibliska motiv eller romantiska fantasilandskap.

Trädgårdskammaren användes som gästrum. Den saknade eldstad och hade endast en enkel dörr med hasp rätt ut mot trädgården. Dörren var vitkalkad på utsidan liksom väggen i övrigt, och framför utgången fanns inget trappsteg ner till marken. Man ville nämligen,att denna dörr skulle synas så litet som möjligt från utsidan utan smälta samman med väggen i övrigt. Detta av säkerhetsskäl,så att tjuvar och andra illasinnade personer inte så lätt skulle upptäcka, att man kunde ta sig in i huset den vägen. Dörren var dessutom avsedd som reservutgång, om så skulle påfordras.

Salen,"sommerstuen",brukades endast vid större bjudningar. Där stod skåp och kistor, konstfärdigt bemålade med blommor och bladrankor och med årtal,då de var tillverkade samt med ägarens initialer i sirliga monogram. I synnerhet kvinnfolken förvarade i kistorna sina helgdagskläder och till dem hörande silvermaljor och kedjor. Kläderna var ofta av dyrbara stoffer och brukade gå i arv genom generationer. I kistorna hade också de ogifta kvinnorna sitt linneförråd och annat,som hörde till hemgiften. Ofta gömdes värdeföremål,silverskedar och pengar på kistbottnen.

På insidan av kistlocken klistrade man tryckta s.k. kistebrev med deviser och färglagda bilder,gärna hämtade ur den bibliska historien.

Köket kallades mestadels "sterset" eller "stegerset",påminnande om tiden,då denna lokalitet upptog ett helt hus för sig,dets.k. stekarhuset.

Golvet i köket var av stampad lera.

Där fanns två eldstäder,den ena med öppen skorsten,i vilken fläsk,kött och korv hängdes till rökning. I köket stod också en järnspis. Dessutom fanns där ännu en s.k. öppen "ärn" i anslutning till bakugnen. Röken från brygghuspannan gick också ut i denna skorsten.

Vasken eller diskhon var av trä. Avloppet var av enklaste slag. Det bestod bara av ett kort rör,som ledde slaskvattnet genom ett hål i köksväggen direkt ut i en rännsten,genom vilken det transporterades ut i ett dike.

Ut till gårdsplanen hade köket halvdörrar.

Skafferiet,som tillhörde sterset, var samtidigt både visthus och mjölkkammare.

Därinne stod en rad s.k. mjölksätt. I dessa slogs mjölken upp och fick stå något dygn tills grädden gått upp, då den skummades. När man samlat grädde en tid, slog man den i en smörkärna. Det var ett alnshögt laggkärl, avsmalnande uppåt till c:s 20 cm:s vidd. I kärnan förde man en stång - i vars nedre ända satt en skiva med hål - upp och ner. Grädden kom på detta sätt i häftig rörelse och pressade genom hålen i skivan. Genom skvalpandet samladesig fettet i grädden till smörklimpar, som togs upp och ältades samman. Det, som var kvar i kärnan var härlig kärnmjölk.

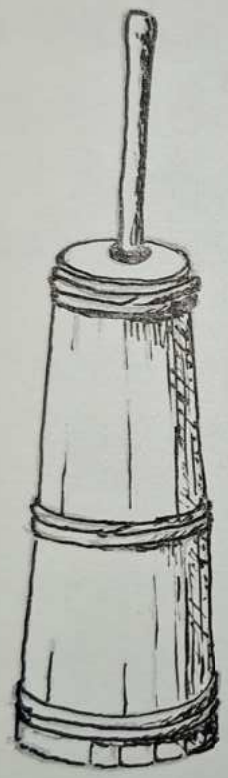

Arbetet med smörkärnan överläts ofta till barnen. Det var rätt mödosamt att stå och stöta kärnstången upp och ner och därtill en smula nyckfullt. Ibland gav grädden smör på en kort stund, ibland kunde det dröja länge. Men smörbildningen

inträffade oftast i ett visst ögonblick,liksom oväntat. Då var värken i armarna förbi i ett huj, och de små medhjälparna gladde sig åt att få vara med om att tömma kärnan och dricka av den goda kärnmjölken.

Smöret saltades och packades ner i träkärl. Det var en dyrbar vara,och alltsedan gammal tid ansågs det som slöseri att var dag breda smör på brödet. Flott och fläsk tillgodosåg fettbehovet i vardagslag,och smöret spardes till helgerna. (Mera härom i ett följande kapitel)

Belysningen i husen hade alltid varit mycket sparsam. I äldre tider tändes om kvällen ett,eller på sin höjd två,talgljus för att upplysa stuan,och med det fick man klara sig.
I kök och källare användes s.k. pråsor,smala, mjuka talgljus,som lätt kunde smetas fast på t.ex.väggen. På så sätt fick man lyse,när man hämtade något i visthus eller skafferi,eller uträttade någon mindre syssla i köket.
På senare år skaffades fotogenlampor,som sörjde för belysningen i boningslangan.
Elektricitet blev aldrig inledd på Skegriegården.
I uthusen hade man lyktor.Lågan måste vara väl skyddad i närheten av halm o.a. eldfängt.

Stallet och ladugården hörde samman som en enhet. Djurbesättningen var ej större än att både hästar och nötboskap kunde få rum på samma ställe i stall- och ladugårdsbyggnaden. Man sparade därigenom utrymme, och djuren hade det varmare så, under vintern. I stallen+) fanns plats för gårdens 2 hästar och 4 kor samt för ytterligare ett par djur till. Stallen hade lågt till taket, och den var försedd med endast ett par små fönster. Man ville på detta sätt så mycket som möjligt utestänga kylan, men därinne härskade ett ständigt halvdunkel.

Halvdörrar förde in från gårdsidan, och på sydsidan fanns en lucka ut mot gödselstaden, "middingen", som den kallades. När stallen rengjordes, "mågades", rullades gödseln ut den vägen. Stallgolvet var satt med kullersten, och i rännorna bakom djurens halmströdda bås rann gödselvattnet ut och bildade en liten sjö i middingen. Gödselstan var helt öppen och låg utåt åkern, där den var lätt åtkomlig, då dess innehåll skulle köras ut på fälten.

+) "stallen" är dialektform för stallet och användes om det gemensamma uthuset för hästarna och nötkreaturen.

Från stallen gick en dörr in till " lóen ", den gemensamma benämningen på logen och sädesladan eller loggolvet. Där förvarades halm, som bars in till korna. Halm var deras huvudsakliga foder under vintern. Till hästarna gavs utom hackelse även hö, vilket låg på gällstänger ovanför stallutrymmet. Vid utfodringen gick man genom fodergången. Där stod - minns jag - en skråningskista, tillverkad av svartek, som tagits upp ur mossen. "Skråning", dvs. sammalen havre, ströddes ovanpå halmen i mjölkkornas krubbor.

Tiggare och andra kringvandrare, som kom till gården och bad om husrum, fick gärna logera ute i någon spilta i stallen. Men det tilläts inte vem som helst att bli insläppt där. Man måste absolut kunna lita på att det inte var folk, som handskades oversamt med eld. Det var också mest kända kringvandrare - sådana, som kom regelbundet flera gånger om året - som fick sova där.

Logen hade stampat lergolv. Där tröskades säden med slaga i gamla tider. På senare år fanns det andelströskverk, som ambulerade mellan delägarna i bygden.

Loggolvet låg i omedelbar anslutning till tröskloogen. Det var nersänkt omkr. en aln djupare än själva logens golvyta och avskild genom en murad,låg avbalkning. Dit in kördes säden från fälten och lagrades,tills det blev tid att tröska. Men allteftersom jordbruket utvecklades och gav större skördar,rymdes inte på långt när allt inomhus,trots att det fanns en lada i portlängan,utan sädeskärvarna lades i stack utomhus i närheten av gården,i väntan på ångtröskan. När så sädeskornen skilts från,packades så mycket foderhalm,som det rymdes,in i loggolven. Den sämre halmen,den som användes som strö i båsen,lades i en stack på gården.

Sedan äldsta tider hade det varit bruk att släppa svinen ut på de avmejade fälten om hösten. Där fick de böka fritt under tillsyn av en svinherde. Men då brukningen av jorden alltmer rationaliserades, övergavs denna lösdrift,och man höll dem i stället instängda i svingård och stia. De utfodrades hela sommaren på grönt: maskrosor, vilka f.ö. kallades "svinamilor",mållor,rens från trädgård och rotfruktsland m.m. Barnen på gården skickades dagligen ut att plocka

grönt på åkerrenar och vägkanter (gropakanter). Åt svinen gavs allt köksavfall och överblivna matrester. Emellanåt utfodrades de också med rotfrukter och kokt potatis samt med skummjölk, som dagligen kom från mejeriet. När de skulle gödas blev deras kost - som tidigare omtalats- dessutom ärter och gröpe.

Fårhuset var inrett med en större avbalkning, där de äldre tackorna höll till och en mindre kätte, där lammen fick sitt foder. Spjälorna mellan dessa båda utrymmen satt på sådant avstånd från varandra, att lammen kunde gå ut och in genom dem obehindrat. De stora fåren däremot var avstängda från lammkätten. Man hade ordnat det så, för att lammen skulle få ha sitt foder för sig själva och ändå kunna gå in till tackorna, då de ville dia.

Hönshus fanns intill torvupplaget. Men fjäderfät gick ute en stor del av året.

Gäss och ankor trivdes bra i mossen och fordrade för sin del bara ett litet utrymme för natten intill hönshuset.

Gårdsinteriör. Vagnsport.

I östra längan fanns - vilket redan omtalats - den andra logen med loggolv, och där var inkörsporten och vagnslidret.

På själva hörnet av logväggen var en öppning utåt vagnsporten. Det var ingången till gårdvarens bo. Han bodde således inne i logen. Där var det jämförelsevis varmt med de myckna halmen att krypa in i. Bandhunden förde en någorlunda skaplig tillvaro för att vara hund, trots att han fick dra på en tung kätting, med vilken han var fjättrad vid väggen i porten. Då någon okänd kom inom gårdens hank och stör, kunde

hunden säga ifrån med besked. Och det var ju meningen. Hans uppgift var att bevaka gården för inkräktare, och som sådana betraktade han givetvis var och en,som han inte kände igen på lukten eller stegen. Hans lynne var inte det bästa,trots att han fick rikligt med mat. Den, som brukade ge honom mat,var egentligen den enda han tålde. Övriga kunde riskera att bli huggna, ifall de kom inom hundkedjans radie.
Men om han någon gång släpptes lös,vilket hände, var han tyst och viftade vänligt på svansen. Annars tyckte man på gården inte om att en bandhund var godlynt. En sådan skulle vara argsint och kunna ge hals,det var därför man höll honom.

En snickarbod,ett s.k. huggehus låg i portlängan,närmast intill boningshuset. Där fanns en huggkubb och ett litet veduppslag,och där stod också en hyvelbänk med en del snickarverktyg. I huggehuset var också plats till en handkvarn,där det ibland maldes för djurens behov.

Brunnen fanns ett stycke från köksdörren. Den var grävd och lagd med stora stenar. På en av de övre brunnstenarna stod inhugget: Soli Deo Gloria.

Vattnet drogs upp med hjälp av en vippstång,den s.k. brunnjongen. En vattenho,där djuren vattnades stod vid ena sidan. Det var en urholkad trädstam,som låg på ett par bockar. När djuren,dvs. hästar och kor,stod på stall,leddes de ditut för att få dricka.

Ett ostskåp med borrhål för lufttillträdet hängde på västra längans vägg inåt gården. I skåpet lades de nyystade ostarna - ofta fårostar - för att de skulle mogna och få sin rätta smak.

I hörnet vid huggehuset stod ett äppelträd,och en vit rosenbuske prydde väggen under ett av sommarstugans gårdsfönster.

Mellan boningslängan och eknomibyggnadens norra gavel var en smal,kullerstensbelagd gång,en "klämma",som man brukade säga. Den slutade åt väster med en liten gångport,en s.k."låga",somledde ut på toften. Vid kökssidan i klämman löpte också den stensatta rännstenen, genom vilken spillvattnet från kök och tvättgryta i sakta mak sökte sig ut i diket ute på åkern.

Alla fyra längorna, som hörde till gården var - i likhet med alla andra på Söderslätt - uppförda som s.k. "klinehus". Man hade från början byggt dem så låga, att man nätt och jämnt kunde stå rak inne i dagligstugan, och storväxta personer fick se upp, så att de inte slog huvudet i bjälkarna, som löpte på tvären under innertaket. Genom den ringa höjden sparades material vid bygget, men, vad viktigare var, det gick mindre bränsle åt att uppvärma husen, vilket hade stor betydelse på den skoglösa slätten. Detta har redan berörts i fråga om ladugård och stall, där man genom lågt ner liggande tak och små fönster åstadkom, att djurens egen kroppsvärme bättre stannade i huset.

Klinehusen var korsvirkeshus med träverket synligt. Ofta var detta målat eller tjärstruket. Till själva korsvirket hade man mest lövträ. Sparrar och takbjälkar var av fur.

Sedan en grund lagts av stadiga stenar, upptimrades först allt, innan man grep sig an med väggarna. Foten, som ofta var av ek, sträcktes ovanpå grunden, varefter stolparna, - vilka be-

stämde byggnadens höjd - restes på tre alnars avstånd från varandra. Stolparna infogades medelst tappning i fotträet och i lejden, på vilken takstolen men sina sparrpar skulle vila. I hörnen sattes snedsträvor, för att byggnaden skulle få bättre stadga. Runt hela byggstommen sattes in löshult upp på halva vägghöjden (naturligtvis med undantag för dörrhål o.d.) När så korsvirket var färdigt, restes takstolen, sparrpar efter sparrpar, så att de vilade på lejden just där stolpar och takbjälkar möttes. Sparrarna hölls ihop av s.k. hanabjälkar nära uppe vi takåsen invändigt.

Då hela trästommen sålunda var uppförd, kunde man börja "klina" upp väggfälten. För detta ändamål använde man lera, som breddes ut på marken och ältades till lämplig konsistens. Bearbetningen av leran skedde mestadels på det sättet att man red med hästar i den, tills den fick den rätta smidigheten, så att den kunde "klinas". I leran inblandades långhalm, för att åstadkomma bättre hållfasthet.

Ordstävet: "att hålla samman som ler och långhalm", vilket säges om personer, som är oskiljaktiga, har måhända sin upprinnelse i den erfarenhet,

man fick av sammanhållningen och stabiliteten, som dessa två material i förening åstadkom, just då man byggde klinehus.

Byggmaterialet "klintes" på med bara händerna. Det packades noga in mellan flätade vidjor eller de stavar av trä, som satts in vertikalt i väggfälten. Under detta arbete stod man två och två mitt emot varandra, den ene inne i huset, den andre ute. De av korsvirket bildade väggfacken fylldes vart efter ett, och ytan slätades till, så att väggen blev så jämn som möjligt.

Vid husbyggen - liksom vid alla större arbeten - var grannarna varandra behjälpliga, män såväl som kvinnor. I regel utförde kvinnorna påsmetningen av leran. Männen tillredde och bar fram materialet.

Uppmurningen av lermaterialet till ett klinehus hanns vanligtvis med på en dag. I varje fall togs det sällan större stycken åt gången, än att det gick.

När arbetet avslutats hölls det "klinegille". Då vankades god och riklig förplägnad, och alla roade sig av hjärtans lust med lekar och glammade och tog igen sig efter det kletiga arbetet.

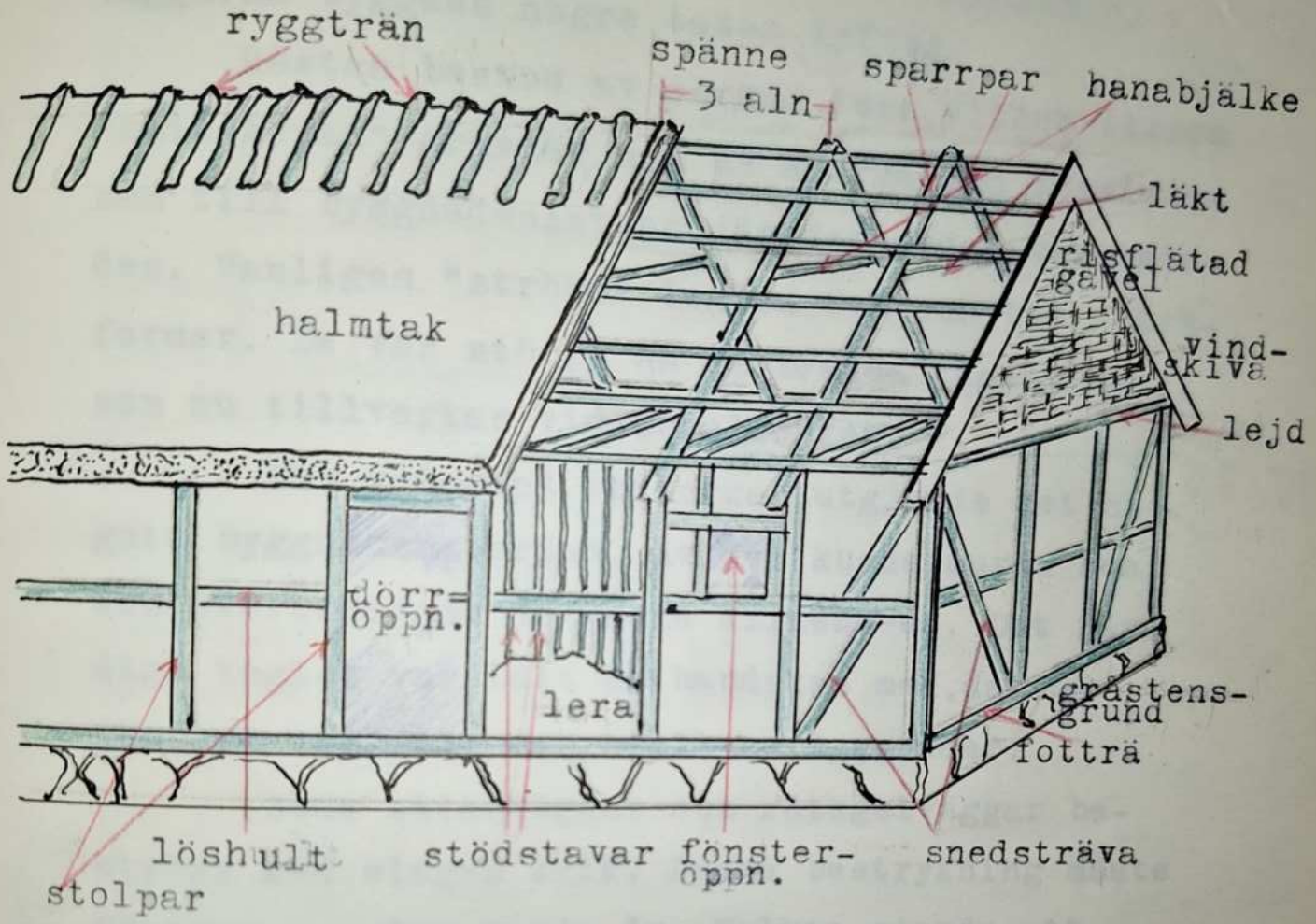

Schematisk bild av klinehusbygge.

Ett klinehus kunde stå i många år, bara det sköttes. Det var givetvis nödvändigt, att lerväggarna reparerades, och att taken hölls i gott skick.

Med tiden blev dock anspråken större, och så började man bygga om gårdens hus, ett ef-

ter ett. De uppfördes nu med s.k. "råsten", väggarna byggdes högre, taken lyftes.

Råsten bestod av obränd lera, vilken liksom "klineleran" grävdes upp på ägorna och forslades hem till byggnadsplatsen, där den sedan bearbetades. Vanligen "ströks" teglen två och två i träformar. De var större än de brända tegelstenar, som nu tillverkas vid tegelbruken.

När råteglet soltorkat, utgjorde det ett gott byggnadsmaterial. Av det kunde muras hus, som överträffade de gamla klinehusen. Det färdiga teglet var lätt att handskas med, det gav jämnare väggytor och hållbara byggnader.

Både klineväggar och råtegelväggar beströks med slagen kalk. Denna bestrykning måste förnyas en gång varje år. Kalken gjorde, att slättgårdarna såg prydliga ut, och den skyddade de, trots allt, ganska ömtåliga väggarna från att skadas av regn och oväder.

Taken belades alltid med halm. Det var ett noggrant och viktigt arbete. Därför utfördes det nästan alltid av särskilda tacktäckare, De besatt stor yrkesskicklighet. och de hade fullt upp att göra en stor del av året, än på den ena, än på den andra gården.

Takhalmen var speciellt utvald långhalm av råg, som vid skördandet bundits i små knippor och tröskats med stor försiktighet, så att den ej skulle slås sönder av slagan.

Taktäckaren stod på en till arbetet avpassad stege, som placerades på tvären uppe på taket. Täckstegen nådde över tre "spännen" dvs. nio alnar i bredd. Detta kallades ett "stie". Täckningen började nerifrån vid takskägget och fortsatte uppåt mot takåsen. Långhalmskärvarna löstes upp och breddes ut över läkten, som spikats på sparrarna, och halmen gjordes fast med vidjor av pil. Uppe på takåsen lades löshalm eller tång, och för att hålla detta på plats och hindra att vinden slet sönder taken, belades åsen med s.k. "ryggaträ" på lämpligt avstånd från varandra. De var ganska tunga och bestod mest av ek, t.o.m. svartek. Ryggträna satt som ryttare över takåsen. I toppen, där de möttes fastgjordes de med vidjor eller en pinne som borrats genom båda.

Halmtaken var varma på vintern och svala på sommaren. De hade en livslängd av 10-12 år. För det mesta täckte man om ett par "stie" vart eller vart annat år.

Gavlarna på klinehusen hade i gammal tid varit flätade med vidjor, ungefär som man förfor vid korgflätning. Denna anordning var naturligtvis bra ur den synpunkten, att hö, halm och spannmål, som förvarades i loftsutrymmet ständigt genomströmmades av frisk luft och därför hindrades att mögla. men husen utkyldes också lättare. Då gårdarna byggdes om med råsten, timrades gavlarna av lodrätt påspikade bräder, varigenom blåsten inte kunde få lika fritt spelrum som förut. Utom det att man sparade mycket arbete, som lades ner på flätningen, fick man genom bräderna betydligt hållbarare gavlar.

TRÄDGÅRDEN.

Vid de gamla bygårdarna fanns anda sedan långt tillbaka en liten kålgård, där bonden odlade varjehanda köksväxter och längre fram även potatis för hushållet.

Men då byalaget upplöstes, och gårdarna flyttades ut till de nya ägorna, anlades vid var och en utom den egentliga nyttoträdgården också en prydnadsträdgård. De flesta slättgårdar av skegriegårdens typ hade denna trädgård eller "have", som den benämndes, utlagd vid stuelängans nordsida.

Farfarsgårdens have sträckte sig utefter hela längan eller omkr. 30 m., och bredden norrut var c:a 20 m.

Trädgårde kringgärdades av häckar, huvudsakligen av hagtorn, och gångarna inne i

Skiss av "haven". Skala: 1:200

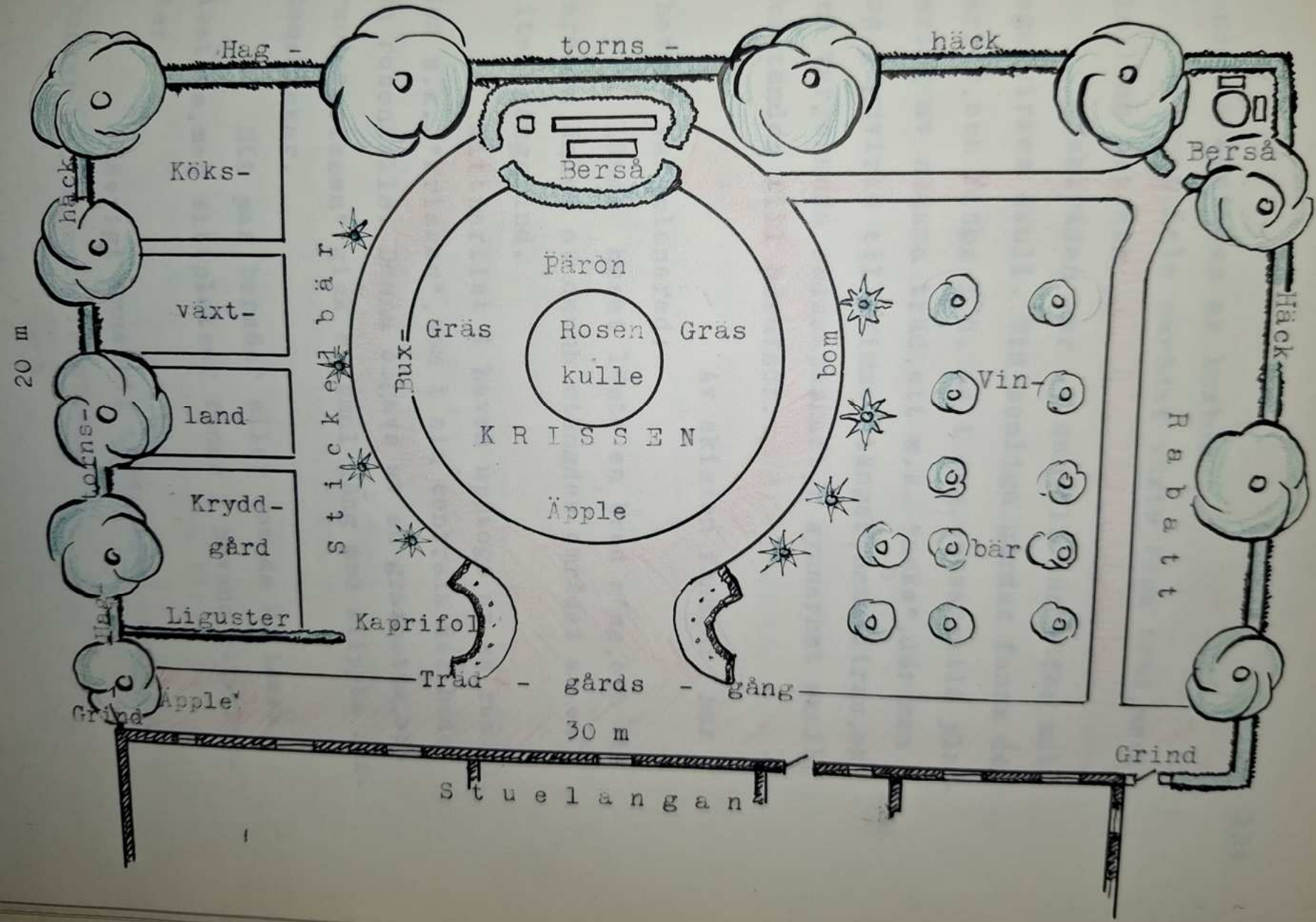

d-nsamma kantades av buxbom.

Runt hela området växte höga träd,mest alm,lönn och ask.

Askträden var av särskilt värde för sitt sega virkes skull. Vid somliga gårdar fanns det därför,och finns f.ö. än i dag,en särskild plantering av sådana träd,ett s.k. "aske",där man tog gagnvirke till fimmelstänger,hammelträn,ok och varjehanda redskapsskaft,i synnerhet skaft och tänder till höräfsor.

Av skissen framgår, hur "haven" var planerad:

Längs huset löpte en bred gång,och vid vardera änden av denna stängdes området av en liten gånggrind.

Mittpartiet i haven upptogs av en rundel, den s.k. "krissen",som i sin centrala del hade en rosenkulle. Denna omgavs av en gräsmatta,och runt "krissen" gick en smal gång med klippta buxbomshäckar.

Ett par bersåer eller som de kallades, lusthus,med sittplatser fanns i havens ytterkanter.

I övrigt innehöll trädgården prydnadsbuskar och blomsterrabatter.

I rabatterna blommade om våren snödroppar, som på gården kallades vitsippor, och pärlhyacinter. De majestätiska kejsarkronorna höjde sina brunröda kalkar över tulpaner, påsk- och pingstliljor; och löjtnantshjärtan fullbordade vårprakten.

Längre fram på sommaren prunkade den röda bondpionen på någon solig plats, och vita liljor lyste i halvskuggan under träden.
På andra ställen tjusades ögat av Iris, brandgula liljor och tigerliljor och gracila aklejor.

Bina surrade flitigt omkring eterneller och blåblommande isop och lavendel.

"Hanakammar" och aurikler stod som kantväxter runt rosenkullen. En annan omtyckt blomma var tusenskönan, "puttelys".

Gammaldags rosor blommade hela sommaren och kaprifolen sände ut sin mystiska honungsdoft i den ljumma sommarkvällen.

Fruktträd fanns också några stycken. Det var mest oympad frukt och melon- eller citronäpplen. Dessutom växte i haven ett träd med bergamotter och ett annat slags långsmala päron, som gick under namnet långnäbbar.

Utanför gårdslängorna växte rotädla blåplommon.

I ett kvarter i östra delen av haven stod vinbärsbuskar, och en del stickelbär fanns

där,av den ursprungliga håriga sorten.

En annan del av trädgården utgjordes av kryddgård och av en mindre köksväxtodling. Där hade farmor bönor,kål, lök,persilja, timjan och andra nytto- och kryddväxter. Kummin växte vild på toften utanför gården.

Utom de redan nämnda,isop och lavendel, hade också flera andra doftörter sin plats i haven. Där växte luktsalvia [1] och ambrodd [2], "gubbaskägg" med sina finkrusiga,aromatiska blad och mynta. Några små kvistar av dessa doftörter brukade farmor sticka in mellan psalmboksbladen, då hon skulle gå till kyrkan.

Ljusbladig,starkdoftande mattram [3] självsådde sig villigt,likaså malört,och resedan fattades inte bland sommarblommorna.

I ett hörn stod en rugge av det intressanta "förklägräset" med sina randade blad,av vilka det aldrig gick att hitta två med samma mönster.

---

1) Chrysanthemum balsamita (äv. balsamblad.)
2) Artemisia abrotanum (äv. ambrot,åbrodd.)
3) Chrysanthemum parthenium.

På grund av trädgårdens läge - åt norr - var det helt naturligt ganska skuggigt därinne. Det kunde vara nog så skönt under varma sommardagar,om man bara hade tid att slå sig ner där och njuta av svalkan. Men det blev väl knappast mer än en eller annan sommarsöndag,som man unnade sig det nöjet. Vardagsiden lämnade inte mycken tid över till sådana förlustelser.

Men haven var farmors och farfars stolthet. Den hölls alltid fin och välputsad, och kom man på besök sommartiden, blev man alltid bjuden ditin.

Trädgården lämnade dessutom både bär och frukt jämte annat för husets behov. Och man hämtade ur den en del till avsalu,vilket skall omtalas längre fram i denna skildring.

Det dagliga livet på gården.

Livet på gården, och arbetet i förening därmed bestämdes huvudsakligen av husdjuren och av årstiderna.

Djuren fordrade daglig tillsyn, antingen de var ute på fälten eller stod inne i stall och ladugård. Dagsschemat var i stort sett detsamma, om det var sommar eller vinter. Vissa skillnader i livets rytm och intensitet förmärktes dock under den mörka och den ljusa delen av året. Folk följde den tid, som här skildras, dvs 1800-talet, på ett annat sätt än nu solens gång, och man sökte att så mycket som möjligt utnyttja dagsljuset. Arbetet började i soluppgången under sommarhalvåret, och man gick till vila först då dagsljuset försvann. Under vintern steg man upp betydligt senare, och tvingades arbeta vid eldsljus under de långa kvällarna.

Vinterdagen var kort och dess ljus knappt, och alla husdjuren hölls då inomhus.

Jorden vilade. Arbetena blev av den anledningen i huvudsak förlagda till själva gården. Folket tog allting lugnare vintertid och gav sig god tid till vila i stugan.

I allmänhet steg man upp kl.5 om vintern men på sommaren redan kl.3. Sedan hade man sysselsättning hela dagen ända till skymningen,med undantag för en kort middagsvila. Och den togs ut. Alla årstider. Ingen hets präglade den tidens arbete på landet. Även i den brådaste hösten försummades aldrig den lilla middagssömnen.

Naturligtvis var folk med så lång arbetsdag och så rörlig sysselsättning,som bondens,i behov av en ordentlig mathållning. Mat saknades heller aldrig,om än kosten i vardagslag var enkel och kanske en smula enahanda. Dagens måltider kom också i rask följd.

"Ottesmad" var dagens första måltid. Den bestod av smörgåsar med pålägg av ost eller korv och i regel kaffe. Denna första frukost intogs, strax innan folket gick ut till sina morgonsysslor,vilket således blev omkr. kl. 4 eller 5.

Sen började arbetet. Först satte man igång med att mjölka korna. Därefter silades den nya mjölken,kyldes ner och sattes in i mjölkkammaren. Senare år,då mejerierna började ta emot mjölken,måste man också se till,att mjölkkannorna blev transporterade upp till mjölkaborkdet,som stod vid stora landsvägen. Där hämtades

kannorna av mjölkskjutsen och kördes till mejeriet i Trelleborg.

Efter arbetet med mjölkningen, som skedde tre gånger om dagen, och vilken tog rätt lång tid i anspråk, utfodrades djuren. Och så var det tid att "måga", dvs., rengöra lagården för spillning och köra ut gödseln i en "rullebör" till gödselstan utanför. Slutligen lades ren ströhalm i båsen.

Mjölkkorna åt utom hö och halm även gröpe eller skråning, dvs., malen säd, vanligen havre. På senare år fick de också något köpt kraftfoder, t.ex. benmjöl, raps- eller linfrökakor, för att öka mjölkmängden.

Hästarna - "öjen" - fick hö och halm, som skurits till hackelse i en hackelsekista, en maskin av enklaste slag. Den bestod av ett stort svänghjul, monterat vid ändan av en träränna. På svänghjulet satt en bred kniv. En drog runt hjulet och medhjälparen matade framhalmen genom kistrännan, och på så sätt fick man hackelsen skuren i småbitar av 4-5 cm:s längd. Då hästarna arbetade hårt t.ex. under vårbruket eller vid plöjning om hösten, gav man dem också säd.

Djuren skulle också ryktas - åtminstone hästarna - samt ledas ut till brunnen för att få dricka ur "vannhoen". Det var inte litet vatten, som rymdes i den gamla urholkade trädstammen. Ett ganska drygt och knepigt jobb var det också att sänka vattenspannen ner i den öppna brunnen och gång på gång med hjälp av brunnjongens vippstång väga upp det klara, friska vattnet, så att alla skulle kunna dricka sig otörstiga.

Sedan de stora djuren åter bundits i sina bås och spiltor, blev det smådjurens tur att ses om.

Det var länge sedan - ända sedan före utflyttningen från den gamla byn - som svinen brukade släppas fria för att böka ute på fälten. På de nya jordarna tilläts inte något sådant. Svinen fick nu hålla till i den inhägnade svingården, som stod i förbindelse med stian. De utfodrades inomhus på kokt potatis och rovor samt allt köksavfall. Dessutom fick de på sommaren det gröna man plockade eller slog med lie på gropkanterna. Vassla från ostberedningen liksom den dagliga skummjölken blandad med skråning eller kli hörde också till svinens föda. Ärter och annat kraftfoder gavs bara till göddjuren.

Fåren skötte sig i regel utan så mycken tillsyn. De behövde nästan aldrig dricka. Hela vintern levde de uteslutande på torrt foder, som lades in till dem i stora högar, varav de själva fick ta för sig. Det bestod av kvistar, hamlat, torkat löv och ärthalm.

Höns och ankor fodrades med korn, kli och hackat grönt, den tid de inte fick gå fritt ute. Ankorna skulle sommartiden drivas till mossen, där de höll till hela dagen.

Det var således en hel del, som skulle utföras på gården under de tidiga morgontimmarna. Utom de nu nämnda bestyren med djuren kom också en del andra sysslor till, särskilt för kvinnfolken.

Först sedan man hade "kringskött", som det hette, blev det tid att inta dagens andra måltid: "Dåvre" (dagvard, dvs. den egentliga frukosten.) Den åts mellan kl. 7 och 8. Till detta mål åts alltid salt sill, potatis, sur, eller som man sade, "sjorren" mjölk samt bröd med eller utan smör. Sommartiden togs filbunkarna in från mjölkkammaren. Eljest lät man mjölken tjockna uppe på en hylla alldeles under taket, invid dörren till köket. Hyllan var försedd med en fördragsgardin till skydd mot insyn och i viss mån mot damm.

Efter frukostmålet vidtog omedelbart arbetet i lantbruket. Det pågick till kl. 11, då man gjorde ett uppehåll för "Lillemiddag". Denna bestod huvudsakligast av en färdigbredd "landgång" med korv eller ost, och därtill drack man mjölk. Kaffe bjöds till detta mål endast,om man hade främmanden i kosten, t. ex medhjälpare under skörden och vid tröskningen. Särskilt,då det fanns tröskfolk på gården,måste måltiderna vara rikligt tilltagna. Det var ett synnerligen hårt arbete,tröskkarlarna utförde,och det fordrades ej så litet mat, om de skulle orka stå och slå med slagan hela dagen i ända. Därför bjöds på tröskfolket stora smörgåsar. En s.k. "toskemansmad" var en väldig skiva bröd,skuren tvärs över brödkakan och rikligt försedd med sovel.

Middagsmålet åts inne i stuan kl. halv ett. Alltefter årstiden serverades olika rätter t.ex. soppa på fläskkött med grönsaker och rotfrukter, stuvningar på potatis,morötter,ärter,pumpa o.a. Fisk köptes från Skåre fiskläge,några km. söderut. Det var torsk,blankål,löjor m.m. och så naturligtvis sill. Sillen åts dock ej så mycket färsk,

utan mest i saltat tillstånd som frukostmat. Stor ål var gillesmat. Den inköptes på hösten under "stora ålamörkret",då det var god tillgång på den varan. Ålen saltades ner i tunnor. Vid behov togs den upp,urlakades,koktes och serverades med ägghalvor runt fatet som prydlig garnering. En mycket god och mycket närande gillesrätt! Månglarna,eller som de kallades "prångarna", körde med kärra eller rullade omkring med en "bör" och bjöd ut sina varor. Fisken var i regel ganska billig,i synnerhet blev detta fallet,då handelsmannen trakterades med en sup,"gök" eller som det hette "göj".

Ölsupa,"drickesua",var en ofta återkommande rätt vid middagen. Den tillreddes av sockrat svagdricka,som blandades med hälften mjölk och förtärdes rykande het med bröd eller rågskorpor som tilltugg.

Välling koktes på korngryn,havregryn eller någon gång på potatis- eller sagogryn. Annan gryn- och mjölmat var puddingar och gröt med en "smörhåla" mitt i grötfatet, Ur detta åt alla gemensamt och doppade i smöret.

Att äta en viss maträtt på samma veckodag praktiserades ofta. Det är ett

bruk, som uppkom under medeltiden, och som ännu lever kvar inte bara bland allmogen. Så t.ex. har det varit gammal regel, att ha söndagar och därnäst torsdagar som de förnämsta köttdagarna. På söndagen serverades sålunda färskt kött, kokt eller stekt, samt soppa på kött eller ibland hönssoppa. På torsdagen åts ärtsoppa eller kålsoppa med svinkött eller rökat fläsk. Tisdagens matsedel upptog ofta oxkött med pepparrotssås. Fredagen, som under den katolska tiden varit fastedag, hade förlorat denna betydelse, men man åt gärna fisk den dagen. Lördagen övergick mera att bli en förberedelsedag till söndagen, därför satte man då mestadels enklare mat på bordet, t.ex. sill och potatis.

Av bekvämlighetsskäl gjorde husmodern ofta storkok, och då avsågs maten att räcka minst två dagar. Detta gällde i synnerhet ärter, kött- och kålsoppa.

Eftermiddagskaffe bjöds kl. 2.

"Meraftan" (midaftonsmålet) åt man kl. 5. Det bestod av rökt fläsk, potatis och bröd, mjölk, välling eller drickablandning eller också "syltemjölk.

Syltemjölken är en typisk rätt för den sydliga delen av Skåne. Det var surnad fårmjölk. Under sommaren kokade man den nymjölkade fårmjölken och samlade den i en tunna,där den fick stå och surna. Syltemjölkstunnan förvarades sedan i visthuset eller något skafferiutrymme,där man kunde ta av innehållet under vintern,eller när man eljest ville. Syltemjölk lär smaka alldeles utsökt gott.

När hösten,som skörden kallas i Skåne,pågick ute på fälten, gav man sig ofta inte tid att gå hem till gården för att äta meraftan. I stället bars då maten ut till folket. Men den bestod i sådana fall endast av färdigbredda smörgåsar och något att dricka till.

Som regel avslutades utearbetet kl. 7, och då gick alla in för att inta

Kvällsmaten, som kunde bestå av mjölk och bröd med flott och rökad korv eller något annat pålägg.

Man var sparsam med smöret i vardagslag under de tidigare åren. Det fanns i början av gårdens tillvaro inte mer än en ko i lagården. Trots det drack hela familjen mjölk till nästan alla måltider.

Smör, vilket man förr alltid kärnade själv, var således en vara, som det inte tilläts att slösa med i vardagslag hemma i skegriegården. Det gick inte an att breda för tjockt på brödet, så, "att det räckte till näsan", som man sade, vilket kunde vara nog så frestande, när det fanns härligt, nykärnat smör på bordet.

Att breda smör på brödet är f.ö. ett ganska sent bruk i allmogehemmen. Inte förr än i slutet av 1800-talet började man mera allmänt bestå sig med denna lyx. Smör var gillesmat. En klick i det gemensamma grötfatet ansågs t.o.m. som fest, och det bestods ofta inte mer än på julen i äldre tider.

Det stränga arbetet i jordbruket krävde en fettrik kost. Och fet mat över huvud taget var också mycket omtyckt föda. Men man hade inte mer smör, flott och fläsk att tillgå än vad den egna gården kunde producera utan måste hushålla med dessa födoämnen och äta sig mätt på bröd, potatis o.a. jordens produkter. Det var en dygd att leva enkelt i vardagslag och gömma det goda till högtider och fester.

Ost hade större betydelse i kosthållet än smöret i äldre tider. Den gick ju

också att bevara vida längre. Det ystades mycket både av får- och komjölk.

Tidtals ställde man till med ystegillen. Då kom bygdens kvinnor samman. Var och en hade med sig en bytta mjölk, och av den tillverkades samfällt en stor ost, varigenom gårdens behov blev tillgodosett för lång tid framåt. Arbetet försiggick med liv och lust, och under samkvämet roade man sig hjärtligt. De olika gårdarna i byn turades om att hålla sådana sammankomster, varigenom man på ett sätt, som var tidstypiskt förenade nytta och nöje.

Dessa ystegillen förekom långt in på 1800 - talet.

Ostarna lagrades ofta flera månader, innan de blev färdiga att äta. Detta skedde, vad de mindre beträffar, en viss tid i ostskåpet ute på den kalkade väggen och därefter inne i spiskammaren.

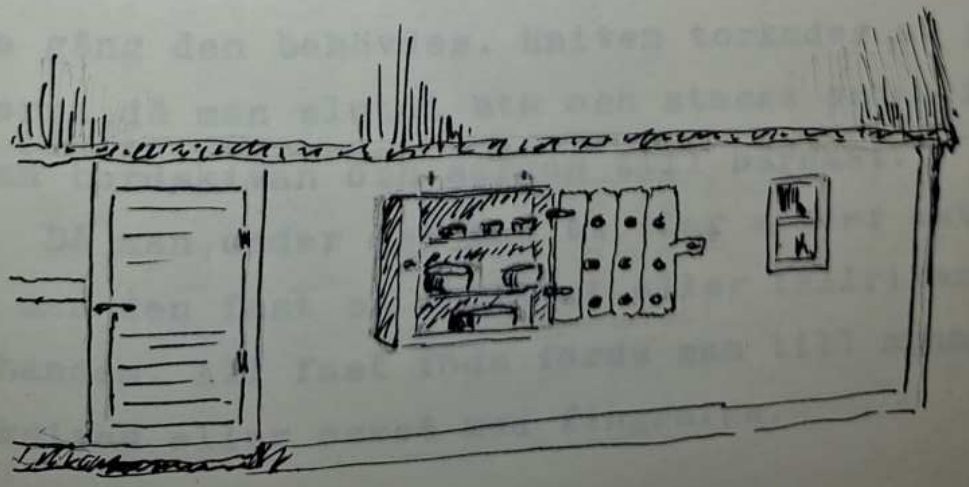

Då familjen åt sina mål-
inne i stuan, satt husfadern och husmodern, dvs
farfar och farmor på fällbänken vid övre bords-
änden, det förut omtalade högsätet. Vid lång-
sidorna hade de övriga vuxna sina platser.
De satt dels på långbänken vid fönstersidan och
dels på stolar vid andra sidan bordet. Barnen
och ibland kvinnfolken stod upp under måltiden,
så gjorde t.ex. alltid pigorna.

Bordet var stort och långt och hade vit-
skurad furuskiva. I vardagslag användes aldrig
bordduk.

Servisens tallrikar och fat var av lera,
och de var ofta vackert dekorerade med ränder,
slingor och blad under glasyren.

I en låda i bordet hade varje familjemed-
lem en hornsked förvarad. Denna togs fram vid
måltiden, och sedan man ätit slickade var och en
sin sked ren och lade åter ner den i lådan till
nästa gång den behövdes. Kniven torkades av på
kläderna, då man slutat äta och stacks sedan in
mellan bordskivan och sargen till härnäst.

Då man, under det man åt, skar sönder maten,
höll man den fast på lerfatet eller tallriken
med handen. All fast föda förde man till munnen
med kniven eller också med fingrarna.

Gaffel användes inte som regel förrän på senare hälften av 1800-talet. Den var dock länge ett verktyg av underordnad betydelse,kniven var det viktigaste måltidsverktyget,därnäst skeden. Kokt potatis skalades vid bordet med enbart fingrarna.

Salt sill åt man på ett särskilt sillbräde,som lades framför var och en. Hos somliga bönder fanns en sillbräda,som gick längs hela bordet. Den salta sillen "spegades" vanligen av var och en under måltiden.

Mjölk dracks ur glaserade lermuggar, eller tog man den skedvis ur ett gemensamt stort lerfat.

Ölet hade man i lerkrus.

Sedan alla tagit plats vid bordet,läste någon av de yngre bordsbönen:
" I Jesu namn till bords vi gå.
Välsigna,Gud, den mat,vi få " .

Efter slutad måltid lästes endast:
" Tack,gode Gud,för maten. Amen. "

Vid helgerna sjöng alla före måltidens början en för högtiden lämpad psalm,varefter kom den vanliga bordsbönen.

Efter kvällsvarden hölls

gemensam aftonbön. Farfar läste då en evangelie-
text eller något annat stycke ur bibeln, varpå
följde en bön," Fader vår.." och " Välsignelsen ."
Till slut sjöng man en psalm unisont.

En av favoritpsalmerna var Sv.Ps. 439:

Nu är en dag framliden,
Och natt tillstundar visst;
Från oss är solen skriden:
Blif när oss, Jesu Christ!
Förlän en stadig tro,
Och städse oss bevara,
Att vi må utan fara
Gå till vår nattero.

Paul Gerhardts sköna psalm (1653), nu med nr.
442 i vår svenska psalmbok hörde till vissa till-
fällen:

Nu vilar hela jorden,
Och luften mörk är vorden,
Snart världen sover sött .....

På söndagen gick man i kyrkan. Alla kunde dock inte lämna gården samtidigt. Därför var det sed,att farfar och sönerna besökte gudstjänsten varannan söndag,och farmor och döttrarna varannan. På samma sätt deltog man även i varannan nattvardsgång.

Varje gård i socknen hade sin egen kyrkbänk,och den skulle aldrig stå tom någon sön- eller helgdag.

De familjemedlemmar,som stannade hemma läste dagens predikan ur postillan. I farfarsgården lästes Lorens Kristofer Retzius:"Christeliga predikningar öfver de årliga sön- och högtidsdagarnes evangelier". Denna postilla och Johann Arndts:"Sanna kristendom" hade jämte bibel,psalmbok och almanack sin plats på fällbänken vid bordsändan.

Då de,som bevistat gudstjänsten,kom hem igen från kyrkan,gick de in i stuan med orden: "Jag skall hälsa i Guds namn!"

Alla gick i regel till fots,när de skulle till kyrkan. Endast i undantagsfall spändes ett par hästar för fjädervagnen,så att gårdens folk fick åka. Farfar hävdade,att hästarna skulle ha sin vilodag likaväl som människorna. Det var nog

inte så värst många jular det gick att ta iväg till ottesången med bjällror på hästen och ett virkat slädtäcke över "kanan". Det milda klimatet nere på Söderslätt gjorde snötillgången ringa, så att medarna ibland skar igenom. Detta blev i synnerhet fallet, då vinterstormarna drog fram över vidderna. Då "fykte" snön samman i drivor och lämnade bara fläckar emellan, så att det blev besvärligt att komma fram.

ÅRETS TIDER.

Våren.

Redan i slutet av februari utkämpas striden mellan vintern och våren här på Söderslätt. Fronten mellan de båda böljar fram och tillbaka. Än tycks kylan, än värmen ha övertaget, men våren avgår ändå till slut med segern.

Snart börjar de första vårtecknen synas över slätten. Snön - om det varit någon att tala om under vintern - försvinner snabbt från jordytan för solen och de ljumma vindarna från havet väster- och söderifrån.

Lärkan kommer åter och uppsöker sitt revir från förra året. Vipan skriar över de låglänta markerna, där förr även storken brukade utgöra ett dekorativt inslag i slättbilden. På något enstaka ladutak ligger kanske ännu vagnshjulet kvar, på vilket han för några år sedan hade sitt bo. Råkornas stråva läte hörs i gårdarnas höga asktän. Häckningen är i full gång. I slutet av maj skall ungarna vara flygfärdiga.

Mars - vårmånaden - sprider redan en kraftig solvärme. Det glittrar i märgelgravarnas

stilla vatten,och pilarna,som lutar sig däröver, skiftar nu från grågrönt till rött. På deras smidiga grenar tittar de sikesulliga blomaxen fram. Inom kort skall humlor och bin komma surrande för att hämta blommornas nektar.

Staren låter höra sin försagda vissling invid gårdens skorsten,men det dröjer inte länge, förrän hans strupe frambringar gladare ljud.

Den 22 febr."Petter Katt"+), räknades som den första vårdagen här på slätten. Det ansågs, att fåren efter den dagen skulle kunna klara sig själva med föda ute.

Nu för vindarna vårregn med sig,och bonden börjar fundera på om inte jorden snart "reder sig". Marie Bebådelsedag,den 25 mars,skulle enl. Skånelagen plogen sättas i jorden.

I april,gräsmånaden,kan djuren släppas ut att beta det spirande gröngräset.

Nu kommer också vårarbetet i gång riktigt på allvar. Det gäller att bereda jorden för en ny växtperiod.

Transträcken drar norröver,och skränande flockar av vita fiskmåsar följer plöjaren,ivrigt frossande på den feta daggmask,som kommer upp i plogfåran.

+) Av Petr.Cath.,förk.av Cathedra Petri,Petri stol,dvs påvestolen i Rom.

I maj står våren i sin fulla skönhet över hela slätten. Solen gassar,och säden växer,så att det märks från dag till dag. Och nu ropar göken om dagen och näktergalen konserterar i trädgårdens buskage natten lång.

Normalt går rågen i ax den 25 maj.

Det gamla talesättet:"Om Erik ger ax,ger Olof kaka",betyder ju,att om rågaxen skjuter upp ur stråna och blir synliga Erik-dagen,kommer man att kunna skörda Olof-dagen. Dessa iakttagelser är dock räknade enligt den julianska kalendern,efter vilken man i vårt land rättade sig - med vissa smärre ändringar - ända fram till 1700-talets mitt,då den s.k. "nya stilen" började tillämpas. Erik-dagen,som nu är den 18 maj,kom därför enligt den julianska tideräkningen 10 dagar senare,eller den 28 maj, och Olof-dagen,som nu är namn på den 29 juli, gav då namn åt den 8 augusti.

Mestadels kan man nog säga, att "våren kommer så saktelig" till Söderslätt. om man därmed syftar på "naturvåren". Men "jord-bruksvåren" kan ibland komma hastigt på. Och det inträffar,när vintern inte velat släppa taget utan dröjt kvar för länge. Då får bonden brått.

Han måste snabbt få igång vårbruket och hinna med att få allt färdigt på kort tid: harvning, såning, trumling osv.. Och allt detta blir ofta ett hårt och påfrestande arbete för både djur och människor.

I all synnerhet jordbrukets folk måste följa årets rytm. Det gäller i dag, men kanske var det i ännu högre grad fallet i det gamla bondesamhället.

Sysselsättningar och arbeten på en lantgård bär ständigt prägel av årstidernas växlingar.

Bortsett från den aldrig upphörande omsorgen om husdjuren, vilken ju är lika nödvändig alla dagar, har därför varje årstid sin speciella karaktär, även när det gäller göromålen.

Under gamla tiders vårbruk steg man upp med solen, eller t.o.m. medan det ännu var mörkt. Då skulle först hästarna fodras och ryktas (fast inte blev det alltid, att det hanns med någon rykt varje dag.)

Först sedan sysslorna i ladugård och stall var undan, och folket hunnit äta frukost, kunde arbetet på åkern ta sin början.

De illa avdikade jordarna på Skegrie-går - den under de första åren åstadkom, att man inte

kunde sätta i gång med vårplöjningen förran ganska sent på våren,då marken hunnit torka. Plöjningen utfördes den tiden med årder,och därefter harvades stycket jämnt. Både årder och harv var av trä,endast skäret på plöjningsredskapet och harvpinnarna var av järn. Skäret på ett årder för jorden lika till båda sidor och gör på så sätt en fåra i marken. Än i dag användes detta ålderdomliga redskap, t.ex.vid sättning och upptagning av potatis i mindre skala.

Harven bestod av en kraftig träram och stabila balkar,vari de smidda harvtänderna drivits in.

Då åkerjorden jämnats genom harvningen, skedde sådden.

Utsädet hade tagits undan på hösten eller vintern vid tröskningen,och man hade beräknat en viss mängd till en bestämd areal.

Genom tiderna hade erfarenheten visat,att det alltid fordrades lika mycket säd för att beså ett bestämt stycke,om arbetet utförts exakt som det skulle. Därav uppkom benämningen tunnland som mått på en jordareal,till vilken det åtgick en tunna utsäde (Tunnmåtten varierade,men en tunna spannmål var omkr. 120 liter.)

Sådden gick så till,att sädeskornen hälldes i en s.k. såskäppa,en avlång korg, som såningsmannen hängde över axlarna. Och så började han strö ut kornen så jämnt som möjligt, allt under det han med jämna steg och i raka spår vandrade fram över fältet. Det var ett arbete, som fordrade stor skicklighet. Såningsmannen fick akta på att han inte sådde varken för tjockt eller för tunt,och det fick inte bli några bara fläckar,"mistor". Arbetets kvalitet visade sig om inte förr,så då säden spirade upp.

Efter det kornen strötts ut över ytan, myllades de ner med harven,och därefter trycktes jorden samman med en trumla. Denna var gjord av en stor trädstam och drogs av hästar över det nysådda stycket. De sädesslag,som såddes var råg,korn och havre. Vetet kom först i senare tid. Dessutom odlades en del ärter samt ev. någon annan foderväxt.

Först år 1882 började sockerbetsodlingen. En sockerfabrik hade anlagts i Trelleborg,och dit forslades betorna på järnväg sedan de först körts med hästar och bolstervagn till Skegrie järnvägsstation för inlastning i öppna godsvagnar.

Denna nya odling betydde ett stort uppsving för slättens jordbruk. Betodlingen förde med sig,att man anskaffade nya och bättre redskap t.ex. radsåningsmaskin,ringvält,betrensningsmaskin o.d. Därav följde i sin tur,att jorden brukades intensivare. Den rensades noga från ogräs och gödslades rationellare än förr, varigenom växtkraften ökades avsevärt. Vid denna tid började också konstgödning att användas mera allmänt.

Betorna inbringade goda inkomster för lantbrukarna,som nu fick mer pengar att röra sig med än de haft förut.

Då bonden hade "tillsått", tog han igen sig från det krävande vårbruket en tid. Det kallades,att "sova vårdygns".

Den närmaste tiden efter det att vårningsperioden var överstånden gick arbetet på gården in i en betydligt lugnare gång. Nu kom den varma årstiden,och den hade sina speciella göromål,som sysselsatte folket ett par månader.

Slättens sommar stundade.

Sommaren .

Den del av året,som vi kallar sommar,omfattar på Söderslätt en period, som spänner över 5 månader eller 10 maj - 10 okt.

Hettan är sällan besvärande här så nära havet. En svag vind spelar nästan ständigt över fälten. Säden går i böljor,och plötsligt en dag "ryker rågen". Axen börjar matas med sina sädeskorn och sväller nu alltmer.

Dikesrenarna blommar. Maskrosornas guld förvandlas dock snabbt till vita bollar,som låter sina penselförsedda frön föras med vinddraget bort till nya växtplatser. Vit hunkäx, blåeld och vägvårda tävlar nu med gulmåran om att smycka vägkanterna.

Så kommer sommarregnen kring midsommar, Gårdens almar har strött ut sina vingade frkter,och där simmar de i rännilarna över stenoren,samlas i stora drivor i markens fördjupningar.

Men solen visar sig åter.

De första hökuporna syns redan i juni, och klövervallarnas saftiga färger får effektfulla inslag av betande svart och vitbrokiga

kor i långa rader. Luftens tycks dallra av sol och värme långt bort mot horisonten. Vita stackmoln seglar stilla över den blå himlen.

Linfälten lyser som klarblå vatten här och var i dessa oändliga vidder av växande gröda, där de skarpt gula rapsfälten dominerar färgsymfonien.

Sommarkvällarna här ute på slätten brukar vara stilla och fridfulla. Särskilt på helgdagskvällarna händer det då,att man går ut och sätter sig på bänken utanför porten en stund i det fallande skymningsljuset. Det är vilsamt och skänker en känsla av stilla ro. Fåglarna har sökt sig sitt nattkvarter,endast fladdermössen far fram och åter på sin ljudlösa jakt. Knappt ett ljud kan uppfattas, kanske bara de dallrande tonerna från klockorna i kyrkorna runt om,när de sänder sin aftonringning ut till slättens alla gårdar.

Augusti nalkas med kortare dagar och mörka kvällar. Nu är mognadens tid. Kornfälten,som breder ut sig som jämna mattbelagda golv,vitnar till tecken på,att de nu står beredda att skördas.

Snart kommer också turen till den övriga grödan.

Och när september kommer finns inte mycket mer än de gröna betfälten kvar.

Svalorna har samlats och flugit till sydligare länder, nu, sedan sommarens flugor och mygg tagit slut.

Sommarens viktigaste sysselsättning i gången tid var höbärgningen, som tog sin början vid midsommartiden. Ibland togs två höskördar efter varandra på samma stycke. Men oftast lät man i stället djuren avbeta återväxten på gräsvallen.

Den åkerlott, som förra året "såtts ut" med klöver och gräs, var nu färdig att skördas. Gräsvallen slogs med lie under många års tid, innan slåttermaskiner, som drogs av hästar, mer allmänt kom i bruk.+) Sedan gräset slagits, antingen för hand med lie, eller med slåttermaskin, låg det utbrett i ett jämnt lager över fältet. Vid gynnsam väderlek torkade det till hö inom ett par dagar och kunde räfsas samman för hand eller med hästräfsa. Höet lades därefter samman i rundade "kupor" och fick torka ännu några dagar.

+) Forntidens skära efterträddes av lien, som sedan varit i bruk i över ett och ett halvt årtusende.

slutligen hämtades höstackarna med skrinda från vallen och kördes in i ladan.

På skegriegården lades höet upp på "gällen" över stallen på lösa slanor, där det fick ligga för kommande behov.

Ett annat sommararbete var upptagning och beredning av den torv, som skulle användas att värma upp bostaden under den kommande vintern.

Utom gårdens del i de s.k. torvängarna i närheten av den gamla byn fanns det på ägorna av nr. 7 ett par mindre torvmossar, varifrån man också tog upp torv. På alla ställena var det s.k. dytorv av högt bränslevärde. Efter den beredningsmetod, som användes vid utvinnandet, benämndes den "smiretorv".

Före upptagningen ältades torvmassan ut till en smidig gröt nere i själva torvgraven. Detta skedde med skyffel och genom att massan trampades ut, så att de blev "smirig".

Torvsmeten östes därefter upp ur graven och kördes med "rullebör" ut på en slät yta i närheten av torvhålet. På marken breddes så smiremassan ut till ett jämnt decimetertjockt lager.

Medan torvsmeten ännu var fuktig och mjuk, ritsades den med hjälp av särskilda ritskäppar upp i rutor av ungefär en tegelstens storlek. Slutligen lämnades alltsamman att lufttorka.

Torvrutorna sprack åtskils längs ritsarna, då de legat i solen ett par veckor. Då vändes de och fick torka ytterligare ett par veckor på den andra sidan.

När så torven ansågs tillräckligt torr och fast, staplades styckena löst i meterhöga stackar, så att luften hade fritt tillträde. Torvstackarna blev stående på mossen en lång tid framöver. Torvstyckena blev då hårda som torkad lera.

Mot slutet av sommaren kördes torven hem och lagrades i torvhuset för vinterns behov.

Bostaden uppvärmdes nästan uteslutande genom torveldning i uteliggaren och i kaelugnen, dvs. järnkaminen, vilken, som nämnt, sattes in under gårdens senare tillvaro för att förstärka värmen i dagligstugan.

Ved var det, som bekant, ont om, och stenkol och koks var dyrt bränsle . Dessutom var det lång väg att forsla dessa varor hem. De fanns inte till salu på orten utan måste forslas långa vägar från Malmö eller Trelleborg.

Torvängarna.

Öster ut från den gamla byn fanns en torvmosse, i vilken alla byns gårdägare hade var sin del. Allt eftersom mossen tömdes på sitt innehåll, övergick den till att bli betesmark, och området kom att bilda, vad man kallade "torvängarna".

Där skördades en del hö, och det naturliga ängsgräset utgjorde ett utmärkt fårbete under sommaren. Då våren kom, transporterades därför fåren - i allmänhet 4-6 vuxna djur och lika många lamm ditut. Man band ihop benen på djuren, placerade dem på en arbetsvagn och körde dem ut till ängarna. Där fick de sedan beta en stor del av sommaren. Tackorna tjudrades på de torraste upphöjningarna, men lammen tilläts springa fritt omkring. Något av barnen på gården gick morgon och kväll den långa vägen fram och tillbaka för att flytta dem.

Torvängarna blev slutligen genom utdikning så torra, att där på senare år kunde odlas säd och t.o.m. sockerbetor.

Eftersom området ligger nära Skegrie järnvägsstation, har en del av det efter hand utstyckats till byggnadstomter.

Den största torvtäkten inom ägoplanens gränser benämndes rätt och slätt "Mossen". Den var belägen söderut, ett stycke från själva gårdsbyggnaderna. Ur "Mossen" hade tagits en hel del torv under årens lopp. Men ur den hade också hämtats upp åtskilligt med "svartek". Så kallas de subfossila rester av ekar - ibland stora stammar - som man funnit i mossen. Genom att de legat begravda i den konserverande torven har de inte, som eljest trä i jorden, multnat bort, men de har blivit alltigenom svartfärgade. De uppsågade och behandlade stockarna lämnar ett värdefullt möbelvirke.

Svarteksstockarna stod mestadels lodrätt i torven, och enl. min faders utsago, var många av dem kluvna. Det har gissats på, att det här kan vara fråga om lämningar av någon stenålderspålbyggnad. Sådana har dock ej, mig veterligt, påträffats där i trakten.

Den svartek, som togs upp och forslades hem till gården har använts till att göra kistor o.dyl. av. Grenstycken och annat till snickeri odugligt har lagts på halmtaken som "ryggaträn".

Om det gjorts några andra fynd i mossen av t.ex. djurhorn eller benrester, har jag aldrig hört. En oslipad tunn-nackig yxa av gul flinta, som jag fått av min farfar, påstås vara funnen i mossens omedelbara närhet.

Det vattenfyllda torvhålet fanns kvar, så länge jag vet. Det hade ett djup av c:a tre meter, dvs., så långt ner hade det funnits torv. Vattnet var ej helt stillastående, utan torvgraven hade anslutning till ett öppet dike, som skar genom farfars ägor.

Jag hade under min tid som skolpojke stort nöje av att utforska den fauna, som mossvattnet hyste, i synnerhet smådjuren. Där fanns vattenödlor, dykarskalbaggar, husmaskar, blodiglar o.a. Floran där fångade dock i ännu högre grad mitt intresse. En del vattenväxter fann också vägen ner i min portör, som hörde till den tidens utrustning, då man företog resor till landet. Mitt herbarium fick på så sätt många gott tillskott. Ängsmarken kring mossen var bevuxen med stora bestånd av ängskrasse och höskallra, och vid randen av vattnet blommade kabbelleka, igelknopp, gul svärdslilja och blomvass. Några pilar växte också där. Det lilla mossområdet, endast några meter

Mossen.

Hösten .

"Hösten" - den skånska benämningen på skörden - sätter i gång på Söderslätt under första veckan av augusti.

Först kommer turen till rågen.

Under hela 1800-talet slogs all säd med lie på farfarsgården. Det var ett både styvt och noggrant arbete. Karlarna gick före och högg var sin "breda",och kvinnfolken kom omedelbart efter och "tog upp",dvs. samlade samman den mejade säden i kärvar och band om dessa med band,som de snodde ihop av strå under arbetets gång. Det gällde för kvinnan att arbeta snabbt,så att hon kunde hänga med,i synnerhet om hon gick efter en rask huggare.

En del säd,den med de längsta och kraftigaste stråna,bands i små knippor.Det var den, som var avsedd för taktäckning.

Ofta var det varmt väder under höstarbetet. Det kraftiga huggandet och hukandet kom svetten att lacka under arbetets gång,och törstig blev man. Därför placerades alltid ett ölkrus eller drickaankare vid slutet av faltet. Och varje gång

man nådde änden, torkade man svetten ur pannan och drack några djupa drag. Det blev en liten paus, och huggarna passade på att vässa liarna. Det skedde med en "strykspån", som var överdragen med smärgelpulver och satt instucken in en hylsa i lieskaftet.

Sedan fältet mejats av, ställdes kärvarna upp i skylar. Även det arbetet måste ske med omsorg, dels för att säden skulle kunna torka snabbt, men dels också för att skördefältet som helhet skulle göra ett så fördelaktigt intryck som möjligt. Själv ville hemmansägaren fröjdas vid åsynen av raka rader med skylar av mogen säd, och för grannarna eller vem eljest, som kunde ha sin väg förbi i markerna, ville han kunna visa upp ett gott resultat.

Vid gynnsamt väder torkade säden på någon vecka, och då var det tid att köra in den i hus eller lägga den i stack invid gården, tills det kunde bli tid att tröska den. Kärvarna lastades, "stacks upp", med tjuga på en "höstavagn". Det skulle stor konst till att lässa ett sädeslass riktigt, så att det under färden hem till gården inte välte eller rasade på sned. Uppe i vagnen stod i vanliga fall en karl och en flicka, som hjälptes åt att ta emot kärvarna och placera dem,

så att de låg stadigt. Då lasset fått lämplig höjd lades "lassmeen" på. Det var en stor stång, som räckte från den ena ändan till den andra ovanpå det färdigpackade lasset,och som surrades fast vid båda ändar.

Det var brukligt,då sista lasset kördes in,att flickan,som var med däruppe skulle ge sin manlige partner den s.k. bindekyssen,då lasset var färdigt,om han orkade dra ner lassmeen ända till blocktaljan. Detta var i regel ingen svårighet,särskilt om lasset var löst packat. Men om flickan var ohågad,hade hon möjlighet att packa kärvarna i lassets bakända så hårt,att han misslyckades med kraftprovet,varvid naturligtvis belöningen uteblev.

Sedan rågen "tagits",kom turen till kornet,och till slut höstades havren. Vetet,som började odlas först på senare år,höggs i mitten av augusti.

När all stråsäden var inhöstad,och fälten stod tomma,fick hönsen goda dagar. Hittills hade de stått instängda i hönsgården,men nu släpptes de fritt på stubbåkrarna där de frossade på spillsäden.

Senare följde skörd av ärter och av lin,och slutligen togs rovor,foderbetor och potatis upp. Sockerbetor odlades,som

redan nämnts, först under gårdens senare tillvaro. I äldre tid var sädesskörden den avgjort viktigaste. Det övriga var av jämförelsevis ringa omfattning.

Hösten var en arbetsam tid, men den var också årets gladaste. När allt var inhöstat, ställde man till med höstagille för dem, som deltagit i arbetet. Man hade alltid en del till hjälp vid hösten. Det kunde vara grannar men också en och annan arbetskarl, som gick från ställe till ställe och åtog sig skilda slag av säsongsarbete.

Linberedning.

Lin såddes på ett jordstycke av några hundra kvm:s yta, eller så mycket, som man ansåg sig behöva till spånad för året.

Då linet var färdigt att skörda, rycktes det upp med roten och breddes därefter ut på åkern i rader med fröhusen åt samma håll. När linet lufttorkat, buntades det i små knippor. Därefter tröskades dessa eller repades över ett kamliknande redskap så att fröhusen tömdes på sitt innehåll, Linfröet tillvaratogs och såldes, med undantag för den del, som gömdes undan för nästa års utsäde.

Efter tröskningen buntades linet om, och kärvarna sänktes så ner i stora kar med vatten för att rötas. Man fick se noga till att det inte låg i vattnet så länge att det ruttnade. Då en eller ett par veckor förflutit, togs linknipporna upp för att torkas över eld.

Till gården hörde i gamla tider en s.k. "brydestua", men den användes mera sällan på

grund av den stora eldfara, som alltid var förenad med lintorkning. Det har flera gånger hänt, att eld utbrutit i brydestuor, varvid inte bara linet och huset brunnit upp, utan även att människor, som varit sysselsatta därinne med torkningen, blivit innebrända.

För Skegriegårdens del försiggick torkningsproceduren således ute i det fria i en för ändamålet särskilt iordningställd grop. Linkärvarna löstes och lades på en av stenar uppbyggd ugnsliknande anordning, försedd med galler uppå, och där det eldades inunder. Torkningen sköttes ofta av en gumma från bygden, en som var väl bevandrad i konsten.

Efter hand som linet torkats, vidtog brytningen, som även benämndes bråtning eller bråkning. Detta arbete skulle utföras medan linet ännu var varmt. Till denna del av beredningen användes ett redskap, som kallades "brydestol". Det var försett med tandade lameller, som gick i varandra. Genom att föra ett linknippe in mellan brydestolens åsar och tänder och bearbeta stjälkarna med huggrörelser upp och ned, bröts den torkade växten sönder i sina yttre delar och

lintågorna blev frilagda från bark, skal och blad. Det var ett hårt arbete och utfördes mest av män.

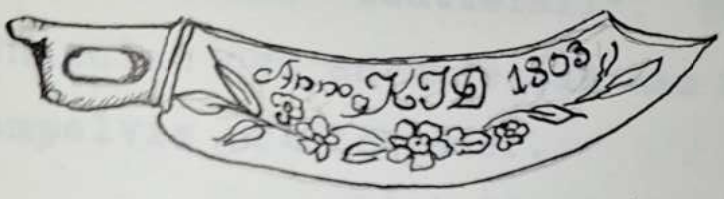

Skäkteträ

Denna procedur fortsattes och fullbordades under skäktningen, som bestod i, att man med ett svärdliknande träredskap, ett s.k. "skätteträ" liksom hackade lintågorna över en "skäktestol" med skarp kant.

Detta arbete var lättare och sköttes av kvinnor.

Skäkteträna var ofta vackert snidade och målade i allmogemönster med lysande färger. Det var vanligt att unga flickor erhöll sådana i fästmögåva.

Genom skäktningen frigjordes lintågorna än mer från varandra, blev mjuka och smidiga, så att de nu kunde bindas samman i tottar.

Det under skäktningen frånslagna grova materialet kallades "skättefall". Sådant kunde vidarebehandlas och användes, då man vävde tyg till exempelvis arbetskläder.

Lintottarna skulle nu genomgå vidare behandling. Under den s.k. häcklingen, som följde, drogs de över ett med järnpiggar försett bräde. Genom denna "kamning" revs tågorna upp än ytterligare, alla småpartiklar avlägsnades, och linet antog form och utseende av hårviskor.

Avfallet blev blånor, som efter ytterligare häckling kunde spinnas till blaggarn, blångarn, varav man vävde skynken, packduk och finare säckväv. De kortaste blåntrådarna blev till segelgarn.

De färdiga lintottarna
vreds samman i länkar eller lockar och trädde
upp på en vidja, så att de bildade en krans.

Vid senare tillfälle skulle linet kardas.

Och till slut skulle det kardade linet spinnas till tråd. I mycket gamla tider spann

kvinnorna på slända. Det var en c:a 30 cm lång träpinne, avsmalnande åt båda ändar. På dess mitt var anbragt en rund trissa, vilken gjorde tjänst som svänghjul. Sländtrissorna kunde vara av trä eller metall. Man har också funnit sådana av sten, bl.a. i Skytts härad, vilket tyder på att spinning med slända varit brukligt sedan stenåldern.

Först på 1700-talet började spinnrocken få allmän spridning.

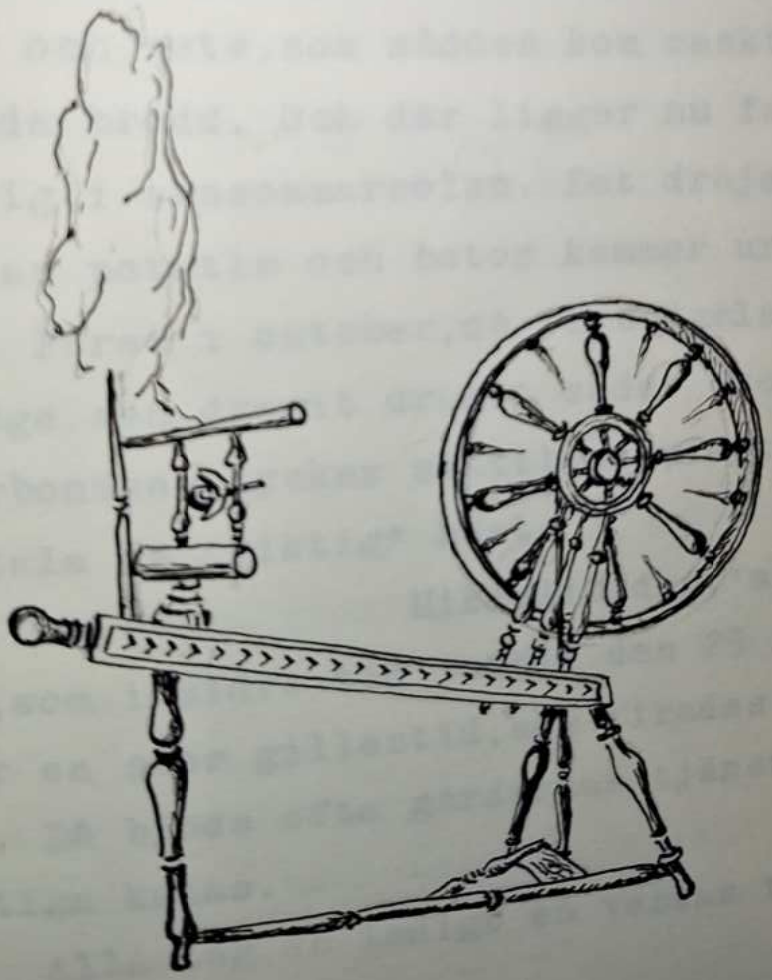

Skördetiden utgör både avslutning på sommaren och inledning till hösten. Men fastän vi är innne i september skänker årstiden ännu rikligt med sol och värme, och naturen visar inte på länge än särskilt märkbara tecken till avtyning här nere på Söderslätt. Eftersommaren kan månget år vara helt enkelt strålande.

När man vilat ut några dagar efter arbetet med hösten - på Skegriegården såväl som på de andra slättgårdarna - kom tiden att de tomma fälten skulle beredas för nästa år. Vintersäden: höstråg och vete, som såddes kom raskt upp med sin späda brodd. Och där ligger nu fälten och gonar sig i sensommarsolen. Det dröjer ett bra tag innan potatis och betor kommer ur jorden.

Först i oktober, då flyttfågelsträcken för länge sen dragit dragit söder över ner mot Falsterbonäset, tycker slättbonden att man kan börja tala om "riktig" höst.

Mikaelitiden, "mickelsmässan, som i äldre tid inföll den 29 september, var var en stor gillestid, som firades som en högtid. Då bjöds ofta gårdarnas tjänstefolk på frikostiga kalas.

Alla tog då ledigt en veckas tid.

I synnerhet tjänstfolket for in till stan och till de stora marknader, som den tiden brukade hållas på vissa orter. "Mickelsknektarna", som drängarna brukade kallas, handlade till sig själva, köpte presenter till sina kärestor och festade i allmänhet friskt på årslönen, som de fått ut just till Mikaeli..

De pigor eller drängar, som skulle flytta till andra gårdar, gjorde detta under mikaelitiden. När de sagt upp sig tog de sina fridagar, men kom tillbaka till sitt gamla ställe söndagen efter för att hämta sina klädkistor. Den söndagen fick därav benämningen "kistesöndag".

På åtskilliga gårdar, särskilt de mindre, rådde ett patriarkaliskt förhållande mellan husbondfolket och deras tjänare. Många av dessa blev nästan som medlemmar av familjen och ibland trotjänare på livstid. Därför frestade det ofta på för husbondfolket att skiljas från sina tjänare och kanske också för drängen eller pigan att lämna sitt gamla ställe och gemenskapen där och flytta till en annan gård.

Man bör ta i betraktande att många, som förr "tjänade", var från bygdens bondefamiljer

och ej sällan släkt till husbondfolket. I äldre tid var, som redan påpekats, arbetstillfällena föga varierande. När därför de unga ville ut från hemgården för att försöka stå på egna ben, erbjöd sig vanligtvis endast att städsla sig som dräng eller piga på en gård, där det behövdes arbetskraft. Arbetet i lantbruket var ju för övrigt något som var och en var väl förtrogen med från det egna hemmet, där alla hjälptes åt.

På de stora godsen blev förhållandet ett helt annat. Där hade man statare, och deras liv gestaltade sig inte alltid så angenämt. Statarfamiljerna - både föräldrarna och deras barn - fick ofta slita hårt för litet vederlag, och godsherren hade ofta mer känsla för sin boskap än för sina lantarbetare.

Men i Skegrietrakten och f.ö. i hela Skytts härad har aldrig funnits några storgods och följaktligen inte heller statare, utom i några enstaka fall.

Flyttningsdagen för tjänstfolk ändrades i senare tid till att vara den 24 oktober i stället som i gamla tider den 29 september.

Den 11 november infaller Mårten. Mårtenstiden har av gammalt haft stor betydelse i bondesamhället. Det är redan omtalat, att de gamla byalagen den tiden höll sina bystämmor, valde ålderman, avgjorde tvistefrågor byinvånarna emellan och mycket annat av betydelse för samlevnaden inom byn.

Och ännu betraktas Mårten nästan som en högtid på Söderslätt. Då är sommaruppfödningen av gäss och ankor avslutad, och "gåsablotet" tar vid. Gåsagillena avlöser varandra. Seden att äta gås till Mårten - eller rättare dagen före, på mårtensafton alltså - är ett genuint skånskt bruk, som på senare år spritt sig långt utöver Skånes landamären.

På gamla runstavar ser man ofta bilden av en gås inristad vid den 11 november. Men den står inte där som tecken på att byborna då höll gåsfester. Sådant är nyare påfund. Runstavarnas gås stod för dagens namn, som under den katolska tiden var S:t Martin, biskop av Tours. Det berättas, att då Martin skulle väljas till biskop av Tour, ville han helst slippa den upphöjelsen och gömde sig därför i ett gåshus. Men gässen förrådde hans gömställe med sitt kackel. Alltsen har den dagens namn varit för-

Dagarna blir nu allt kortare och vädret är mestadels grått och disigt.

Jorden har lämnat ifrån sig sin gröda. Även rotfrukterna är skördade. Endast några betforor syns ännu på de uppblötta vägarna.

Ofta händer det,att kvicksilvret kryper under noll någon dag omkring Mårten,och det blir en s.k. "mårtensknuda". Men en sådan knäpp har vanligtvis en hastig övergång,och vädret visar åter sitt blida ansikte året ut. "De e nätt vär", säger man.

Det går så långsamt mot vinter.

Vintern.

Någon "riktig" vinter blir det sällan före årsskiftet, och mycket ofta är jularna snölösa på Söderslätt. Denna del av Skåne har Nordeuropas mildaste vinterklimat, statistiskt sett. Här varar den verkliga vintern knappt en månad, (endast under denna korta tid håller sig medeltemperaturen kring -10 grader eller därunder.) Vinteruppehållet mellan vegetationsperioderna är endast något mer än 2 månader.

Förvintern är mörk, dimmig och regnig men mild. Högvintern, midvintern är kall och ofta snöig. Vårvintern är visserligen blåsig och kylig men ljus. Under långa perioder kännetecknas den av växlingen mellan frostnätter och soliga dagar med dagsmeja.

Knappt ens i januari hinner vintern få fast grepp härnere. Några frostdygn kommer då och då, och man ser skråisen stå klar i hjulspåren på morgnarna. Men i februari brukar kylan sätta in på allvar. Barfrosten följes av och till av snö - fall, omväxlande med regn och ruskväder ända in i mars.

Det är dock trösterikt för söderslättbonden att erfara, att under denna ganska pressande tid utkämpas slutstriden mellan vintern och den alltid segrande våren.

Den mörka årstiden inskränker slättbon i hög grad arbetet. Hela naturen vilar, och bonden gör sammalunda. En stor del av dygnet tillbringar han nu inne i stuan, där det är varmt och skönt, när regnet piskar på rutan och snålblåsten tjuter i skorstenen. Det är egentligen endast de oundgängliga göromålen i lagård och stall, som tvingar upp honom från fällbänken.

Julmånaden kommer med en del omväxling, då högtiden skall förberedas, men förvintern är eljest i stort sett en mycket lugn tid, vad arbetet beträffar. Så har det alltid varit på landet ända sen gammalt.

Inte förrän julen passerat, och man kom in i mitten eller slutet av januari, tog man itu med det egentliga vinterarbetet hemma på gården. Och det viktigaste var att tröska höstens sädesskörd. Med det hade man fullt upp att göra ända fram till mars månad. Utom tröskningen av rågen till det dagliga brödet samt av korn, havre och på senare år vete, hade man det noggranna arbetet med långhalmen, som skulle göras färdig för sommarens taktäckning. Dessa kärvar skulle behandlas varsamt, så att deras långa strån inte knäcktes, och de måste helt befrias från alla sädeskärnor, eljest drogs möss till loft och tak.

Tröskningen skedde för hand med slaga, eller som den även kallades,"plejel". Detta redskap var gjort av två stänger av olika längd och sammanbundna med en läderrem i ena änden. Man höll i den längre stången och bearbetade under jämna slag med den korta delen de lösta sädeskärvarna,som låg utbredda på logens golv,tills kornen föll ur axen.

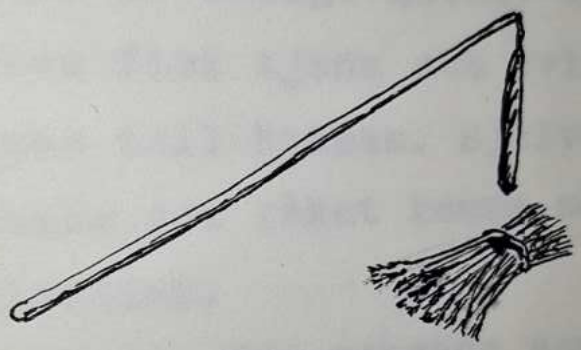

Tröskningen började tidigt på morgonen vid lyktljus och fortsatte sedan till mörkrets inbrott, dock ej längre. På kvällen arbetades aldrig vid ljus.

Då sädeskornen slagits ur axen och befriats från halmen,återstod att rensa bort alla borst och agnar. När det skulle ske,sopades logen alldeles ren,och portarna öppnades, så att det uppstod tvärdrag i logen. Därefter började man med en stor träskovel kasta sädeskornen upp

i luften gång på gång. Därvid blåstes de lätta agnarna undan i vinddraget genom logen, och den tyngre kärnsäden föll rakt ner och samlades så småningom till en hög på golvet.
Detta arbete kunde också utföras i det fria.

Agnarna samlades samman och bars bort i "agnakorgar" till en plats där materialet kunde ytterligare sorteras.
"Slökornen", dvs. de dåligt matade och därför lätta toppkornen fick tjäna som svinfoder, eller kunde en del ges till hönsen. Själva agnarna och delar av halm, som råkat komma med, användes som strö i svinstian.

Den rensade spannmålen östes upp i säckar och bars sedan upp på loftet i stue-längan, där den breddes ut på golvet. Då och då under vintern skyfflades säden om för att förhindra att den möglade eller eljest tog skada vid lagringen.

På senare år tröskades med ångtröska. Till ångtröskan hörde en lokomobil, vilken inte endast drog tröskverket under skördearbetet utan också kunde transportera det från gård till gård. Med sådana hjälpmedel undanstökades det mödosamma tröskarbetet på en eller ett par dagar.

Efter hand som man hade behov av mjöl till bröd eller till foder åt djureen, var det nöjsamt att köra till kvarnen med ett par säckar säd till malning.

Möllan låg på en höjd ett stycke bort, men inte längre, än att man under hela körturen kunde se den svänga sina väldiga vingar i en ständig rundgång. När man kommit fram, tog möllaren hand om säckarna. Han stjälpte upp innehållet, så att det rann genom kvarntratten ner mellan de roterande kvarnstenarna och kom ut som vit, vacker mäld.

Möllaren tog vanligtvis inte betalt i pengar utan "tullade" i stället säden, dvs, tog för sitt besvär en viss del säd eller mjöl som ersättning ur varje säck säd, som lämnades till malning.

Det var säskilt roligt att komma hem till gården, när man hade mjöl av den nya skörden i säckarna.

Brödet.

Allt bröd bakades hemma på gården i den stora bakugnen. Den var byggd av gråsten vid stuelängans västra gavel längst bort, där sterset var beläget, och den ingick som en del i detta. Ugnen var uppmurad i anslutning till en öppen "ärn" och försedd med en ugnslucka av gjutjärn.

Uppvärmningen av bakugnen gick så till, att man eldade inne i den med något material, som brann lätt och gav god hets. Huvudsakligen var det ris, som man fick frånde långa rader pilträd, som växte i ägogränserna eller eljest runt åkrarna. Träden stöplades under vintern, och riset förvarades till största delen ute under bar himmel. Det buntades i knippor och staplades upp utanför gaveln mellan ett par träd eller stakar på samma sätt som man gör med en vedtrave. En del förvarades dock i torvhusets yttre del, för att det skulle vara riktigt torrt, då bakugnen skulle eldas.

Ett annat bränsle att upphetta bakugnen med var ärthalm. Då denna tröskats, lades den in i fårahuset. Där fick fåren efter hand beta av bladen, tills bara de grövsta stjälkarna återstod.

Denna renätna ärthalm lades också den in i torv-
huset för att senare användas som ugnsbränsle.

I december månad, rätt nära jul, gjordes storbaket. Då steg man upp kl. 2 och började.

Före uppeldningens början undersöktes bakugnens inre mycket noga, för att konstatera, att det inte till äventyrs fanns några sprickor i murverket. Detta var av stor vikt på grund av eldfaran. Ofta fick något av de erfarnare barnen i familjen krypa in genom ugnsluckan och företa denna inspektion.

Då översynen av ugnen var klar, fylldes den med bränslet, och så antändes detta. Ett så ansvarsfullt värv som att tända i bakugnen och elda upp den till rätt temperatur, utfördes och övervakades alltid av husfadern själv.

Under tiden riset brann inne i ugnen, gick röken ut genom ugnsluckan, den enda öppning, som fanns i bakugnen, och drog upp i den öppna skorstenen. Därför måste man hålla ugnsluckan öppen under den tid uppeldningen pågick.

Under det ugnen uppvärmdes blev den först alldeles svart invändigt, men allteftersom värmegraden därinne steg, förbrändes sotet, och insidan antog en ljus färgton.

Därav kunde den, som skötte om uppeldningen avgöra, när den lämpliga värmegraden för bakning uppnåtts.

När bakugnen således upphettats till rätt temperatur, rakades glöden ut i den öppna ärnen, och golvet inne i ugnen sopades riktigt rent med en riskvast. Så var det klart att sätta in de jästa bröden.

Medan bakugnen höll på att eldas varm, hade degen ställts iordning och formats.

Det var farmor, som skötte degarna Barnen i huset fick hjälpa till bl.a. med att sikta mjöl. Till dem brukade man baka julgubbar av vetedeg med russin till ögon osv.

Vid jultiden koktes också "klenor" i grisflott samt gräddades tunnrån eller "gorån" i glöden på den öppna ärnen. Detta skedde med vackert graverade rånjärn, så att de smakliga kakorna fick sirliga mönster.

Råg var, som sagt, den egentliga brödsäden, och på gården bakades ej heller av något annat slags mjöl under hela året utom till julen, då man även gjorde en del bröd av vete.

I regel bakades två slags rågbröd: grovt och fint. Det fina kallade också sikte-

bröd,eller på bygdens mål:"sejtebrö".

Till ett brödbak åtgick en tunna mjöl, dvs.något mer än en hl.

Rågmjölet,sådant det kom från kvarnen, var ganska grovmalet.När därför matbrödet - även det "grova" - skulle sättas i deg, sållades först mjölet genom en grov hålsikt. Därigenom skildes de allra grövsta partiklarna ifrån,innan mjölet användes till brödbaket. De frånsållade grova beståndsdelarna,"skoftorna",blev utmärkt svinföda.

Det sållade mjölet hälldes i ett stort baktråg,blandades med vatten och med vört från ölbrygden samt tillsattes med surdeg.
Surdegen var en klump deg,som sparts från föregående brödbak. Den hade förvarats i mjölbingen och löstes nu upp och blandades i den nya degen. Man använde således inte ny jäst vid varje bak. De olika ingredienserna blandades så tillsamman och knådades väl,vilket tog lång tid och var ett ansträngande arbete.

Den sålunda genom-arbetade degen formades därefter till bröd. De grova gav man mestadels avlång form,och vart och ett vägde flera kilo. Man kallade sådana bröd ankarstockar. De sattes längst in i bakugnen.

Till finbrödet siktades det redan

grovsållade rågmjölet genom en fin tagelsikt. Det, som siktades ifrån, användes till att blanda i grovbrödsdegen. Det fina rågmjöl, som man på så sätt fick fram, kallades rågsikt eller samtalt mjöl, och det hade en gråaktig färg, på grund av att inte drevs genom så fina siktar som nutidens stålsiktade, vita mjöl.
Siktebröden formades vanligen runda, och de sattes ytterst i ugnen.

Trots att upphettningen av bakugnen skedde med van hand och efter konstens alla regler, ville man dock, innan det stora baket sattes in, förvissa aig om, att värmegraden verkligen var lagom. Därför gjordes ett provbak av s.k. "läppakakor". Det var mindre bullar, som ställdes till gräddning framme i öppningen - på ugnsläppen - och blev färdiga tämligen med detsamma, dvs., om ugnen hade den rätta temperaturen. Dessa bröd åts som "smagekagor", ofta medan de var varma. Av dem, som blev över, brukade farmor nästa dag breda smörgåsar till barnens skolfrukost.

Vid jultiden bakades först vetebrödet. Därefter upphettades bakugnen ytterligare med mera ris, och de grova "ankarstockarna" fördes på en långskaftad brödspade längst in. Framför dem placerades så rågsiktsbröden, och

ugnsluckan tillslöts.

Siktebröden blev först färdigbakade och togs då ut ur ugnen. Men de grova lät man stå kvar under ett par dygn, eller så lång tid det tog för att ugnen skulle hinna bli sval. Först då hade dessa bröd hunnit bli ordentligt genom-bakade. Bröden förvarades sedan i bakugnen och togs ut endast efter hand som de behövdes i hushållet. I den tillslutna, svala ugnen kunde brödet hålla sig färskt flera månader utan att mögla. Därför behövde man inte heller ställa till med bak så ofta, endast några få gånger om året. Det storbak man gjorde vid julgånger om året. Det storbak man gjorde vid julgången räckte till fram på vårkanten. Sommartiden blev det dock litet tätare mellan gångerna.

På loftet hade man alltid ett mindre lager mjöl, som förvarades i de förut omtalade bikupsformade korgar, som flätats av halm och pilvidjor.

På farfarsgården bryggde man sitt eget öl till husbehov.
Ölet var av svagdrickstyp men bryggdes starkare till högtiderna, i synnerhet jul.

Under den varmaste tiden på året, särskilt under skördearbetet, gick det åt stora mängder dricka.

Malt beredde man inte hemma, men i närheten av den gamla byn hade det förr funnits en malttorka, kombinerad med brydestua. Den har dock brunnit ner för många år sedan. Maltet inköptes därför sen från någon spannmålshandel.

Ölet bryggdes i ett stort för ändamålet tillverkat kar. Detta var försett med ett sprund i bottnen och en tunntapp med ett långt skaft, så att utflödet kunde regleras uppifrån, även då karet var fullt.

Ölbrygden gick så till, att man först täckte bryggkarets botten med ett lager ren halm. Därovanpå breddes en lagom portion malt, och så slogs en bestämd kvantitet hett vatten över.

Detta utfördes på kvällen, och sedan lät man bryggkaret med sitt innehåll stå över natten

för att mältan skulle lakas ur.

Nästa dag var ölet färdigt att tappas. Bottentappen i bryggkaret öppnades,genom att vrida på den långa käppen,och så började ölet rinna ner i ett kar inunder.

Det som först kom ut var tjockt och mörkt. Det var vörten. En del av denna togs undan för att senare användas vid brödbakning. Ju mer vört ölet kom att innehålla,desto finare och smakligare var det naturligtvis.

Under bryggandet rann ölet ner och fyllde det ena uppsamlingskärlet efter det andra, Det blev därvid allt tunnare,och det som sist rann ut blev sämst.

När brygden var avslutad,tappades ölet på tunnor. Dessa förvarades sedan svalt,t.ex. i visthuset. Men på sommaren brukade man ha öl-tunnorna nedgrävda i jorden på en skuggig plats, där innehållet kunde hållas svalt,och inte så fort surna.

På gården bryggdes det ungefär var tremånaders dag. Det blev i regel till jul, påsk,midsommar och så till skördetiden.

Slakt.

Liksom ifråga om övriga livsmedel var gården också självförsörjande, när det gällde kött, fläsk och charkuterivaror.

I oktober eller början av november slaktade man får. Deras kött lättsaltades till största delen. Fårbogarna och skinkorna, de s.k. "fårfiolerna", hängdes därefter upp i den öppna skorstenen och torkades. Av dem karvade man sedan till smörgåspålägg.

Två eller tre veckor före jul försiggick svinslakten. Ett eller ibland två svin slaktades då, allt efter vad man ansåg sig behöva för ett år framöver. Djuren vägde vanligen 100 - 120 kg per styck.

Svinen avlivades ute på stenoren vid kökssidan, där det fanns rännsten, som kunde föra bort sköljvatten o.a.

Exekutionen skedde utan bedövning. Djuret placerades efter mycket skrikande på slaktbänken. Man band ihop benen på det och slog en rännsnara om trynet för att dämpa skriket, och så skedde avlivandet, snabbt och behändigt.

En för ändamålet avsedd tveeggad kniv stacks in i grisens halsgrop,och så var det hela klart. Blodet,som då kom i en kraftig ström,samlades upp i ett ämbar,i vilket man hällt mjöl eller gryn. För att inte blodet skulle levra sig,hölls det i ständig omrörning i ämbaret. Det hörde till, att det skulle vara någon av de yngre i familjen, som skulle sköta vispningen i byttan.

Svinkroppen skars sedan omedelbart upp. Räntan,dvs.,inälvorna i bröst- och bukhålan,togs ut för vidare beredning. Hela grisen skållades och skrapades därefter utanpå. Grisskrapan var ett cylinderformat verktyg av bleckplåt,påminnande om ett stycke av ett stuprör. Dess skarpa kanter skar som en rakkniv bort all svinborsten, samtidigt som man skållade djurkroppen med hett vatten,och svålen blev slät och len.

De grövsta ryggborsten tillvaratogs. De användes till att spetsa beckträdarna med,då skomakaren kom till gården för att sula skor, eller när seldon och andra lädersaker behövde lagas. Svinhår stoppade man också i "träskopudorna" för att det skulle kännas mjukt om vristen.

Den skållade och skrapade svinkroppen hängdes sedan upp på en stege,efter

att man trätt ett "hasaträ" genom dess bakben, så att den kom att hänga i hälsenorna med huvudet ner, helt uppfläkt och med utspärrade ben.

När slaktdjuret kallnat och kändes fast, styckades det. Största delen saltades ner i stora laggkärl. Vissa delar, t.ex. skinkorna, togs dock upp ur saltet efter en tid för att hängas upp till rökning. De skulle ätas under julhögtiden. Sidfläsket låg kvar i saltkaren till efter jul. Först då tog man upp de stycken, som man ville röka.

Efter rökningen lät man det färdiga fläsket hänga kvar i skorstenen tillika med korvar och andra rökade matvaror. Det var en god förvaringsplats, från vilken man sedan efter behov kunde hämta ner, vad man använde i hushållet.

Av svinblodet lagades blodkorv. Den innehöll utom blod även korngryn och fläsktärningar samt kryddor som mejram och timjan. De olika ingredienserna till korvsmeten hackades för hand med små yxor på hackbrätten av almträ. Barnen fick alltid hjälpa till med detta arbete. Köttkvarn var ett okänt redskap i äldre tiders hushåll. Korven blev f.ö. mera välsmakande genom hackning, påstås det.

Leverkorv gjordes av räntan:

lever, lunga m.m. Leversmeten stoppades i fårtarmar, blodkorvsmeten i svinfjälster. Korvstoppningen skedde för hand med hjälp av ett korvstoppningshorn, tillverkat av ett avsågat kohorn. Om fjälstren inte räckte till all blodkorven, stoppades den överblivna smeten i långa tygpåsar, som man sytt för ändamålet.

De färdigstoppade korvarna kokades sen i en stor gryta. Svinmjälten, den s.k. "pölsevaktaren", skulle alltid vara med i grytan. Det sades att korvarna då ej sprack sönder.

I gården var man alltid angelägen om, att få blodkorven färdig, så att den kunde avsmakas redan samma dag, som slakten ägt rum.

Förutom det fläsk, som hängdes upp för rökning, hade man i matlagningen även s.k. grönsaltat, dvs., rätt och slätt saltat sidfläsk. En del av detta åts direkt som det togs ur saltkaret, efter stekning, men något koktes i hela stycken till "sylta", som man åt, särskilt under julen. Ofta kunde denna "sylta" bestå av decimetertjockt späck. Ju färre och smalare köttränder i sidfläsket, dess finare svin, ansågs det.

Man tillverkade också "pressylta", eller

som man också kallade den:"slarvsylta". Mindre fläsk-och köttbitar koktes och pressades därefter samman till en massa i en duk,medan allt ännu var varmt. Syltan var färdig att äta,då den stelnat,men den kunde förvaras i saltlake flera veckor.

Av grishuvudet bereddes huvudsylta: Alla kraniets ben togs bort,likaså tungan;och därefter stoppades huvudet fullt med smått skurna kött- och fläsktärningar på ett sätt,så att det behöll sin ursprungliga form. Ett sådant grishuvud skulle trona på bordet under julen.

Revbensspjällen skars ut ur svinkroppen,lättsaltades,koktes eller stektes.

Kotlettraden brukade man inte dela upp i kotletter,utan man lät den hänga samman med ryggraden och delar av revbenen. Av detta blev soppkött.

När man hade slaktat,och även efter storbak,var det brukligt att skicka smakbitar till grannarna. För farfarsgårdens del var det sex granngårdar,till vilka man sände blodkorv,leverkorv,kakor m.m. Å andra sidan fick man själv motta "smagepölsor" och bröd,när grannagårdarna hade slaktat eller bakat.

Byk.

Det ställdes till stortvätt två gånger om året på Skegriegården, under sommaren och till jul.

Man eldade under en stor bykgryta i brygghuset, som var en del av det stora sterset.

Sommartiden torkades tvätten på en liten äng, som fanns norr om trädgården. Egentligen var det en torvmosse, som tömts på torv och torrlagts. Om vintern måste torkningen ibland försiggå på loftet i stuelängan.

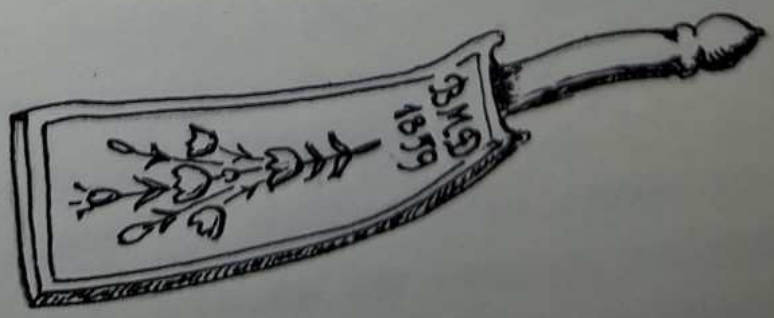

Spånad och vävning.

Det som gårdens kvinnfolk mest sysslade med inomhus under vintern var - förutom att sköta de dagliga hushållsgöromålen - att spinna och väva.

När vävstolen i början av september satts upp inne i stuan, arbetades där varje dag eller rättare kväll till ända fram på vårsidan. Det var mest farmor, men ibland också mina fastrar, som satt i väven. Barnen skulle alltid vara behjälpliga med olika moment i arbetet, såsom varpning, spolning och bultning.

Gården var helt självförsörjande, när det gällde tyg, både i fråga om linne och tyg till kläder. Man drev ju både linodling och fåravel.

Hur linet bereddes för att kunna spinnas är redan berört i ett tidigare kapitel.

Ullen beredds också från råvara till färdig produkt hemma på gården.

På våren klipptes fåren, innan de släpptes på bete. Den ull, de då lämnade kallade man "vårull". Den var av något olika kvalitet än den man fick när de klipptes på hösten "höstull".

Ullen tvättades i hett vatten och såpa. Sedan den torkat, kardades den, varvid ofta vår-och höstull blandades. Efter kardningen kunde man börja spinna ullen.

Spinnrocken snurrade flitigt i stuan om vinterkvällarna och även tidigt om morgnarna. Garnet vindades upp till härvor, som i vissa fall färgades. Huvudparten av garnet spolades därefter upp på vävspolar och skyttlar och var så färdigt att användas i vävstolen.

Farmor vävde själv det allra mesta, av det som behövdes för familjens och gårdens utrustning av textilier: Lakansväv, handdukar och annat linne samt dessutom klännings- och kostymgångkläder. Det vävdes ibland i rutmönster. Oftast hade vadmalet grå färg, men somligt färgades mörkblått.

Till färgning av garn användes i stor utsträckning växtfärger. I synnerhet var detta fallet med garner till konstvävnader, såsom, vissa dukar och täcken, bonader och "agedynor".

Ute på ängar och gärden växte vilda örter, som man insamlade, och ur vilka man i äldre tider kände till konsten att dra ut olika färg-

ämnen.

Röd färg kunde fås genom avkok på vissa mossor och lavar.

Rödbrun fick man av omogna tåstebär (Rhamnus), grön av de mogna bären.

Gult kunde beredas av ängsskära (Serratula tinctoria),av frangula bark (Rhamnus) samt av björklöv.

Brunt erhölls av brunskäran (Bidens tripartita.)

Svart färgade man med albark eller dyjord. Vissa färgstoffer fanns i handeln,och man kunde även lämna tygräckor till färgning hos yrkesfärgare,men på gården använde man sig aldrig av sådant,utan gjorde allt själv.

Växtfärgerna är absolut ljus- och tvättäkta. Själv har jag i min ägo en "agedyna",vävd i röllakan av min farmors mormor med initialerna K I D,vilket står för Karna Jeppsdotter. Dess färger är än i dag oförbleknade, trots att vävnaden är över 150 år gammal och både använts för sitt ändamål som vagnsdyna och nu sedan 50 år hänger uppe som väggprydnad.

Sängkläder fordrade stor noggrannhet vid vävningen. Dynor, putor och bolsterfjädern kröp ut. Därför skulle sådana vävar slås hårt samman i vävstolen, och det var ett styvt och tröttsamt göra.

Till ovandynor användes ofta ofärgat ullgarn med invävda ränder i vackra färger och mönster, typiska för trakten.

Borddukar av olika slag och i varierande mönster, både vita och i färger, samt mattor, mest trasmattor, vävdes också under vintern.

Dessutom utfördes ibland konstvävnad, som t.ex. bonader, bänkhyenden och agedynor både i rosengång, krabbasnår, munkabälte och i flamsk vävnad. Konstvävnad utfördes mycket, när det var fråga om hemgift, och en del av alstren lades på kistbottnen.

Till hästarna vävdes täcken, som de hade under vintern, också inne i stallet, där det kunde bli kallt ibland. Till hästtäckena fordrades kraftigt material.

Arbetet i vävstol och vid spinnrock pågick till kl. 9 på kvällen eller i undantagsfall en halvtimme längre. Sedan var det läggdags. Man skulle ju tidigt ur sängen också

under vintermånaderna. Det tog tid att elda varmt, att laga frukost och att sköta omkring i stall, lagård och fähus.

Men fliten frodades, och det var ej heller få vävnadsarbeten, som hann tillverkas under en vintersäsong, trots att allt skedde för hand eller med hjälp av ganska primitiva anordningar. I synnerhet var belysningsanordningarna efter våra förhållanden mycket otillräckliga. Man fick reda sig med ett vaxljus eller senare, en svagt lysande fotogenlampa. Ändock står åtskilligt av det, som utfördes, synnerligen högt, både hantverksmässigt och konstnärligt.

Genom hemslöjdsföreningar, och även privat, verkar man i vår tid för att väcka intresse för allt detta, som våra förfäder en gång med sina händer skapade. Men man riktar inte endast blicken bakåt och söker tillvarata det gamla, utan man vill även verka för en sund utveckling av hemslöjdens alster, och därvid ta till vara de särdrag, som karaktäriserar varje härad.

Vid behov skickades bud på sockenskräddaren, om man inte redan hade tingat honom långt i förväg. Han brukade anlitas på de olika gårdarna, när man skulle ha sytt nya kläder. Ofta stannade han med gesäller och lärpojkar kvar på en gård, tills han fått sina arbeten färdiga. Med logiet ordnade det sig alltid, och mat fattades inte, tvärtom levde hantverkarna goda dagar, när de var på "kondition".

Byskomakaren gjorde likadant som skräddaren, gick från gård till gård, sydde nya skor till familjens medlemmar och reparerade gamla. Han brukade också se över seldonen och laga remtyg och annat av läder.

Under vintern lät man också smeden reparera jordbruksredskapen, lägga nya hjulringar på någon vagn, smida beslag o.d.

Då skaffades nya liar, då tandades höräfsor och iordningställdes annat, som kom till användning det kommande växtåret.

Pilvallarna sågs till. Träden "stöplades", dvs beskars på alla sina grenar. Man drog hem ris och högg ved.

L Y N N E

och

K A R A K T Ä R S D R A G

hos F O L K E T
på S Ö D E R S L Ä T T.

På gamla tiders byastämma fattades sällan några djärva beslut. De flesta byamännen ville helst, att allt skulle stanna vid det gamla, som haft hävd sedan långt tillbaka. Denna konservatism var helt naturligt till stor nackdel både för byinvånarna själva och för jordbrukets utveckling. Livet stelnade i ålderdomliga former och sedvänjor, som det aldrig gick att komma ur. Det har ju redan påpekats, att den enskilde byamannen hade mycket liten frihet, t.o.m. i fråga om den egna gården och jordens skötsel. Han måste helt enkelt lämpa sig efter de andra, på grund av att bondesamhällets struktur var sådan.

Närheten till grannarna var bra i många fall, och hjälp stod lätt att få, när den behövdes. Men den ständiga nötningen, som ovillkorligen måste bli besvärande, när man levde så nära inpå varandra, skapade i vissa fall svåra tvister, ja, livslångt hat kunde tära på samlivet hela släkter emellan.

Betydligt bättre blev det, när skiftesverket genomförts, och var och en oinskränkt rådde över sitt. Det var också först då, som de stora framstegen inom Söderslätts jordbruk tog sin början.

Folklynnet.

I sin bok om Nicolovius+) påvisar Anders Österling hurusom gruntonen i folklynnet på Söderslätt är direkt framsprungen ur "ett folkligt medvetande, som har fått sin näring och livskraft av den sällsynt bördiga jorden".

+) Anders Österling: Nicolovius och Söderslätt

Säregna karaktärsegenskaper har också utbildats hos slättens folk genom tiderna. Så har t.ex. slättbon alltid haft ord om sig att vara trög och sen, när det gällde att tänka. Tankeförmågan uppövades naturligt nog inte i nämnvärd grad genom det isolerade och enahanda liv, som levdes på gårdarna. Det kunde hända, att man under månader inte kom i beröring med andra än dem, som tillhörde den närmaste omgivningen.

Intrycken utifrån blev över huvud taget inte talrika. Tidningar var ända till slutet av 1800-talet tämligen ovanliga i bygden. Nyheter förmedlades muntligen, mest av tiggare och gårdfarihandlare, vilka med jämna mellanrum drog från gård till gård.

Tiden räknade man inte alltid så noga med. Bonden följde årets växlingar. Almanackor började utges av Kgl. Vetenskapsakademien. Förut hade man de s.k. runstavarna som kalender. Där fanns tecken ristade för olika helgondagar bl.a. Sällan nämndes månadens namn vid tidsangivelser, ej heller dagens datum. Så här kunde det i stället låta: " Den brogede ska kalva ve Mickelsda," eller: Nels föddes norr vi hade ru i den syngre vången", eller "Per o Karna

ska jutta si ti framtien".

Klockor var sällsynta ända långt över mitten av 1800-talet. Man steg upp och man gick i säng efter solen. Och på skuggan visste man exakt, hur mycket klockan var. Om det var mulet, rättade man sig efter tuppen, då man skulle stiga upp. Första hanegället var kl.3 och tredje halv 5. F.ö. satt känslan för dagens tider ganska säkert i kroppen.

De första uren var solur, som ibland ställdes upp i träggården eller kunde vara placerade på en vägg.

Vaktepojkarna hade ibland en s.k. solring, som kunde köpas på marknaden eller av någon gårdfarihandlare för en tolvskilling. Solringarna kunde visa tiden ganska rätt.

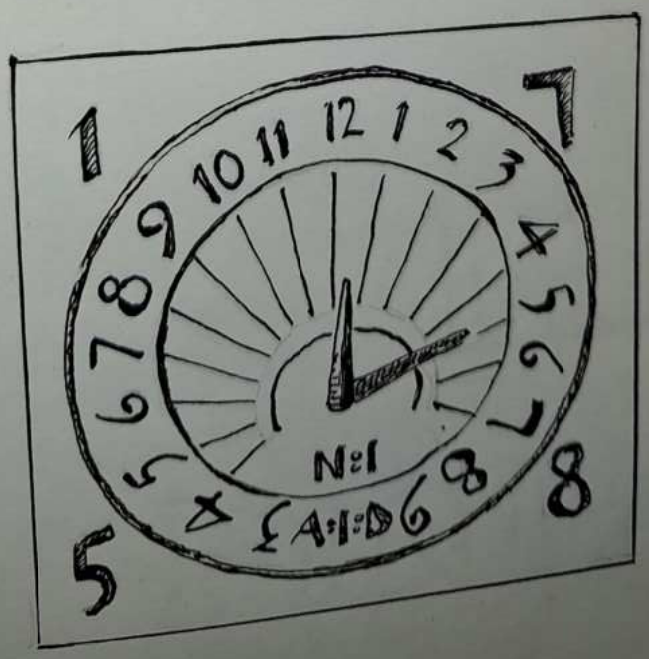

Solur (1/8)

Söderslättsbonden har aldrig visat särskild håg att bege sig ut i världen. Bara att fara till grannbyn var för honom ett företag. Utombys folk betraktades med misstro, och det hände ej sällan, att det uppstod slagsmål mellan bondpojkar från olika byar, utan annan anledning, än att de båda parterna ansåg varandra som främlingar och inte kunde tåla andra än de egna inom byns hank och stör.

Slättbon gick inte långa sträckor till fots. Han körde helst eller red, om det skulle gå fort. Budskickning skedde ofta med ryttare. I regel var söderslättskarlarna kända som skickliga ryttare.

För den genuine slättbon var det hart när otänkbart, att en person kunde överge slätten och flytta upp i skogsbygden. Där, menade han, var det omöjligt att bo, och han hade nog sina funderingar, om det kunde finnas "riktigt" folk där. Personer, som av någon anledning utbytte slätten mot skogen, blev i regel djupt beklagade. Ett talesätt var, att den som skaffade sig ett skogsställe fick "bida knopp", dvs., han förutsattes få det så fattigt, att han blev hänvisad till att livnära sig på litet av varje av vad skogen eventuellt kunde ge.

Skogen är mörk,den stänger för blicken. Slättbon kan aldrig övervinna sin längtan till de ljusa, vida fälten,där horisonten ligger långt avlägsen.

Men den mycket förhånade trögheten hos slättbon,vilken dock till stor del endast är skenbar,får ej alltid tolkas som slöhet. Även om bonden under den mörka,vintriga delen av året sover och vilar sig kanske mer än andra,så kan han också hugga i och arbeta,när rätta tiden kommer. Våren är en det hårda arbetets tid och likaså hösten. Då kunde det förr hända,att arbetsdagen varade från kl.3 på morgonen till sena natten.

Om bonden sedan unnade sig vila och förströelse må ej förtyckas honom.

Den statiska läggningen i slättbondens karaktär,vilken bl.a. visade sig i hans obenägenhet att flytta på sig,får även tillskrivas den ej ringa belåtenhet han vanligen kände med sitt eget. Gården med dess av årstidernas växlingar betingade rytm älskade han. Den var hans fasta punkt i tillvaron. Han trivdes med det jämförelsevis sorgfria om än enformiga liv som fördes där,och det var för honom tillräckligt.

Denna egenskap medförde,att han inte så lätt lät sig dåras av nya påfund,och därav fick han - måhända med rätta - namn om sig att vara dryg och självsäker.

Anders Österling skriver:"Självkänslan på Söderslätt har nära nog blivit ett ordspråk och yttrar sig ofta med den naiva stoltheten hos en stam,som anser sig ha valt en ojämförligt överlägsen boplats."

Icke besuttna personer behandlades med ett visst nedlåtande överseende. En person värderades efter den jord,han ägde och efter vad den avkastade. Så här kunde det låta:"I år e Jins Annersen värd 2000 riksdaler mer än i fjor". Eller om två bönder var jämställda i fråga om gård och inkomster:"Nels e min lieman."

Högre ståndspersoner imponerade föga på söderslättsbonden,och oftast mötte han förslag från det hållet med kompakt misstroende. Nicolovius skriver också i sin skildring från 1800-talets Söderslätt,om att bönderna ställde sig rent av fientliga till varje förslag,hur nyttigt det än kunde vara,om det härrörde från någon herreman.

En bjärt kontrast till detta utgjorde hans rent obrottsliga trohet mot lag och överhet, hans rojalism och hans fosterlandskärlek. I min farfars hem var jag vid flera högtidliga tillfällen med om att det sjöngs både "Vårt land" och Kungssången.

För "staboar" o.dyl. folk hade slättbonden inte så mycket till övers. "Såna klär si borre fine o går me lätthammaren", resonerade han. "Nä, de ska va folk, som kan ta i o skötta nåd".

Styrkan imponerade alltid oerhört på söderslättsbonden, den kom näst rikedomen. "Hur skön en flicka än var, blef hon dock ej med så mycket välbehag omtalad som den, hvilken varit i stånd att bära upp en tunna råg på en vind", säger Nicolovius.

Just av samma anledning blev den ena av mina fastrar, Anna, högt prisad, då hon som ung flicka utförde en sådan bedrift. Berömmelsen vägde så mycket mer, som kraftprovet utfördes av en kvinna.

Kvinnorna hade i allmänhet ett livligare lynne och var rörligare än männen. Detta berodde måhända till en del på,

att deras liv präglades av sysselsättningar, som de utförde året om. På dem kom det ju att ordna med mathållnigen och se till att allt i huset fungerade som det skulle. Att spinna och väva var dessutom göromål, som omedelbart efter det skörden var avslutad, tog deras tid i anspråk från morgon till kväll hela vinterhalvåret. Det var otänkbart, att en kvinna kunde ligga och ta igen sig i fällbänken på samma sätt som männen gjorde.

Frågan är, om inte söderslättskvinnorna ofta var sina män intellektuellt överlägsna. Sådant kom ibland till synes, då det gällde beslut, som skulle fattas av båda makarna gemensamt. I hustrun hade bonden i varje fall sin bästa rådgivare.

Då och då förekommer i gamla handlingar ordalydelser som: ". överlåter och försäljer jag med min hustrus goda råd och samtycke...". Ett sådant uttryck vill man gärna betrakta, ej endast som en rent juridisk fras, utan dess mer som en yttring av djupare innebörd, hänsyftande på förhållandet mellan bonden och hans hustru. Där inte skrivkunnigheten räckt till, står vanligen under namnen "med styrd hand" eller " m.h. o.p.", med hand om pennan.

HÖGTIDER och GILLEN.

Slättbornas matvanor var - som framgår av det föregående - ganska enkla i vardagslag. Det tunga arbetet med jorden krävde emellertid, att man åt rikligt. Och det kunde bondfolket. Aptiten var det sällan fel på. Det hörde till god sed att äta, så mycket man orkade.

Men om födan i vardagslag var enkel och mången gång enahanda, så var förhållandet ett annat, då man hade fest. Gillesborden dignade av feta och kräsliga rätter. Det är allmänt omvittnat, att slättbönderna, särskilt i äldre tider, hängav sig åt bordets njutningar på ett sätt, som rent av urartade till frosseri.

Men slättbonden unnade även andra än sig själv att ta del av gudsgåvorna. Gillena varade ej sällan flera dagar i följd, och gästerna undfägnades rundligt med både mat och dryck.

Fattigt folk var man inte heller snål mot. Vägfarande, som kom till gården, kunde alltid vara säkra på att få både huld och skydd och ordentligt med mat, innan de for vidare. Och i gamla tider var det inga små mängder mat, som gick åt till alla behövande, alldenstund tiggarna, som bekant, var talrika. Till julen bakades ibland en extra omgång bröd, vilka enbart var avsedda att skänkas bort.

De stora årliga högtiderna, i synnerhet julen, förde alltid med sig en rad bjudningar omkring i gårdarna på Söderslätt.

Utom de fester, som firades inom den trängre familjekretsen med anledning av de kyrkliga högtidsdagarna, ställde man också till kalas för gilleslaget, som det stadiga umgänget benämndes. Det var några vanligen likställda bondefamiljer, för det mesta grannar, med vilka man sympatiserade och som man hade skyldighet att bjuda till sig, därför att man själv blev bjuden till dem.

Det en gång vedertagna gilleslaget vidgades sällan utöver, vad man ansåg förenligt med den egna status.

Till familjefester, som exempelvis barndop, födelsedagar och framför allt till bröllop bjöds förutom släktingar och gilleslaget även en hel del andra.

Höstagillen och liknande var kalas av en särskild art. De var till största delen avsedda att vara gottgörelse för den hjälp i fråga om arbetskraft, som man fått på gården under skörden, vid linberedning, klinebyggen eller liknande.

I och med november månads ingång började vinterhalvårets gillen och höll sedan på till januari månads utgång med längre eller kortare mellanrum.

De skilda högtidernas fester hade alla sin säregna prägel.

Vid Mårtensfesten, den 11 november, som blivit gåsens dag, åts denna fågel stekt eller anrättad på något annat smakligt sätt.

I november var det också tid för räkning och mönstring av byns gäss.

Denna förrättning kallades "gåsagång".
I anledning av gåsagången ställde kvinnorna i byn till med ett kalas. Till detta hade manfolken inte tillträde, förrän i dess senare skede. Samtidigt med gåsagångsgillet skulle nämligen bondmororna även mönstra byns alla pigor, för att övertyga sig om, att dessa hållit sig dygdiga under året.

November var ju bystämmornas och husförhörens tid, och utöver de obligatoriska gåsagillena vid Mårten, var festligheterna få. Man förberedde sig i stället för den kommande julhögtiden.

Julhögtiden varade 20 dagar, alltså till 20:e dag Knut, den 13 jan. Dess viktigaste och heligaste del var från julafton till trettondagen. Under "de tolv dagarna" vilade allt arbete.

Allt som behövdes för den stora högtiden skulle vara anskaffat och färdigställt i god tid. Julfisken skulle köpas hem och blötas ut. Man måste hinna med att köra till kvarnen med säd, som skulle malas. Det stora julbaket skulle sättas i deg och bakas. Man ystade ost, och man kärnade. Ölet borde vara färdigbryggt före Anna-dagen (den 9 dec.)

Talgljusen skulle stöpas. Under julen gick det åt många ljus. I synnerhet var det viktigt med grenljuset, som ställdes på julbordet, då högtiden gick in och sen inte fick flyttas från sin plats. Det var även sed, att varje familj förde med sig ett ljus till kyrkan på julottan.

Hela dagen på julaftonen fejades och gjordes fint inne och ute. Golvet i stuan vitskurades, sandades och beströddes med små kvistar av buxbom. Djuren fick extra foder.

När alla göromålen var avslutade, badade man och tvättade sig.

På kvällen klädde sig alla i sina högtidskläder, och sedan samlades man och lyssnade under andakt till kyrkklockorna, när de i skymningen ringde in helgen.

Nu var julen inne. Familjen satte sig att äta vid det stora stuebordet, som nu på julaftonen utgjorde en festlig anblick med vit duk och julljus och en myckenhet av goda rätter. Där tronade det stora svinhuvudet med äpple i trynet, där fanns kokt svintunga och rullekorv, grisfötter med rödbetor och leverkorv, vilken åts med cikoriasås, jämte annan smörgåsmat. Det serverades skinka och annat svinkött, sylta,

julkorv och brunkål och så lutfisk med senapssås. Under julaftonsmiddagens senare del kom den vita risgröten in med mjölk,kanel och mandel,och måltiden avslutades med klenor,mandelmusslor och sylt. Gorån,"julstjärnor" o.a. kakor serverades till kaffet.

När ätandet var över,och bordet avdukat,roade sig alla med att leka med nötter, gissa gåtor eller lösa tändsticksuppgifter o.a. problem.

Till slut sjöng man sånger och psalmer,och sedan julevangeliet lästs,gick alla till vila i gården.

I farfars tid var det inte brukligt att ge julklappar till familjens medlemmar. Men hantverkare och hjälpfolk,fattiga och tiggare fick gåvor,mest mat. Somligt folk gick omkring i gårdarna och tiggde öl. De hade då för det mesta ett eldfast lerkrus,ett s.k. "halskrus" med sig. Det bars i en rem,liksom man bär en väska över axeln eller runt halsen. Inte slog man väl alltid kruset fullt åt den,som tiggde, men det var lätt att få ihop flera fyllda krus, när man gick från det ena stället till det andra, ty på julen avvisades ingen.

Juldagen for alla,som kunde,till julottan. Om man körde till ottes - och det gjorde man i de flesta gårdarna - blev det ibland kappkörning hem igen. Det sades nämligen,att den,som kom först hem, fick först inhöstat det kommande året.

Under hela juldagen stannade sedan alla hemma i stillhet utan att företa sig något utom det allra nödvändigaste. Ingen "kringgärning" fick exempelvis utföras,dvs, man undvek att röra i grytor,dra runt hjul osv. Inte ens stallet och ladugården "mågades" den dagen.

Annandagen var julbjudningarnas inledning. Då körde man till gilles hos varandra runt om i gårdarna. Och detta festande fortsatte sen de övriga dagarna under julen med s.k.julstugor, dvs.i synnerhet ungdomen kom samman till lekar, dans och muntrationer.

Nyårshelgen kom,och med den var man redan inne i det nya året,och det blev tid att börja tänka på,vad det mände föra med sig. Av ålder brukade man genom olika handlingar,som utfördes nyårskvällen,utröna om detkommande året skulle bli gott eller dåligt. Man läste i askan på härden,man tittade på månen osv.

Väderleken under helgen ansågs ha betydelse för hur året skulle bli. Om det blev frost nyårsafton, så att åren "frös ihop", så betydde det att kölden kom att härska en tid framöver. Sedan gammalt har det ansetts, att var och en av "de tolv dagarna" i helgen motsvarade och styrde var sin månad i det kommande året. Rimfrost t.ex. under vissa dagar denna tid betydde regn de motsvarande månaderna.

Av många andra tecken i naturen trodde man sig kunna förutsäga vädret under det nya året. En del av dessa spådomar trodde man på, men andra endast roade man sig med att konstatera; kanske lät det: "Så sa de gamle, men det slår sällan in".

Trettondagsafton och trettondagen, Helga tre konungars dag, brukade firas med att ett tåg av särskilt kostymerade ungdomar drog genom byn från gård till gård. De föreställde de tre vise männen, konung Herodes, Josef och Maria samt Judas och en hop soldater. I tåten av tåget bars en lysande stjärna. De medverkande sjöng sånger, och visor, lämpade för högtiden, och så bjöds skapet på förtäring, och Judas fick kanhända en slant i sin penningpung, innan man tågade till nästa ställe.

Under fastlagstiden hade de unga en

hel del lekar,upptåg och tokerier för sig. Det hölls ryttartävlingar,då man "slog katten ur tunnan",som en av lekarna kallades. I äldre tider gick detta så till,att en katt sattes in i en tunna,som hängdes upp på en stång. Deltagarna i tävlingen red på hästar,och det gällde att en och en rida i sporrsträck mot tunnan och försöka med ett välriktat slag av ett tillhygge slå sönder tunnan,så att katten hoppade ut. Efter en del attacker gick det naturligtvis till slut att slå ut det förskrämda djuret,och den som lyckades fick ett pris och blev utropad till kung. Senare förbjöds detta djurplågeri,men bruket att"slå katten ur tunnan" levde kvar, med den skillnaden,att innehållet i tunnan blev ett föremål,t.ex en ring,vilken tillföll den, som kunde slå så hårt,att föremålet föll ut.

Påsken gick mest i äggens tecken. Vid den tiden på året hade hönsen satt i gång med att värpa,varför det fanns gott om ägg. Då anställdes också lekar och tävlingar,där priserna utgjordes av ägg. De,som var skickliga att "rulla" eller "picka" ägg,kunde samla ihop ansenliga mängder.

Äggen färgades ofta t.ex. gröna genom att de kokades tillsammans med blad av hundkäx. Gula

blev de av lökskal osv.

Det var också vanligt att fattigt folk gick omkring och tiggde ägg under påsktiden. Måltiderna fick naturligtvis också en viss prägel av överflödet på ägg.

Då maj månad gick in var det bruk att ha majfest, då majgreve och majdrottning korades. Dessa red med sitt följe ur gård i gård. Då "sjöng man också maj i by" med den gamla skånska majvisan:

"Nu sätter vi löv i Edert tak,
- Maj är välkommen. -
Det får Ni se i morgon dag.
Sommaren är så ljuvlig
för ungdomen."

Midsommar och tiden däromkring var i allmänhet en ledig tid. I farfarsgården brukade man då fara på utflykt till havet, t.ex till Skåre fiskeläge, där det brukade resas en majstång. På midsommarafton, S:t Hans' afton, var det vanligt att de olika familjemedlemmarna stack var sin kvist av kärleksörten, Sedum telephium, in mellan bjälken och taket i stuan. S:t Hansörten, som den också kallades, höll sig frisk i månader utan att vissna. Det sades (även om man inte trodde det) att den, vars kvist höll sig längst, skulle komma att leva längst.

De unga flickorna plockade gärna 9 olika slags blomster och lade under kudden för att få drömma vackra drömmar, kanske om den tillkommande, under midsommarnatten.

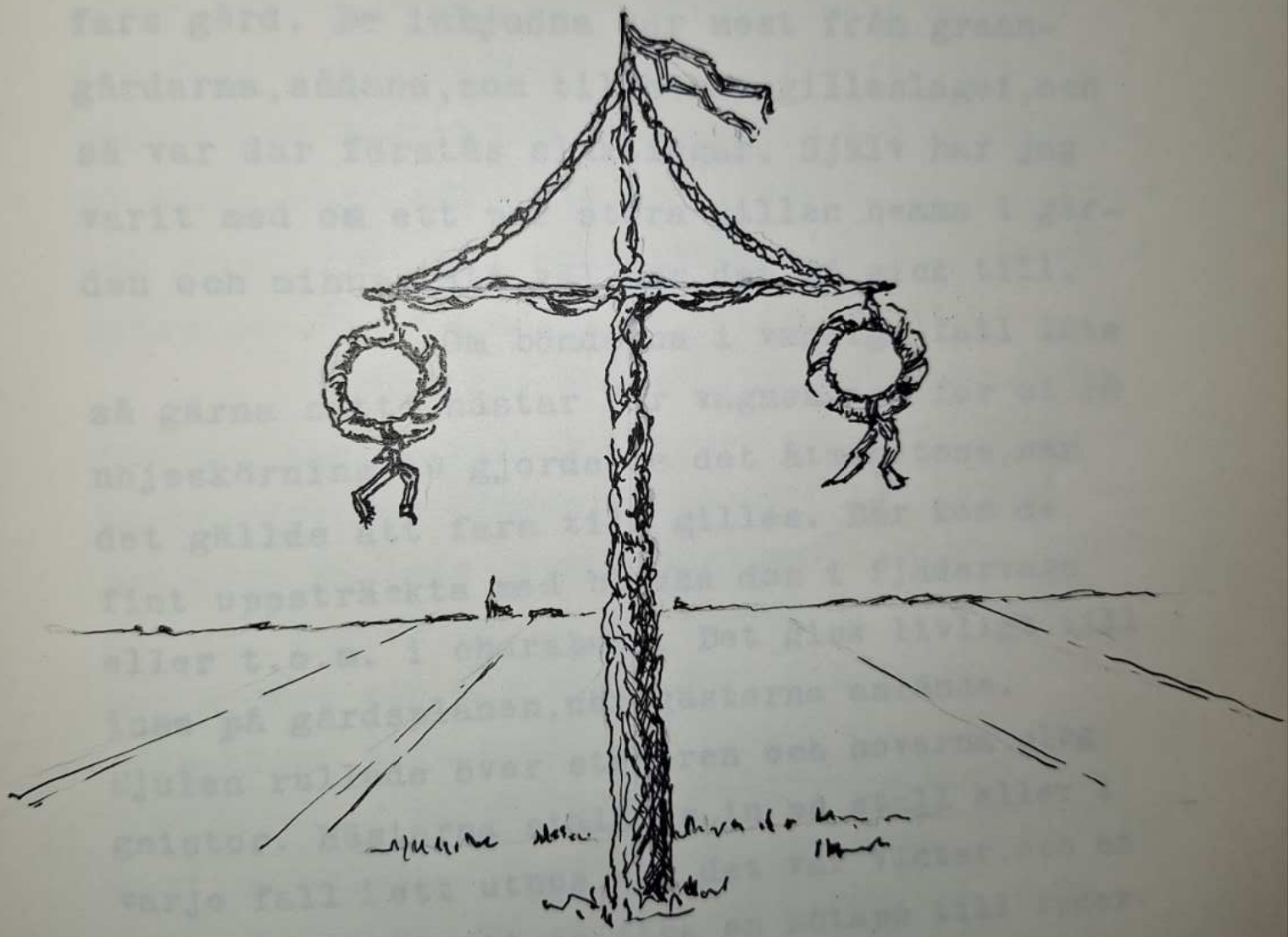

Gille i Skegriegården.

Ibland var det fest i farfars gård. De inbjudna var mest från granngårdarna, sådana, som tillhörde gilleslaget, och så var där förstås släktingar. Själv har jag varit med om ett par stora gillen hemma i gården och minns rätt väl, hur det då gick till.

Om bönderna i vanliga fall inte så gärna satte hästar för vagnen och for ut på nöjeskörning, så gjorde de det åtminstone, när det gällde att fara till gilles. Där kom de, fint uppsträckta med blanka don i fjädervagn eller t.o.m. i charabang. Det gick livligt till inne på gårdsplanen, när gästerna anlände. Hjulen rullade över stenoren och hovarna slog gnistor. Hästarna ställdes in på stall eller i varje fall i ett uthus, när det var vinter, och en pojke såg till att de fick en hötapp till foder.

Inne i stuan hälsades det och tackades för sist, pratades lågmält om ett och annat, och bondmororna placerade sig längs väggarna, stela och fina i svarta, höghalsade helg-

dagsdräkter och med näsduk i handen. Mannarna ställde sig litet åt sidan. Det var litet högtidligt så här i början.

Men snart bjöds det till bords, och då lossnade det så småningom. Massor av mat dukades fram. Värden - som inte alltid var husfadern själv, utan ofta någon för tillfället anställd - såg till att gästerna placerades och undfägnades på bästa sätt där inne, och i köket var kokerskor och annat köksfolk sysselsatta med tillagning av maten, som bars omkring av serveringshjälp.

Det blev ett väldigt krusande, både när man skulle till bords, och när man bjöds att ta av rätterna. Ingen ville ta först, tycktes det. Det gick en lång stund, innan man inbördes beslutat sig för, vilken av "gåramororna", som skulle börja. Men när man väl kommit i gång, höll man ordentligt till godo.

I allmänhet var ett stort bord dukat mitt på golvet i storstugan. Där fanns åtskilliga läckerheter att plocka av. Det kunde stå en helstekt gris mitt på bordet, och allt annat gott, som kan göras av gris, fanns där: revbensspjäll, korv, sylta, tunga m.m. Där fanns ål, kokt, saltad och rökad. där stod fat med stora stekar av ox- och kalvkött, lammkött och fårfiol. Inläggningar

av sill och annan fisk, fanns där. Legymer: asie- och andra gurkor, syltade plommon och gelé stod i skålar här och var mellan de andra rätterna. Drycker bjöds omkring.

Sedan man rågat sina tallrikar, slog man sig ner i de andra rummen i huset. Och så åts det, dracks och pratades. Gång efter annan reste mannarna sig och gick in i storstugan för att fylla mer på tallriken.

Man satt till bords flera timmar, innan man hunnit äta sig till behag.

Till slut gick sällskapet in i salen till kaffebordet, som stod dukat med tårtor och spettkaka och en mängd småbröd av olika slag. Bondmororna knöt in en och annan smakebit av kakorna i sina näsdukar, alltmedan de drack kaffe och pratade. Bondgubbarna gick in i någon kammare, rökte långpipa, drack toddy och spelade kort. Och så förflöt en del av natten, tills man tyckte det blev tid att fara hem. Var och en sade åt en av de unga eller en drängpojke, som kanske förplägats i köket eller i ett rum tillsammans med sina gelikar, att "sätta för", dvs, spänna hästarna för vagnen och göra färdigt för hemfärden. Under tiden tog gästerna farväl av varandra, och sen bar det i väg ut genom porten

på hemfärd.

Dagen efter blev det ibland "eftergille" för folk utanför den egentliga bekantskapskretsen, vilka av utrymmesskäl eller annan anledning inte kunde tas med första dagen, och till några sändes godbitar från festen.

P E N G A R

E K O N O M I

S T A D S R E S O R

Pengar var det i allmänhet ont om i gångna tider. Det enda, som egentligen betalades med klingande valuta var hästar. Eljest skedde den mesta betalningen in natura, mest med säd. Kyrkan fick sitt tionde av gårdens avkastning. Tjänstfolket fick till stor del sin lön i form av kläder eller ull och några meter väv eller ibland ett par skäppor säd. Men modet växlade inte, och därför kunde de kläder, som pigor och drängar samlade under sin tjänstetid som unga gott räcka livet ut. Det var rejäla, slitstarka don, ofta försedda med dyrbara silverspännen och knappar.

Min farfar berättade, att han en gång gick och plöjde hemma på åkern. Det var ett av de första åren, han ägde gården Skegrie nr 7. Han blev varm under arbetet och lade av sig sin jacka vid vägkanten. Plogfåran gick långt ner över åkerstycket, och han kom allt längre från det ställe, där han lagt jackan. Efter någon tid såg han en person komma gående där uppe på vägen i riktning mot Kämpinge, men farfar fäste sig inte stort vid, vad det kunde vara för en. Han fortsatte att plöja fåra upp och fåra ned, och det gick en rundlig tid innan han blev fär-

dig med stycket. Äntligen spände han hästarna från plogen och gick bort till vägkanten för att ta på sig jackan och gå hem till gården. Jackan låg mycket riktigt på den plats,där han lämnat den,men när han tog upp den för att sätta den på sig,upptäckte han,att alla knapparna,12 stycken äkta silverknappar, var bortsprättade. Den,som gått vägen fram var säkert den skyldige, eftersom ingen annan varit synlig där under hela tiden. Men vad var att göra! Timmar hade gått sedan tjuven skymtats och nu var han helt utom räckhåll. Inte ens om farfar hade kastat sig upp på en häst och ridit efter honom,hade det funnits några utsikter att få fatt gärningsmannen.

Längre fram,sedan betor börjat odlas,blev det mera gott om reda pengar. Livsföringen ändrades också i viss mån därigenom. Det gick lättare att skaffa olika förnödenheter, som man tidigare hade måst reda sig utan.

Utom den inkomst sockerbetorna gav, brukade farfar också skaffa sig små inkomster genom att sälja trädgårdsprodukter i staden.

På hösten,då frukten var mogen i trädgården,lastade farfar en vagn full med äpplen, och så körde han och farmor tillsammans med ett

av barnen till Malmö för att sälja frukten. Aldrig mer än ett barn fick följa med på stadsresorna (till "gilles"togs två med). Att få komma med in till stan var en eftersökt favör. För lantbarn, som inte så ofta kom utanför socknen, var det en stor upplevelse, kanske ännu större än för ett stadsbarn att komma ut till landet.

Färden gick genom byarna, och det fanns mycket att se under den mer än två timmar långa åkturen. För att hinna fram i tid till torghandelns början hade man måst ta iväg tidigt på morgonen, redan före dagningen.

Vid Christians backe rastade man i allmänhet, innan man körde in i staden. Det är den plats, där saluhallen vid Föreningsgatan nu är belägen. Då var det en höjning i landskapet utanför stans område. Sedan man ätit ur den medförda matsäcken, och hästarna fått beta av gräset på backen, begav man sig in till torget i stan. Ibland hände det, att det inte blev tid till rast på backen. Då fick hästarna sitt foder ur tornistrarna, som man tagit med hemifrån.

Efter torghandeln körde man till en handelsgård vid Södergatan och satte in hästarna. En dräng tog hand om både hästar och vagn

för en tredaler,motsvarnde en femtioöring,men agedynor,piska och annat löst tog farfar med sig, när han gick in på handelsmannens kontor. Där handlades det en del förnödenheter,och affärerna gjordes upp vid ett glas,som handlaren bestod. När alla affärstransaktioner var överstökade, gick familjens tre medlemmar till ett värdshus vid Lilla torg,och där spisades middag.

I regel stannade man inte längre i stan, än att man kunde beräkna vara hemma igen före mörkrets inbrott. Vägen var inte så alldeles säker på den tiden. Det fanns löst folk,som bad att få åka och som sedan ställde till bråk med lantfolk,som kom körande,om de inte ville ge dem pengar.

Det bar åstad ut förbi Lindeborgs gård och Röven - som sista huset i Fosie den tiden kallades - ut över Fosie borror eller Borre backar, några grusåsar,som nu fått vika för den moderna höghusbebyggelsen. Där har min morfar, Per Andersson en gång bott,och där är min moder född. Morfar gick f.ö. under namnet Per Borre.

Resorna till stan avlöpte mestadels lyckligt,och glädjen blev stor bland dem därhemma,när far och mor kom hem med någon sak som belöning till dem,som sett till gården under stadsresan.

Äktenskap.

I vissa av slättens byar var de flesta invånarna mer eller mindre i släkt. Detta hade sin grund i isoleringen och slättbons redan berörda ovilja att för flytta sig utanför den egna byns råmärken, även när det gällde så viktiga företag som giftermål.

Många äktenskap ingicks också som rena resonemangspartier, och de unga - åtminstone den kvinnliga parten - hade ganska litet att säga till om. Passade det med jordarna, så betydde det mindre om kontrahenterna hade tycke för varandra. Det kunde väl komma med tiden, menade man.

Det är tydligt att ingiftena i redan närskylda familjer inte kunde ha någon god inverkan på släktets utveckling. I ett samhälle där alla hade samma arbete och som följd därav samma intressen i stort sett, utvecklades hos människorna egenskaper och egenheter, som inte verkade befrämjande utan snarare hämmande på framåtskridandet. Intet nytt tillfördes arvsmassan, utan anlagen - både fysiska och psykiska - nedärvdes generationerna igenom.

Det är därför helt visst endast genom den förhållandevis stora barndödligheten, vilken gallrade ut de svagare elementen, som stammen kunde hålla sin kroppsliga och andliga status och undgå att degenereras.

Äktenskapen ingicks i regel tidigt bland söderslättsfolket. 18 år var ej ovanligt för mannen och 16 för kvinnan. Men barnen skickades också vid unga år ut i livet. Redan som 8 - 10-åringar fick de börja ta plats som vaktepågar eller lärlingar omkring i bygderna.

Vid 15 års ålder blev den unge självständig om än ej myndig. Han eller hon tog då vanligtvis tjänst på någon gård som dräng eller piga.

S K O L V Ä S E N D E T

har det aldrig varit så väl beställt med på Söderslätt. Före mitten av 1800-talet togs skolgången som en högst frivillig angelägenhet, och barnen tilläts stanna i hemmet, om de behövdes som hjälp i det dagliga arbetet på åker och äng.

Undervisningen fördes under denna tid i allmänhet inte längre fram än till att barnen lärde sig nödtorftigt läsa innantill och att räkna enkla sifferuppgifter. Att skriva lärde sig inte alla.

Vid en tillbakablick i undervisningsväsendets historia ter sig förhållandena rent av skrämmande.

Under medeltiden förekom ingen skolundervisning på landsbygden. Endast vid klostren i städerna upprätthölls undervisning för sådana, som ämnade bli präster och därmed också "lärde". Allmogen kunde varken läsa eller skriva.

På 1600-talet, då Skåne ännu var danskt, började man tänka på att ge barn undervisning i läsfärdighetens och räknekonstens elementa jämsides med kristendomsundervisningen. Klockaren i församlingen ålades i början att sköta denna syssla. Men skolkunskaper meddelades också av "lärare", vilka gick från by till by på slätten. Ofta var dessa mer eller mindre äventyrliga personer, avskedade knektar och andra. och det omtalas i gamla papper, att de i Skytts härad livnärde sig genom tiggeri.

Skollokalerna var i regel endast skjul och jordkojor, där "läraren" och hans disciplar tilläts hålla till. Av lätt förklarliga skäl förkom ej ingen undervisning vintertiden.

Omkring år 1770 ordnades barnundervisningen oå så sätt, att läraren skiftesvis höll skola i åbornas stugor. Det var vid vite förbjudet att vägra upplåtelse av sin stua för ändamålet. Läraren skulle åtnjuta gratis

kost och logi den eller de dagar skola hölls på gården. De större ställena skulle ta emot flera dagar åt gången,de mindre ålades att utrymma sin stua endast en eller ett par dagar.

Läraren erhöll en liten ersättning in natura samt en mindre avgift för varje barn,han undervisade. Han skulle för detta lära barnen läsa och räkna och fick mer betalt, om han dessutom lärde några att skriva.

På söndagen skulle läraren tillse,att barnen bevistade gudstjänsten i kyrkan och även förhöra dem på predikam efteråt.

Om någon uteblev från skolundervisningen pliktades med en avgift till läraren. I ett protokoll står,att bötesbeloppet utgjorde 6 runstycken per barn och dag. Ofta förvandlades bötessumman i t.ex.en tunna öl.

Undervisningen började 1 timma efter dagningen och pågick till skymningen hela året utom rötmånaden.

Allt som rörde undervisningen och lärarens avlöning var dock mycket godtyckligt under denna tid och varierade avsevärt inom olika socknar.

Först i början av 1800-talet bestämdes om fasta skolor och något bättre

lön till läraren. Han fick då skärskild betalning för undervisning i innanläsning och särskild för räkning och skrivning. Arvodet höjdes och naturaförmånerna kom att omfatta 4-5 kappor korn per barn i skolan, fri bostad och 15-20 lass torv till vinterbränsle. Dessutom skulle han få extra jul- och påskmat.

År 1842 kom den första stadgan om folkundervisningen i riket. Men förhållandena förbättrades ändock ganska långsamt. Fortfarande hade man fattighjon och försupna knektar som lärare.

Lärarlönen blev större under 1850-talet: i en socken stadgades 9 tunnor spannmål och en kontant lön av 40 riksdaler, fri bostad och eldbrand samt en riksdaler för varje undervisat barn. Fattiga barn fick dock gratis undervisning.

Skolbarnen fick en del av sin kristendomsundervisning tillgodosedd genom att varje söndag, liksom förut sitta i koret under gudstjänsten. F.ö. användes bibel, psalmbok och framför allt katekesen ej enbart som källor för religionsundervisningen utan även som innanläsningsböcker.

Skriva lärde man sig genom att rita med en pinne i en sandbänk.

på väggarna hade man tabeller för nybörjarna i läsning och räkning.

Terminerna blev nu två. Vinterterminen från 1 oktober - slutet av april, då vårarbetet tog sin början på slätten. Sommarterminen omfattade tiden 1 juni - 1 augusti.

Skolgången var dock fortfarande ganska sporadisk. Gamla protokoll visar att många barn bevistade skolan endast en kort tid av året.

Under min faders skoltid, vilken började 1878 i Skegrie by, användes griffeltavlor och även vissa läroböcker. Ett modifierat Lancastersystem tillämpades med monitörer och rangordning bland barnen efter kunskaper.

Med undervisningen var det dock både si och så. Inte var det heller att undra på, eftersom alla klasser läste samtidigt i ett enda rum. Det kunde under vintertiden bli ganska många elever. Läraren regerade med färlan och karbasen. Både skolkunskaper och skick och fason nöttes in under hugg och slag. Det ansågs på den tiden helt i sin ordning, att den, som lärde skulle ha stryk. Ingen hade något att invända mot den saken. Det var inte ovanligt, att delinkventen själv befalldes gå ut på pilevallen och där

skära en käpp,lämplig för den bastonad,han skulle undergå. Att pilekäppen,som han valde ut,inte alltid var av den beskaffenhet,som "mäster" skulle önskat,säger sig ju självt. Men det fick väl ide flesta fall passera. Huvudsaken var att exekutionen blev fort avklarad. Pojkar,som vilket tillfälle som helst kunde vänta att få sig en avbasning i skolan, lärde sig också konsten att mildra slagens verkningar genom att stoppa något,t.ex ett skrivhäfte innanför den med grovt tyg ofta lappade byxbaken. Om tilltaget upptäcktes, blev det kanske ett par rapp extra,såvida inte lärarens vrede redan svalnat.

Under hela 1800-talet levde läraren,kvinnlig som manlig,fortfarande under knapphetens kalla stjärna. Även sedan naturaförmånerna utbytts mot kontantlön,fanns därför seden länge kvar att ge gåvor till byläraren och lärarinnan. Det var inte ovanligt, att skolelever kom med en korg ägg,ett stycke fläsk,en korv,smör eller ost och hälsningar från mor och far till skolans lärare. I synnerhet hände väl detta om vederbörande barn hade framgång med skolarbetet,eller kanske i de fall man vill söka utverka en eller annan för-

mån för sina telningar,direkt eller indirekt. Hur som helst,läraren och lärarinnan i byn kunde,om de stod på god fot med bönderna,genom sådana gåvor skaffa sig ett ganska gott tillskott i skafferi och källare. I synnerhet, då det slaktats,ystats eller kärnats smör var det bruk att låta läraren smaka.

Det var också sed,att bjuda barnens lärare till gillen i gårdarna,liksom det skedde med präst och klockare.

F O L K T R O.

De stora flyttblock,som här och var kan förekomma på Söderslätt,trodde de gamle vara ditslungade av jättar långt i forntiden,kanske i avsikt att förstöra en kyrka i bygden.

Stendösarna och gravhögarna ansågs vara boplatser för troll och andeväsen. Flera sägner brukade berättas av personer,som trott sig se sådana dösar och högar stå på petare,t.ex. under julnatten,då trollen dansade och höll gästabud inne i högen.

I Skegrie ligger en gård,som brukas av en av mina släktingar, på dess ägor finns en stendös,i och kring vilken andarna påstås bedriva sitt spel.

Den bonde, som tidigare arrenderat gården, tyckte att de där stora stenarna tog upp för mycken plats i åkern och beslöt avlägsna dösen; f.ö. behövde han visst sten för något ändamål. Han tog itu med att frilägga ett par block för att sedan forsla bort dem. Men han fick aldrig fullfölja sitt uppsåt. Första dagen han arbetade på dösbacken blev han sjuk och måste låta arbetet vila. Efter en tid blev han dock frisk igen, och då satte han ånyo i gång med stenbrytningen. men även nu måste han sluta med sitt företag, efterson han åter drabbades av sjukdom. Sedan dess har varken han eller någon annan på orten vågat ta itu med att söka rubba stenblocken - vilket ju som bekant även är i lag förbjudet - så starkt sitter än i dag den gamla folktron kvar i bygden.

Fornföremål, såsom stenyxor o.dyl., som man fann i jorden, troddes i äldre tider vara s.k. "torsviggar", dvs. Tor hade under åskväder slungat dem efter jättar och troll.

Flintyxorna tillskrev man undergörande egenskaper. De användes ibland vid fördrivandet av sjukdomar.

Farfar med sin förnuftsmässiga läggning var inte särskilt benägen att sätta tro till dylika händelser och ting. Farmor däremot var betydligt mera fallen för skrock och iakttog gärna vissa vidskepliga regler och bruk, om ej alltid öppet. Hon hade också åtskilligt att berätta om troll och demoner.

Skrock och vidskepelse, som frodats i Skegrie-bygden sedan långt bort i forntiden, levde kvar hos folket långt in i nyare tid. Många orsaker bidrog till detta. En del berodde på okunnighet om naturen och dess lagar. Ensligheten och den dåliga belysningen under vintern hade sin betydelse. Den ödsliga slätten låg mörk och ogenomtränglig för blicken under de långa kvällarna vinterhalvåret, och det var ofta risk(er) att bege sig på vandring nattetid, om så skulle bli nödvändigt. Hornlyktans svaga sken nådde inte långt. Då kunde för en uppjagad fantasi en buske eller en stor sten anta skepnader av något övernaturligt. Redan i barndomen fick slättbon en inrotad skräck för gastar och troll, och denna underhölls av kvällarnas historie- och sagoberättare, som det fanns gott om.

Inte minst vid kard- och brydegillena, vilka varade långt in på natten, fördrevs tiden med att någon berättade sägner och spökhistorier. För att spara lyse var det vanligt att "hålla skymning" i stugan om vinterkvällarna, och då var det alltid någon som kunde förtälja sina upplevelser och syner eller återge hörsägner, som gick från bygd till bygd om underliga händelser, som timat.

Om de döda berättades många historier. Därför var det med den största respekt, man trädde in på kyrkogården, i all synnerhet sedan mörkret fallit. Avlidnas andar, som inte kunde få ro i graven, kunde "gå igen" som spöken. Det sades att de brukade uppsöka sina forna boplatser, visa sig för någon eller åtminstone göra sig hörda genom buller och knackningar.
Spökhistorierna, som berättades i stugans halvdunkel var otaliga, och barnen vågade knappt gå till sängs om kvällen, så uppskrämda de blev av att höra på.

Gravsuggor, "gravsör", berättades vara barn, som blivit avdagatagna av sina onda föräldrar. Efter att barnen legat hundra år i jorden, blev de "gravsör", som sökte skada människor ifall de kom åt.

Maran var en spöklik demon av kvinnligt väsen, som smög omkring osynlig nattetid. Hon satte sig på bröstet av sovande och tryckte så hårt, att den angripne inte kunde andas utan kastade sig jämrande av och an i bädden, tills han slutligen vaknade, badande i svett. Man sade, att personen "ridits av maran". Det var mestadels män, som utsattes för mareritt.

Ibland höll maran till i stallet. Då kunde det hända, att någon av hästarna på morgonen såg alldeles vettskrämd ut. Undersökte man djuret närmare t.ex. under ryktningen, fann man ibland att manen eller svansen var hopflätad till tovor, s.k. "mareflätor", vilka var omöjliga att reda ut. De måste klippas bort.

Farfar gick en kväll ner i stallet för att se till hästarna. Det var alldeles mörkt därinne utom på ett ställe vid det lilla fönstret, där månen kastade in ett ljusknippe över ryggen på en av hästarna. Nu blev han varse något intressant. Uppe på hästryggen dansade två små möss omkring. De lekte ivrigt med hästens man och var så upptagna, att de inte blivit störda av att stalldörren öppnats. På morgonen kunde farfar tydligt se, hur hästtaglet här och var tvinnats samman i tottar. Och så fick de mareflätorna sin naturliga förklaring.

Runt om i bygden trodde man fullt och fast på att en människa kunde förvandla sig till skepnad av en varulv.

Varulven var en stor lurvig hund med tre ben. Han hade hemska glödande ögon och var ute för att söka efter någon,ur vilken han kunde suga blod. I allmänhet var det kvinnor,som utsågs som offer. När vinterstormen drog över slätten med rykande regn,och natten stod svart,kunde man höra hans hemska ylande kring knutarna. Då ryste alla i stugan,och ingen vågade sig ut. Bland bygdens folk utpekades understundom en eller annan,som man sade, brukade förvandla sig till varulv. Var det en person,som avvek från övriga,låg ju fältet fritt för gissningar. Hade han försvurit sig till den onde,eller hur hängde det ihop?

Såväl en mara som en varulv kunde bli löst ur förtrollningen,om man kunde nämna den persons namn,som förvandlat sig; i sådant fall blev de vanliga människor igen,så snart solen gick upp.

Ibland sammanfattar folktron de båda demonerna,mara och varulv, till ett under benämningen mar-ulv.+)

+) Norlind:Svenska allmogens liv, s. 546

Kyrkogrimmen var ett annat andeväsen, om vilket det berättades, att det höll vakt över kyrkan och kyrkogården för att skydda dem mot illasinnade människors anslag.

I gamla tider sades det, att om en levande hund eller en bagge lades ner under den ena hörnstenen, då en kyrka byggdes, blev av djuret en kyrkogrim, då kyrkan byggts färdig. I de tiderna fanns det heller sällan någon tjuv, som var så djärv, att han vågade stjäla i kyrkan av fruktan för att anfallas av kyrkogrimmen.+)
Om natten jagade kyrkogrimmen onda människors andar, s.k. "nattravnar", utan rast eller ro genom luften. Då den vilda jakten pågick, hördes ett sus över kyrkogården, och det kunde pågå ända till gryningen, då andarna åter fick sjunka ner till ro i sina gravar.

I vattendragen höll bäckahästen till. Han var så lång, att hur många som helst kunde rida på hans rygg samtidigt. De, som vågade sitta upp blev emellertid nerdragna under vatten och kom aldrig upp igen. Endast om någon hade sinnesnärvaro att ropa: "Guds kors!", bröts förtrollningen, och människorna blev räddade, under det bäckahästen försvann i djupet.

+) Nicolovius s. 102.

Det berättades ofta om lyktgubbar i stugan. Det är små lågor, som tidtals kan synas fladdra ute på markerna. I folktron säges de vara osaligas andar, som irrar omkring med små bloss för att söka gottgöra förseelser, begångna i livet.

Vätterna är andra sådana väsen, som ser ut som små ljus. Då det kommit kraftiga slagregn kan man finna s.k. "vätteljus" på marken. Det är ortoceratiter, som sköljts rena av regnet. I min barndom hittade jag ofta sådana. Dessa svagt gulaktiga, julgransljusliknande stenar ansågs i gamla tider ha haft läkande egenskaper, i synnerhet för sår. Man skrapade litet stenpulver av vätteljuset och lade i såret. Avskrap, som blandats i djurens foder ansågs även kunna bota dem från sjukdomar.

Älvorna brukade dansa över de sanka ängarna i sommarnatten. Deras ljusa, lätta slöjor rörde sig sakta över marken. Det bådade gott väder för den kommande dagen. Älvorna var goda väsen, som särskilt vårdade sig om barnen.

På varje gård bodde en tomte. Han sades dra till gården, om man var snäll mot honom, men eljest övergav han stället, och då gick det utför med välståndet. Ända till på senare tid har man brukat sätta ett fat gröt till tomten på julafton.

Att förutsäga vädret är en konst, som har urgamla anor. Den bygger dels på rena iakttagelser och erfarenheter men influerades även av gammal folktro utan reelt underlag. Den som lever så nära jorden som slättbonden och är i så hög grad beroende av väder och vind, har naturligtvis genom tiderna noga iakttagit och lärt sig utröna följderna av vädrets växlingar. En del nära fenomen ligger i öppen dag; vindarna t.ex. från söder och väster medför blitt väder och regn, från norr och öster kyla och snö osv. Går solen ner i "säck", dvs. i moln, blir det regn nästa dag. Lyser solen på västermoln blir det regn före kvällen etc. Men att kunna förutspå väderleken på lång sikt genom att studera luften och naturen är betydligt vanskligare. Och här blandas ofta in sådant som gränsar till övertro. Bondepraktikan ger en mängd anvisningar och regler av det slaget om väderleksförutsägelser.

I synnerhet vädret under julen ansågs betydelsemässigt stämmande för hela det kommande året. Om den betydelse man tillmätte rimfrost under juldagarna är redan talat.+) Åska i januari tydde på storm, i februari betydde det död, i juli god skörd, i september krig, o.s.v.

+) s. 198

Mikaelitidens väderlek ansågs också ha betydelse för det nästkommande året. Om det regnade under "mickelsmässan", väntades vintern bli mild. Var det torrt, blev nästa år torkår. Det håll vinden kom från i Mikaeli hade även betydelse för följande året.

En mängd olika fördomar härskade bland slättens folk ända in i början av 1900-talet. Enligt folktron var det av stor vikt, på vilken veckodag en viss handling eller ett visst arbete utfördes, om man ville lyckas väl.

På måndagar borde man således inte sopa stugan, eftersom det då troddes, att man sopade ut alla pengarna, som man ev. kunde få under veckan. Den dagen skulle man heller aldrig företa en resa; den kunde då gå olyckligt. På måndagar skulle man undvika att flytta eller att hålla barndop, bröllop eller begravning. På en tisdag var det bra att flytta från en bostad till en annan; då kom man att trivas. Men på en onsdag fick ingen tjänare byta plats. Torsdagen ansågs som en särskilt viktig dag, likaså söndagen. På torsdagarna verkade alla ordinationer, signerier och "läsning" bäst.

Barn,som föddes på en söndag,blev särskilt lyckliga,ansågs det. De blev dessutom utrustade med förmåga att kunna se gastar och spöken samt att finna fördolda skatter.

På torsdagar fick man inte göra någon s.k. "kringgärning" (för att inte göra "Thore-gud" emot,hette det i äldre tid). Man skulle alltså akta sig för att mala,nysta,varpa,och framför allt skulle man inte spinna på en torsdag.

Torsdags- och söndagsmorgnar skulle man ej klippa naglarna på fingrar och tår; då kunde man bli "förgjord",så att naglarna ruttnade bort. Körde man över sina ägor med vagn en torsdagskväll,kunde såden bli förstörd av mask. På torsdagsaftonen brukade man duka till en osynlig gäst. Man borde då vara tyst och inte ropa eller bulta och akta sig för att se ut genom fönstret,ty då kunde det hända,att man fick se en hemsk syn för sin ovarsamhet. Odins pilar kunde träffa den,som var ute och färdades en torsdagsnatt.

På lördagen skulle barnen tvättas och ej på söndagen. Man skulle ej heller aga dem,när det var söndag,då sades de bli olydiga.

Otaliga andra fördomar har levat kvar bland lantbefolkningen ända in i modern tid; de ovan

uppräknade är endast några få exempel,av vilka jag hört att de florerat,om inte flertalet hemma i farfarsgården,så dock i Skegrietrakten,eller i närliggande söderslättsbyar.

Månen i sina olika faser spelade en stor roll i bondens dagliga handlingsschema. Då månen var i nedan,borde man avstå ifrån att utföra en del arbeten. Man skulle t. ex. aldrig slakta då och inte stöpla pilarna. Men när bonden såg nyet,tog han av huvudbonaden, och flickorna neg djupt och önskade sig något. Nyet ansågs allmänt som lyckobringande.

Solens ställning i djurkretsen hade stor betydelse vid utförandet av vissa handlingar. När solen stod i Stenbockens stjärnbild t.ex.,skulle man inte så ärter, då gick de aldrig att koka mjuka.

I vissa träd trodde man, att andeväsen höll till,isynnerhet om träden växte på ättehögar. I Ahlstad,ej långt från Skegrie,växer en s.k. offertorn,vid vilken det offrades ända långt in på 1800-talet.+) Ett sådant träd fick aldrig fällas. Den,som gjorde det,blev slagen med lamhet eller någon annan sjukdom.

+) O.Christoffersson: Skytts härad

Flygrönn,dvs.rönnar,som ibland växer i t.ex. ihåliga pilar, var ett gott skydd mot trolldom och onda andar. Därför var det vanligt att sticka en flygrönnskvist i takskägget över stugdörren eller dörren till stallet,för att man skulle vara säkrad mot "trolleri och förgöring".

Stål ansågs ha en avvärjande kraft mot angrepp av onda andar. Det förde lycka med sig om man första gången man skulle ut på vårbruket körde över korslagda järnstänger,och korna skulle gå över stål,då de första gången leddes ut på bete. En sax på stugtröskeln bringade lycka,då man skulle gå ut till något viktigt värv. Det gamla bruket att gnida plogbillen med ett julljus och lägga ett julbröd framför skäret,då plogen första gången sattes i jorden på våren,levde länge kvar.

En mängd mer eller mindre magiska handlingar utfördes i samband med att ett barn kom till världen. Det gällde att på alla sätt söka skydda barnet för onda andevä-sen,i synnerhet innan det hunnit bli döpt. Badvatten till barnet fick t.ex. inte bäras in i huset,efter det barnet blivit fött, då

kunde vattendenomer smyga sig med in och skada barnet,eller kunde trollen byta bort den nyfödde mot en av sina ungar. Man lade en bit bröd eller ost i den lilles hand,så att barnet inte skulle bli en frossare. Till svepning åt barnet användes alltid gammalt linne,eljest kom det som vuxet att få slita mycket hårt. Linnet skulle vara kallt,så att barnet inte blev mottagligt för kyla. I barnets mössa och på dess bröst sattes ofta nålar i kors för att avvärja ont.

Under tiden före födseln måste modern iaktta en mängd olika saker,för att hennes barn skulle bli så bra och så vackert som det var möjligt. Om modern åt hönskött, kunde barnet få knottrig hud över hela kroppen. Åt hon vipägg (en ej ovanlig föda förr i tiden på Söderslätt) kunde barnet bli "vibeskitt",dvs. få fräknar i ansiktet. Tittade hon genom ett nyckelhål,fick hon ett vindögt barn. Att barn fick s.k.eldsmärken,ansågs bero på att modern i sitt tillstånd blivit vittne till en eldsvåda. På den plats,i t.ex.ansiktet,där hon först satte sin hand fick barnet i sitt ansikte ett flammande rött eldsmärke.

En del djur ansågs ha lyckobringande egenskaper. Spindlar - Helga högben - förde tur med sig. En fladdermus, som spikades upp på stalldörren skyddade för trolldom. Ett ägg av en svart höna var det bättre att få än ägg av andra höns.

Många växter tillskrev man livgivande verkan emedan de troddes stå i nära samband med övernaturliga väsen.
Näckrosor och flera andra vattenväxter betraktades som trolldomsväxter.

Ett flertal växter var sedan gammalt verkliga läkemedel, och deras medicinska egenskaper tas även i våra dagar till vara. Den moderna farmakopén upptar en stor förteckning över dem.

Söderslättsfolket var ett härdat släkte, som tålte strapatser och hårt väder, men sjukdomar råkade de naturligtvis ut för i alla fall. De vanliga "förkylningssjukdomarna" fick väl i allmänhet rusta ut av sig själva, utan att man gjorde något vidare åt dem, och även om det ibland hände att "förkylningen" drog med sig feber, och det blev nödvändigt att vederbörande intog sängen, så klarades det hela i de allra flesta fall upp på några dagar, tack vare en stark fysik hos den drabbade. Inte ens "lungehosta", dvs. lunginflammation kom alltid under annan behandling än den, som kunde ges av de hemmavarande.
Diverse magont, som kom av olämplig och för mycken mat, s.k. "sprängesjuka", hörde till det slags ohälsa, som allmogen kände väl till och visste hur man skulle behandla.

Men allvarligare sjukdomar, som ingen sett och som ingen begrep sig på uppträdde ibland.

En del läkemedel och behandlingsmetoder förstod sig således bönderna själva på att använda, men läkevården bestod annars mest i mer eller mindre vidskepliga handlingar, vilka avsåg

att förjaga sjukdomsdemonerna. Ett vanligt sätt var att röka med starkdoftande örter över och under sjuksängen, eller att bränna krut.

Särskilt under den katolska tiden, då sjukvård i egentlig mening var ett okänt begrepp, brukade prästerna läsa över densjuke.

Längre fram, på 1700 och 1800-talen, var det sed att anmäla sjukfall för prästen, innan man företog sig något annat. Prästen eller prästfrun kunde ofta både ge råd, ordinera och behandla många vanligare åkommor.

När inte hemkurerna hade verkan, uppsökte man någon "klok" gubbe eller gumma, av vilka det fanns flera förr i världen.

Somliga av dessa var sådana personer, som av slättallmogen benämndes häxor, och för vilka man i allmänhet hyste en väldig respekt. De s.k. häxorna ägnade sig ofta inte åt att söka bota sjukdomar med läkemedel endast, utan sade sig kunna driva bort sjukdomen genom vissa åthävor, tecken och signerier. De hämtade vanligen sina kunskaper från s.k. svartkonstböcker, vilka mest förekom i handskrift.

Mestadels var dock de "kloka" helt vanliga människor,som hade intresse för läkekonst och lärt sig bruka medel,som genom lång erfarenhet visat sig verksamma. Ofta hade de gått i lära hos någon annan"klok",och det var ej ovanligt att"yrket"gick i arv inom en familj. Somliga "kloka" var bevisligen utrustade med ovanliga själskrafter och hade fått anseende som helbrägdagörare. De ansåg sig själva ha fått kraften från Gud,eller sade sig somliga stå i förbindelse med andra makter.

Tobias Norlind säger i "Svenska allmogens liv": "Den makt,varmed alla sådana "kloka" botade, må med rätta kallas översinnlig och tillhör ett forskningsområde,där framtiden har en stor insats att göra. Att förklara allt för bedrägeri eller falskhet är omöjligt,och den fullkomliga ärlighet,varmed de handlade,utesluter varje medvetet bedrägeri. Vi må kalla det Guds kraft,som de gamle gjorde,eller övernaturlig kraft,"kroppsmagnetism" - vad vi vilja - vi komma lösningen ej närmare. Vi ha därför intet annat övrigt,än att göra som allmogen i alla dylika fall - allenast tro."

Behandlingsmetoderna som de "kloka" använde sig av var,som redan antytts,av skiftande art. Somliga av dem hade för vana att endast "läsa" över den sjuke. Detta behövde inte ske i hans närvaro,det var ofta tillräckligt om den"kloka" gumman eller gubben fick i sin hand ett klädesplagg,som tillhörde den,som sökte bot.
Men för det mesta behandlade de läkekunniga sina patienter genom att smörja med salvor och framför allt att låta dem ta in örtmediciner av skilda slag.

Med ordinationerna av örtdekokter o.d. följde nästan alltid magiska handlingar,som skulle iakttagas,då medicinen intogs. likaså spelade tiden och veckodagen stor roll. Sålunda föreskrevs det ibland,att man skulle föra ett visst föremål motsols tre gånger tre torsdagar eller tre söndagar efter varandra. Nio-talet var särskilt viktigt i dylika fall under den katolska tiden,men det blev senare mer och mer bruk,att endast använda sig av tre-talet,vid intagning av t.ex. örtmedicinerna.

Bönderna själva använde med förkärlek vissa andra gamla läkemedel hellre än örtdekokterna, som de "kloka" tillagade. Sådana medel var senolja,tolvmannakraft och rökelse"av de nio slagen".

Dylika "läkemedel" har jämsides med örtmedicinerna varit i användning långt in i vårt århundrade, och ett flertal droger, varav äldre tiders "häxor" o.a. läkekunniga kokte sina mediciner, finnas ännu upptagna i vår moderna farmakopé.

Men frånsett läkemedlen har allmogen ända in i vår tid litat till och hängivit sig åt grov vidskepelse, då det gällt sjukdom.

Vatten från källor, vilkas utflöden gick åt norr, troddes äga sjukdomsbotande egenskaper.

Man tog ofta jord från kyrkogården och lade på sår. Kyrknyckeln tillmättes en utomordentlig verkan, och mässevin, som blivit kvar i kalken efter nattvardsfirandet hade likaså helande kraft.

Till de magiska botemedlen hörde också amuletter, i synnerhet den slags, som kallades "ellakors". De tillverkadess av ärvt silver, som hoptiggts från nio ställen, där den först födde var en son. Amuletterna tillverkades av en silversmed, som måste arbeta på dem två torsdagar och en söndag, och de fick sin undergörande kraft genom att de graverades med Jesu namn

och fick ligga tre söndagar å rad under altar-
duken för att bli signade. Den sjuke skulle
bära amuletten närmast kroppen.
Andra amuletter var de halskors med Kristi bild
och inskriften IHS eller INRI, som senare bars
enbart som smycken. Hakkors var också vanliga.
De s.k. agnestierna (Agnus Dei) voro broscher
med bilder av Guds lamm och fästes på kläderna
till skydd mot onda makter.

Ryggont kunde botas genom
att man slog den, som hade åkomman, med ett kvast-
skaft kraftiga slag på ryggen!

Genom att den sjuke mättes
med en tråd, vilken därpå brändes eller hackades
sönder i maten, som han intog, trodde man också
att vissa åkommor kunde botas.

I somliga fall sökte "häxan"
eller den kloke genom besvärjelser förmå sjuk-
domen att gå in i ett djur, eller kunde man ge-
nom att be till en som stod lik förmå den döde
att dra det onda med sig i graven.

Först sedan alla andra medel och anord-
ningar visat sig resultatlösa, sökte man läkare.
Men läkarna var mycket impopulära och fruktade,
och man hade allmänt den uppfattningen - även
så sent som på 1800-talet - att kom den sjuke

väl under en läkares behandling,levde han inte länge. Detta var i och för sig inte så egendomligt,eftersom legitimerad läkare i många fall aldrig söktes,förrän det var för sent.

KLOKA GUBBAR OCH GUMMOR.

Det stora flertalet av slättens befolkning utgjordes i gamla tider - och utgöres f.ö. ännu i dag - till väsentlig grad av bönder, lantarbetare och folk, som på ett eller annat sätt hade med jord eller boskap att skaffa.

Men det fanns också ett ringa fåtal andra personer, som helt avvek från den övriga allmogen. En del sådana gick under benämningen "kloka gubbar" och "gummor", dvs. de var läkekunniga, mer eller mindre.

Somliga av de "kloka gummorna" betraktades som häxor, och alla ansågs de besitta förborgade krafter och stå i förbindelse med makter och väsen av underjordisk eller översinnlig natur.

För "de kloka" och för häxorna hyste det övriga folket en djup respekt. Man ville helst stå på god fot med sådana personer men slippa att ha mer beröring med dem än som var nödvändigt.

Under min faders pojkår på gården i Skegrie fanns det flera "kloka" i bygderna däromkring. En av dessa var

Magdalena. Hon bodde i en stuga vid Margle mosse (namnet "marjle" härrör troligen av att det tidigare hämtats märgel ur mossen.)

Magdalena hade rykte om sig att vara läkekunnig. Hos henne sökte bygdens folk bot för allehanda åkommor. Mest berömd var hon för sin skicklighet att kurera ryggont av olika slag.

Vid behandlingarna använde hon örtdekokter och flera slags gifter samt jord, som hon hämtat från speciella hemliga platser.

Ahlbecksfrun

bodde på Trelleborgs västra gärde ("vestre gär" som det kallades) vid ett ställe, benämnt Allbäck. Om henne berättades det, att hon ofta ställde till kalas för sina anhöriga, och då inbjöd hon också alla andra, som ville komma. Men det var få, som vågade anta hennes inbjudan. Hon var nämligen inte känd för något milt sinnelag, och hon kunde förvända synen på folk, som färdades förbi den plats, där hon bodde. Ibland tog de miste om vägen, ibland gick seldonen sönder, hästarna skenade, osv. Och alla, som måste fram om Ahlbecksfruns hus, drog en suck av lättnad, då de passerat och ingenting hänt.

Nicolovius berättar om en möllare, som blivit inbjuden och under dryckeslaget råkat slå sönder ett glas. Då han ville betala det, nekade hon att ta emot pengarna eftersom hon endast ville ha "kronesilver". Han lovade att skaffa det och snart betala, men då han väl kommit ut ur dryckeslaget glömde han, eller låtsades glömma, bort alltsamman. Han blev krävd på ersättningen en natt av några troll, som kom hem till honom. Men möllaren blev arg

och sade,att han inte ville betala något och att det var ett dåligt kalas,där det inte gick något i kras. Trollen lovade då,att det skulle komma att stå både honom och hans efterkommande dyrt,att det inte skulle bli någon lycka med kreaturen,och att det från den dagen alltid skulle ligga någon sjuk imöllaregården,ända tills han erlade betalningen. Och så blev det också:sjukdom härjade både i stuga och lagård.

Någon tid efter det trollen gjort sitt hemska nattliga besök hos möllaren,begav han sig en dag i ett ärende till Maglarp. Men han kom aldrig igen från den färden. De där hemma blev naturligtvis mycket oroliga häröver,och man började efterforska,vart han kunnat ta vägen. De,som for ut för att söka honom, fann honom till slut liggande död på Ahlbecksfruns backe,och förstod då,att trollen varit orsak till hans död.

Gya.

Markerna ute vid kusten bortåt Foteviken och Skanör var förr ständigt utsatta för översandning. Sandflykten blev till slut omöjlig att bemästra, varför bönderna övergav sina gårdar där på näset och flyttade till andra orter. Ljungen vandrade in över åkrarna och förvandlade alltsamman till hed. Med tiden förföll husen, taken störtade in,och endast ruiner blev kvar.

Min fader har berättat,att i en av dessa översandade ruiner ute på Skanörs ljung, Gyaholmen, bodde en kvinna,som kallades Gya (i allmogens mun,Jye). Hon var syster till den förut omtalade Ahlbecksfrun och ansågs liksom hon vara ett troll eller en häxa,men av det beskedliga slaget,som aldrig gjorde någon människa något ont utan bara ville slå följe med dem,som färdades över ljungheden. Men folket gick ändock i stor skräck att stöta på henne, ifall de händelsevis måste ta sin väg förbi hennes tillhåll.

En ung flicka från en gård i
hade endag varit på besök i
Hon måste ta vägen över Ljungen. När flickan var på hemväg, började mörkret falla, under det hon gick där på den ödsliga heden.

Då hon passerade den plats, där det sades att Gya hade sitt tillhåll, påskyndade hon sina steg för att så fort som möjligt komma hem. Då tyckte hon plötsligt, att hon hörde vissa ljud, som tydde på, att någon följde efter henne. Flickkan blev vettskrämd och började springa, men då kände hon, att något drog henne i kappan. Utom sig av förskräckelse ökade hon farten, så mycket hon orkade, men hon kom inte undan. Ju mer hon sprang, desto tydligare hörde hon det häftiga flåsandet av den förföljande och ett skallrande ljud, som alltmer närmade sig bakom henne.

Fullständigt utmattad av ansträngning och stel av skräck uppnådde flickan till slut sitt hem. Då hon hämtat sig så mycket, att hon var i stånd att redogöra för sin hemska upplevelse, upptäcktes det, att en tråd hängde ut ur hennes kappficka. Den kom från ett virkgarnsnystan, inne i den runda trådosa, hon haft med sig, då hon varit borta. När hon öppnade locket, upp-

täckte hon,att nystanet var alldeles slut,och att virknålen låg kvar i asken. Nästa dag hittades den avslitna tråden långt ute på ljungen. När man följt den tillbaka ett stycke,fick man genast förklaringen till det,som hänt flickan. I virktrådens andra ände fanns en liten påbörjad bit virkning. Denna hade av någon anledning fastnat i en buske,som hon gått förbi i mörkret, och så hade tråden dragits ur "virkhuset" och slutligen slitits av med ett ryck. Medan flickan sprang skramlade virknålen allt ljudligare ju mer hon ökade farten,och ju mindre nystanet blev. Flickans egen häftiga andning och hennes hjärtas dunkande uppfattade hon i sin besinningslöshet som om det var en flåsande varelse,som sprang efter henne. Och det kunde naturligtvis inte vara någon annan än Gya.

Enligt vad ,som berättats, dödades Gya av blixten den 2 juli 1905.

Ingeborg.

I ett av husen, som inte flyttades vid utbrytningen ur den gamla Skegrie by, bodde Ingeborg. Hon kom ibland till farfars gård, då min far var i uppväxtåren. Ingeborg var allmänt fruktad, och man ansåg, att hon var en häxa. Hon var läkekunnig och förstod att bota både folk och få. Men det påstods också, att hon kunde ställa till ont, om hon blev retad. Nog var det bäst att stå på god fot med en sådan person, och därför fjäskade folket i bygden en smula för henne. Sitt levebröd skaffade hon sig genom att gå runt till de olika gårdarna i trakten. Hon blev vanligtvis väl trakterad och fick dessutom en del i säcken med sig hem. Inte skulle det kallas tiggeri, men hon sade ofta ifrån, om det var något, hon ville ha, och man vågade aldrig neka henne.

Men en gång kom hon till en av gårdarna i bygden. Folket var unga och hade inte bott på stället så värst länge. Nog hade de

väl hört talas om Ingeborg,men de menade sig inte vilja ha något med den häxan att skaffa. Det var på våren. Inne på gården höll man som bäst på med att klippa fåren,innan de skulle ut på grönbete. Husmor på stället höll på med ett får,och pigan satt och klippte ett annat. Då kom Ingeborg in genom porten. Hon ställde sig att se på dem,som arbetade. De två kvinnorna ville inte ta någon särskild notis om den nykomna,helst som de var strängt upptagna med klippningen. Då Ingeborg stått där en god stund, begärde hon att få några tottar ull med sig hem i säcken. Hon blev nekad under förevändning,att de hade bruk för ullen själva där på gården.

- "Kan I inte ge mi litt to ?" sa Ingeborg.
- "Nä",svarade moran,"här bler ente mer än vi bruar säl".
- "Ja,då går ja väl då",svarade Ingeborg. "Men ditta ska I inte få gott å," slängde hon åt bondmoran,när hon försvann utom gårdsporten.

Arbetet fortsatte,och snart hade moran klippt sitt får färdigt. Hon löste benen på djuret och lät det gå fritt. Men fåret bara sprang runt,runt i cirkel på gårdsplanen,tills det

slutligen föll och blev liggande utan att kunna stiga upp igen. När pigan släppte det får, hon hållit på med, gick det på samma sätt med det. Fåret sprang bara runt i en krets tills det stupade. Man lyckades få liv i det ena men det andra djuret dog.

Förfaran på gården blev stor, och på det stället vågade man aldrig mer neka häxan något.

Ingeborg var alltid bjuden med på de stora gillena i byn. Det var säkrast, att inte glömma henne.

I sin stuga hade hon rent och prydligt med mattor, bonader och en ansenlig mängd silverföremål: tumlare och skålar uppställda på hyllor och i skåp. Hur hon fått dem visste ingen.

I april 1869 - alltså före min fars tid, han är född 1872 - utbröt en stor eldsvåda i den gamla byn vid kyrkan. Elden spred sig från gård till gård, och även Ingeborgs hus var hotat. Då klev hon upp på taket och satt där under hela den tid elden rasade och läste besvärjelser. Hus efter hus brann ner runt om, men häxans hus antändes inte, trots att det var halmtäckt det såväl som de andra.

Ingeborg hade en gång varit gift och hade en son.

BYGDEORIGINAL

TIGGARE och

VANDRINGSMÄN

Det var inte bara de jämförelsevis få läkedomskunniga gubbarna och gummorna, som avvek från den i övrigt massiva bondebefolkningen. Slätten hyste också i gammal tid en ganska stor kategori särlingar, bestående av mer eller mindre avsigkomna individer, som trampade vägarna

året om. Det var tiggarna, eller som man hellre kallar dem, vandringsmännen.

Dessa "luffare" var i allmänhet ytterligt särpräglade original. De gitte aldrig skaffa sig bröd genom rejält arbete utan föredrog att vandra från gård till gård och ta emot de nådegåvor, som de kunde få på de olika ställen, de besökte.

Flera av dem hade ingen fast bostad, och de ville heller ingen ha. En och annan var måhända mantalsskriven, kanske som hemmahörande i något kommunfattighus ute i bygden. Eljest var de lösdrivare. Och de ägde alla ett okuvligt frihetsbegär, som drev dem att fria från alla konventionella band vandra och vandra, hela livet igenom.

Av folket på Söderslätt kallades de rätt och slätt "tyere", och de betraktades som "underliga" eller sades ha "en skruv lös".

Inte alltid var dessa landsvägens riddare dock så underliga som de gärna gav sig sken av att vara. Tvärtom. Somliga var utstuderat klipska. Men de hade erfarit, att den låtsade dumheten bäst tjänade deras syften.

Flera av vandringsmännen kunde visa

sig som veritabla rolighetsministrar. I allmänhet hade de ett välsmort munläder, och en eller annan kunde också både sjunga visor och spela på något instrument eller visa andra talanger, då de kom på besök hos bönderna.

Vandringsmännen - åtminstone de allra flesta av dem - tog man gärna emot i gården. Deras ankomst betydde ofta ett angenämt avbrott i det annars mången gång enahanda livet på landet.

Genom att de med jämna mellanrum återvände till bestämda ställen gång efter gång, år efter år, blev de väl bekanta och ej sällan goda vänner med sina värdfolk.

Snatteri eller skadegörelse behövde man aldrig befara av dessa vandringsmän. Det skulle f.ö. vara synnerligen dålig uträkning att begå handlingar, som kunde bli till förfång för dem själva och störa det goda förhållandet med gårdinnevånarna.

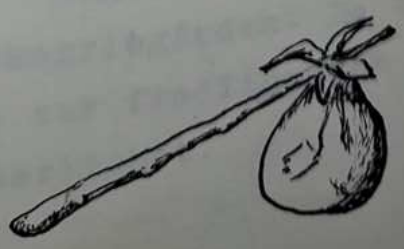

Dessa tiggare var med få undantag ganska hygg-
liga och fredliga personer, som visserligen all-
gäld, tack vare sin vittfarenhet, tjänade som
utomordentliga förmedlare av senaste nytt ute
från bygderna. Det var därför rådligast att
hålla sig väl med dem, ifall man var mån om sitt
renommé. De berättade nämligen, hur de blev mot-
tagna på de olika ställena. Det uppstod därför
en viss tävlan gårdarna emellan, när det gällde
att vara frikostig mot vandringsmännen.

Inom tiggarnas skrå rådde i allmänhet stor
avundsjuka. Den ene såg inte med blida ögon,
att medbrodern blev bättre trakterad än han
själv.

För det mesta hade de sina bestämda revir,
inom vilka de opererade, och de höll väl reda
på var de hade sina gelikar vid en viss tid-
punkt, varför det sällan hände, att de stötte
ihop på samma gård, de gick då hellre ur vägen
för varandra.

Några sådana "tyere" besökte re-
gelbundet Skegriegården. De blev väl mottagna
eftersom de var fredliga och genom åren visat
prov på hederlighet.

I det föregående har berättats, att "häxan", Ingeborg hade en son. Han bar namnet Olsson i kyrkoböckerna men kallades i bygden aldrig annat än Lars Ingeborg.

Lars Ingeborg var ett av originalen i Skegrie. Han var en beskedlig person, men han hölls för att vara "konstig".

Även om Lars bar sig dumt åt, vågade ingen förnärma honom av rädsla för modern.

Han gick omkring i gårdarna och fick sitt uppehälle genom att hjälpa till med olika arbeten. Direkt arbetsskygg var han således inte.

Vid ett tillfälle gick han till handa på en av de större gårdarna på Söderslätt. Hans prestationer var emellertid inte till lags, och han blev åtskilligt trakasserad för sin fumlighet. Lars Ingeborg gick sin väg och berättade för sin mor, att man drivit gäck med honom. Dagen efter insjuknade alla på den gården i häftiga magplågor, vilket tillskrevs Ingeborgs häxkonster.

Vid moderns frånfälle ärvde Lars Ingeborg inte så litet. Men han brydde sig föga om pengar. Han fortsatte att gå som handräckning från gård till gård.

Plötsligt en dag fick Lars Ingeborg för sig,att han skulle skaffa sig en gård själv. Han satte i gång och gick till fots upp till Småland. Där köpte han en mindre gård,på vilken han betalade 8000 kronor,och när den detaljen var avklarad,gick han hem till Skegrie igen. Ingenting hade skrivits,varken köpekontrakt eller annat,som rörde köpet.

Efter någon tid - sedan han ordnat för sig hemma - gick Lars Ingeborg tillbaka till Småland för att ta sin egendom i besittning. Men då han kom till stället,ville ingen kännas vid honom och ännu mindre låtsas om,att han betalt handpenning på egendomsaffären. Han blev i stället utkörd och hotad med att han fick akta sig att komma med sådana påståenden. Lars Ingeborg var en fridsam man,som tog saken lugnt och ville inte ställa till bråk. Innan han gick därifrån,sade han bara:"Kunne ja få ta min tvärposse. Ja glemde han på hanabanned häromsistens." Sedan han varit uppe på loftet och hämtat sin säck,knallade han iväg ner till Skåne igen. Och där fortsatte hansitt liv som förut med att vara hjälpekarl.

Lars Ingeborg bodde kvar i stugan, han ärvt efter sin mor. Han hade en underlig för-

kärlek för höga hattar och hade med tiden skaffat sig ett stort antal sådana. Uppe på stugvinden förvarade han sina många cylinderhattar, vilkas förnämsta uppgift ~~inte~~ var, inte att tjäna som huvudbonader, utan som förvaringsolatser för de dyrbara silverpjäser, han ägde. På vinden stod också ett antal kistor, innehållande dyrbarheter av skilda slag, arvegods efter modern.

Men Lars Ingeborg underhöll inte stugan. Med tiden började därför taksparrarna alltmer ge vika, och småningom sjönk hela taket så långt ner, att det kom att vila på kistorna, som stod där.

Nu blev han av myndigheterna förbjuden att elda i stugan. Brandfaran var alltför stor. Detta förbud bekom dock Lars Ingeborg föga. Han lät helt enkelt bli att elda och bodde kvar i sin oeldade bostad i många år. Blev vinternätterna alltför kalla, kunde det hända, att han gick över till nabogården, där han fick sova i stallet.

Segemannen

Var ett annat original, som brukade vandra från gård till gård över Söderslätt.

Han hade dock fast bostad i trakten av Malmö, där han bodde i ett hus beläget alldeles invid Sege å. Därav hade han fått sitt namn. Eljest visste ingen, vad han egentligen hette, och ingen bekymrade sig heller om den saken.

Det var också liksom Lars Ingeborg en synnerligen beskedlig karl.

Segemannen gick inte omkring till de olika ställena hela året, som de flesta andra av hans sort brukade göra. Han vandrade bara under sommaren. Då gick han flera turer och samlade ihop ett förråd, som han sedan levde på under vintern.

Han lär också ha delat med sig av vad han fått på sitt tiggeri till sådana, som behövde det.

"Tiggarnas riksdagsman"

Ett mycket känt bygdeoriginal och tillika en person, som var gärna sedd i slättgårdarna var "tiggarnas riksdagsman", en benämning, som han alltid använde om sig själv. Egentligen hette han Nils Andersson, var prästson från slätten och hemmahörande i Vellinge.

Under sin studietid i Lund förälskade han sig i en flicka. Men hon var fattig och Nils´fader satte sig emot, att han gifte sig med flickan.

Detta gick den unge studenten djupt till sinnes, så djupt, att han började dricka. Det gick mer och mer utför med honom. Han fick överge sina akademiska studier och bege sig från Lund. Till slut blev han alldeles förfallen. Fadern bröt helt och hållet med sonen på grund av dennes leverne. Nils stod snart totalt medellös, och intet annat återstod för den en gång lovande akademikern än att tigga sig fram. Han vandrade från gård till gård

liksom så många andra avsigkomna och originella personer förr i tiden.

På 1880- talet,då min fader ännu vistades i sitt föräldrahem,den gamla gården i Skegrie,brukade "riksdagsmannen" då och då göra en påhälsning där. Han uppenbarade sig gärna vid högtiderna. Alla tyckte,att det var ett nöjsamt avbrott,när han kom. Han förde sig sirligt och pratade en massa saker,som kom alla i stugan att skratta. När han steg in över tröskeln hälsade han artigt,innan han satte sig på platsen nere vid dörren. Men hans hälsning var alltid underligt formulerad. Han kunde t.ex. vid påsktiden säga:"Glad påsk,många påskaägg och många påskaliljor!". Var det jul,sade han något tokroligt om den högtiden.

Tiggde gjorde han aldrig direkt ut,utan alltid i förtäckta ordalag,så här exempelvis: "Här luktar så gott å hönsasoppa. Riksda´sman-nen kan osse eda hönsasoppa,om han får förstås". Och då blev han ju inte nekad en tallrik.

Som de flesta andra luffare hade han en glupande aptit,men han klagade ständigt över sin dåliga mage. När han kommit in om dörren och suttit en stund,sade han nästan alltid:

"Allt hade nock vatt bra, men tyjernes riksda's-
man har så ont i sin mave i da'. Men han vidd
ad de bler bra me desamme, borre han får en supp
eller litt konjak." Och eftersom man väntade
sig en lustig stund och fick höra färska ny-
heter ute från bygderna, fick han naturligtvis
vad han så hovsamt begärde och därtill rikligt
med mat. Och man blev sällan besviken på honom.
Han vandrade vida omkring och hade mycket att
förtälja. Men inte nog med det. När han livats
av mat och dryck började han prata de mest vid-
underliga saker, i synnerhet om sig själv.
Det var nästan uteslutande fantasier av en sjuk
hjärna men ytterligt tokroliga, så att auditoriet
brast i skratt. Han påstod sig vara utsedd till
minister i England, och att han snart skulle
gifta sig med en kunglig dam, som hette Julia.
Men giftermålet hade måst uppskjutas gång efter
annan eftersom den fina damen hade fått snuva.
Och var gång snuvan bröt ut måste hovdamerna
söka få henne i badkaret, så att hon kunde bli
varm. Men så snart hon blev bra skulle bröllo-
pet stå på stunden.

1905, under rysk-japanska kriget, sade han,
att han var japansk krigsminister. Han hade en

käpp, som han skurit på någon pilevall. På käppen var en utväxt, som liknade en gevärsavtryckare. Med detta "vapen" demonstrerade han ivrigt fäktande hur japanerna sköt ryssar.

I den stilen kunde han gå på en hel kväll med den ena "muntrationen" avlösande den andra, tills han fick sig en plats anvisad i stallet för natten.

1910 dog tiggarnas riksdagsman.

K n ö s

är utan tvekan den mest kände av Söderslätts alla vandringsmän.

Det finns åtskilligt skrivet om denne riddare av landsvägen. Bl. a. har Olof Christoffersson i sina upptecknings från Skytts härad även medtagit några drag ur Knös´ levnad.

Vad jag här nedskrivit,grundar sig på min faders hågkomster om den kände tiggaren. Knös besökte nämligen Skegriegården ganska ofta,då pappa var i uppväxtåren.

Knös hette egentligen Nils Fredricksson och var hemmahörande i Mellan-Grevie,i "manfolkastuan",som han själv uttryckte det. Han blev föräldralös vid åtta års ålder,och omhändertogs av kommunen,men framlevde så gott som helsa sitt liv på landsvägen. Han vandrade kors och tvärs över hela Sydskåne och tidvis ända upp i Småland.

Han tiggde aldrig direkt, på de ställen, där han kom, men han fick ändå allt, vad han behövde: mat, kläder och logi.

Det var en sällsam syn att se Knös komma vägen fram. Oftast hade han alla kläder, han ägde, på sig samtidigt, hur varmt det än var på sommaren, och han klädde sig gärna i kvinnokläder, om han fick sådana. Han hade ofta två eller tre rockar på sig och var klädd i ända till fem par byxor på en gång. Dessa var alla av olika längd, och han bar dem så, att han hade de längsta innerst och de övriga ordnade så, att man skulle kunna se, hur många han hade på sig. På huvudet hade han ett "kläde", dvs. en huvudduk, knuten under hakan. Över duken hade han en mössa och ovanpå denna en eller två hattar. Den övre var en silkehatt, som han kanske fått av någon prost eller annan ståndsperson, och överst på alltsamman satt en studentmössa. En tid gick han omkring, klädd i en s.k. nackhatt, knuten med sidenband under hakan. Någon gång fick man se honom i en gammal väst och t.o.m. med vitt "förhäng". Sådana saker var han omåttligt stolt över. Förhänget sade han sig själv ha köpt "för två firestyver, en

tistyver,en tvåstyver o en tollskilling ov
mor Lars Måns, Albonitskan,di kaller."

För det mesta gick han med sina paltor,
tills de slutligen föll av honom. Med det
minimum av hygien,som en luffare iakttog, är
det helt naturligt,att han "husade" en hel del
ohyra. Vid ett tillfälle blev han erbjuden en
ny skjorta på villkor att han kastade bort den
gamla,han hade på sig. Knös gick in på bytet
men yttrade med en suck:" Nu undras nock lusen,
var Knös ble å."

På fötterna hade han järnskodda träskor,
stövlar eller grova skor. Vid hans ena sida
hängde en flöjt och under armen bar han ett
s.k. "pielock",dvs.ett dragspel.
Dessutom hade han ett parasoll för att han,som
han sade,inte skulle bli solbränd, " forr do
tytjer inte fruentömmerna om Knös lanjer."

Han släpade också på en s.k. ovandyna,
och i handen hade han en piska,med vilken han
slog klatsch,när han mötte någon; så slapp han
hälsa,sade han.

Över axeln bar han en s.k. "tvärposse".
I den förvarade han,vad han fick på sina vand-
ringar från gård till gård. Men han ville helst
bli bjuden att sitta till bords och äta med
sked och gaffel.

Knös ställde sig gärna enfaldigare än han var. I själva verket var han ganska klipsk, fördelar genom att spela dum.

När Knös kom in,hälsat:"Godda i stuan", och placerat sig på bänken innanför dörren, löste han först upp sin tvärposse och började äta av vad han hade med sig. Under tiden pratade han om var han varit sist,vad han fått och hur han legat på natten. Det mesta han sade var " skryd o skräpp " och var så tvetydigt och bakvänt,som han möjligtvis kunde åstadkomma. Men Knös visste av erfarenhet,att han därigenom lockade åhörarna till skratt och skapade munter stämning i stugan.

Var han varit senast kunde han sällan komma riktigt ihåg,påstod han. "Ja,di hade fire poge,o di hidde Per o Pål Enevål,Henrik o Jackop. Di e alle Jinsjackops soner,men va faren hidder vidd ja ente. De e han,som har den trelänjade gåren."

Knös hade en gift syster. Men han påstod,att han inte visste,vad svågern hette: " Han hidder Käcken, men di kaller han forr Anners Persson",brukade han säga." Han har tre öjo fire glutte,di driver (plöjer) han me."

Frågade man Knös om vädret,kunde han säga: " A,de bles,så möllen kan gå. Bles de ente,så kan hom ente gå. Då står hom,o de gjorr hom norr hom går osse."

Om Knös tyckte,att han inte blev tillräckligt väl undfägnad på ett ställe,dit han kom,kunde han på sitt underfundiga sätt ge uttryck åt sitt misshag,då han kom till en annan gård. Han var väl medveten om,att man helst aktade sig att behandla honom sämre än granngården gjort. I dylika fall kunde det låta så här:" Där hänne ga di mi borre en tolltre tallrika gröd,o dar va då ente mer än en fillesex sleva i vär."

Var han belåten kunde han säga:" Ti naboens fick ja sejted sul o brö o piverag." (piverag var det,som fanns i tobaksaskfatet,och sådant brukade Knös som tuggbussar.)

Ville han få det riktigt gott och bra,där han kom,berättade han:" I går va Knös i en grann går,o där hade han så när fåd en supp po en postelinstallrik,o doteren bädda ti han mellom två vide lagen." (i verkligheten var det antagligen mellan ett par säckar Knös sov, ett par sådana bar han nämligen ofta med sig.)

Med dylikt snack förstod Knös,allt under det han fortsatte att äta av sitt medhavda förråd,att skickligt förbereda sin fortsatta vistelse i den gård han kommit för att gästa. Det dröjde heller i regel inte länge,förrän mat och dryck sattes fram på bordet till honom, och så satte han igång på allvar att äta och prata timme efter timme,alltmedan han då och då stoppade på sina strumpor. Strumpor stoppade han nämligen alltid,antingen de hade hål eller ej.

Knös' käraste sysselsättning var att äta och dricka,och det tycktes inte finnas någon gräns för vad han förmådde i den vägen.

En gång kom han in i en bondstuga och blev bjuden stiga fram till bordet. Han tog då välkomstkruset,som hade sin plats där,fyllt med öl,satte det till munnen och drack det i botten. Kruset rymde omkr.enoch en halv liter. När han tömt ölkruset,satte han ner det,strök sig om munnen med avigsidan av handen och sa: " Ja drack en gång."

Gröt var hans älsklingsrätt,och han åt praktiskt taget,hur mycket man satte för honom.

Då han hållit på att äta och dricka ett par timmars tid,gick han bakom knuten ett tag.

Sedan kom han in igen och fortsatte att äta. Knös kunde aldrig avgöra,när han var mätt,så sa han i varje fall. När han därför ätit en rundlig tid,brukade han knäppa upp byxorna och trycka med fingrarna på magen. Därefter tryckte han på pannan. Om magen och pannan kändes lika hårda,ansåg han att han var mätt, var så ej fallet,gick han vidare i sin måltid.

Han åt också ibland,så att han direkt sprängde sig. Själv berättade han,att han på ett ställe en gång fått så mycket mat,att han blev sjuk. " Knös fick madlea,så han ente kunne få ner itt äj",sa han. Han hade då redan ätit nitton ägg men orkade inte med det tjugonde och tjoget blev således inte fullt,vilket han ämnat.

På ett ställe fick han ärtsoppa. " Ja su borre en tolltre tallerka fulle,"sa han, " men arrtorna va dålet kokte,så di svällde i maven po mi,så ja hålt po o spricke. O då sa ja:' snälle,välsijnede - smäll,smäll. O norr de borja smälla,då ble Knös gla."

Då Knös äntligen blivit mätt och belåten,brukade han som tack för det, han fått,ta fram sin flöjt och slå några drillar

på den,eller så spelade han på sitt dragspel. Men den musiken lät inte vidare skön,eftersom han tryckte ner så många tangenter,som han kunde lägga fingrarna över på en gång,samtidigt som han drog bälgen ut och in.

Åhörarna berömde honom naturligtvis för hans spel och undrade,vem som lärt honom konsten. " De har ja säl,"sa Knös.

Då han var på riktigt gott humör, brukade han sjunga. Men sången blev konstig och bakvänd,liksom annat,han företog sig. En " visa ", som han ofta sjöng,bestod av en enda versrad:

" Skadden han sidder i Päre Måns nave.
Skadden han sidder i Päre Måns nave"..

osv. i oändlighet.
En annan av hans visor lät så här:

" Ule dulen då
pennefjären få
står vår vide hane
me sin röe pane."

Det gick inte så lätt att driva gäck med Knös,det visar följande: Knös hade hittat ett par glasögonbågar utan glas på en av sina färder. Han tog dem med sig till min farmors bror,Jeppa Josefsson i Skegrie.

och ville att denne skulle sätta glas i bågarna. Josefsson var snickare och brukade även sätta in fönsterrutor åt folk i bygden, vilket Knös naturligtvis hade reda på.

Nu tyckte Jeppa, att det skulle vara roligt att driva med Knös ett tag, och därför sa han: "Vi kan väl sätta in trärutor i bågarna?" -"Ja", svarade Knös, " de, gorr desamme, borre man kan se igennem dom. Men de behövs rudor, forr de drar så forrblingat gennem bågana."

Knös var en utmärkt historieberättare. Fick han bara en tår på tand och "litt piverag", gick det lätt att få igång honom.

I sina berättelser och i sitt dagliga tal blandade Knös in ordstäv och citat av varjehanda slag, ej sällan bibliska. En del stäv präglade han själv. Men han sade mest allting på tok. " Den illa gör, han far " var t.ex. ett av hans kända uttryck. Ett annat: "Som en bäddar, så rear man" (dvs. reder till.)

När han berättade om sig själv - och det hände inte så sällan - nämnde han sig oftast i tredje personen.

Knös träffade ibland under sina vandringar på en underlig individ, som kallades Sven Halling.

Med denne råkade han en gång i gräl, som slutade med handgemäng. Knös berättade själv, att det hände på Stanstorpa kru, och där fick han sin fina parasoll alldeles sönderslagen, så att han inte kunde använda den mer. Det var en förlust, som han hade svårt att sedan komma över. Parasollen var gul och hade fransar i kanten, och där var blommor och giraffer och höga träd, som syntes, när den var uppspänd.

Fick Knös löfte om en extra sup, kunde han också förmås att berätta om, hur han gick till Köpenhamn på isen.

Här skall endast i korthet återges några episoder under den färden:

Vintern 1855 var ovanligt kall, så att Öresund frös till, och man kunde färdas på isen över till Danmark.

En dag denna vinter hade Knös träffat Hallingen. De var båda på väg in till Malmö för att sälja "tyamad" och få sig ett par flaskor brännvin för pengarna.

När de utfört sina affärstransaktioner,

skaffat sitt fluidum och tullat flaskorna ordentligt, promenerade de två kumpanerna ner till hamnen för att se sig om. Där fick de se, att det gick en körväg rätt ut över isen. Knös blev nyfiken och frågade några sjåare, vart den vägen gick. De svarade att den gick till Köpenhamn, och att det var en fjärdingsväg dit. - "Ska vi gå did o lija i natt", sa då Knös till Sven Halling. Denne var med på förslaget, och så begav de sig iväg ut på Sundet. Men isen var glatt och besvärlig att gå på, och efter en stund satte sig Knös på ett isblock, tog upp några broddar ur sin påse och började slå dem i sina träskor, så att han inte skulle glida bakåt, då han färdades på isen. "Men Hallingen, den drysshongen," sa Knös, "han ville ente gå länger. Han borre smogte po sin flaske, o så vände han om igen." Knös fortsatte emellertid. När han travat flera timmar, träffade han plötsligt på seglingsrännan, som hölls öppen med isbrytare. Och nu kunde han inte komma längre. Han berättade själv, att han "ble litta rädd. Forr nu kom han ti en å, som va lia kroged o lia bre som Seje, o vanned lu lia fort." Då kom Knös att tänka på "itt sprog i frågebogen: "Hitintill ska du komma men icke vidare,

och här ska dina stolta böljor sätta sig."
Men vända om ville han inte. Han läste då
Fader vår "bodde aved o rättfram," och efter-
som han trodde, att hans sista stund nu var
kommen, började han sjunga : Var hälsad sköna
morgonstund, "forr de e en grann psalm, "sa han
" o den bruar vi alltid sjonge i manfolke-
stuen i Mellomgrövie po nytårsaftan, "tillade
han.

Därefter åt Knös upp all sin medhavda
proviant och drack ur allt brännvinet. Han
resonerade somså, att han kunde lika gärna vara
mätt som hungrig, när han skulle lämna detta
livet.

Sedan han sålunda blivit riktigt mätt,
började han så smått följa "bäcken", och efter
en stund hittade han ett ställe, där han såg, att
de körde över med hästar och vagnar.

Då blev Knös glad på nytt, och nu dröjde
det inte länge förrän han kunde se kyrktornen
i Köpenhamn och efter att ytterligare ha mar-
scherat en tid, nådde han sitt mål.

I Köpenhamn råkade han ut för några
skojare, som övertalade honom att visa sig för
pengar. "Spillefulana" satte honom i en stor
korg, och så bar de omkring honom. Och Knös

fick sitta halvnaken och spela flöjt, medan de danska skojarna samlade in pengar och bara snackade "pluddertuska", som han inte kunde begripa. Knös tyckte likväl, att han hade det bra, för han slapp att gå, när han var så trött i benen efter marschen över Sundet.

Till slut blandade sig polisen i leken, "spillefulana" tog till fötter och försvann, och Knös blev omhändertagen och slutligen hemsänd till Mellan-Grevie.

Väl hemkommen fick han stryk av prästen, som slog honom med sitt spanskrör för, att han kostat kommunen 50 riksdaler. "Änskönt ja gick hele väjen o ente forrnärmede en indeste lövenes varelse," sa Knös.

Vid ett annat tillfälle hade Knös kommit i sällskap med ett par bovar, som tänkte göra inbrott i en bondgård. Tjuvarna visste, att Knös kände till lokaliteterna i de flesta gårdarna på slätten. De invigde honom i sin plan och ville förmå honom att snoka upp, var folket i gården hade sina dyrbarheter och pengar. Knös var själv en ärlig själ, som aldrig tog något olovandes. Nu blev han emellertid hotad med stryk ifall han inte ville gå bovarnas

ärenden, och därför gick han med på att göra, som de sa. På natten bröt tjuvarna upp ett fönster på baksidan av gårdens boningslänga, och där hjälpte de in Knös. Själva väntade de utanför, under tiden Knös skulle genomsöka huset.

Knös, som väl kände både gården och dess invånare, gick direkt in i stuan, där husbondfolket låg och sov. Där ställde han sig mitt på golvet och sa helt lugnt: "Sidd opp o tänn lys, forr di e harr o ska stjele".
Det blev kvickt liv i folket, och lika kvickt försvann också tjuvarna i natten.

Men Knös blev väl mottagen och till tack rikligen undfägnad med mat och dryck och fick slutligen gå och lägga sig i stallet.

Då och då träffade Knös samman med en annan originell individ, som hette Hans Lest. Namnet Lest hade han efter sin mor. Hon var danska till börden och hade i sin ungdom varit piga på ett av slotten i Sydskåne. Hennes son, Hans, hade godsherren där till far.

I likhet med Knös uträttade Lest alldrig något egentligt arbete utan drev omkring i bygden, levde på människors välvilja och tog

f.ö. litet, vad han kom över.

Hans Lest var vida känd för sin utomordentliga förmåga att kunna springa, både fort och uthålligt. Man hade aldrig sett något liknande.

En dag begav sig Lest till en herrgård ej långt ifrån den, där hans mor tjänade. Det rådde osämja mellan de båda ställena, och Lest beslöt att spela granngården ett spratt. Där skulle det nämligen vara en stor bjudning, och många gäster väntades, det hade Hans Lest fått veta. Han stegade in i herrgårdsköket, där det arbetades febrilt med förberedelserna till dagens fest. Kokerskan och pigorna hade fullt upp att göra, och ingen hade tid med Lest. Men han förstod sin sak. Han började berätta för kokerskan en del sladder om den andra gården. Kokerskan blev så intresserad, att hon gav sig tid att gå ut i skafferiet och hämta mat till Hans, i hopp om att kunna få höra mer om det avskydda stället.

Det tog litet tid ute i matförrådet, och när hon kom in i köket igen, döm om hennes förvåning: Lest var försvunnen! Alla tyckte det verkade litet underligt, men samtidigt var

det ju skönt att bli av med honom,när man hade så bråttom.

En stund senare upptäckte emellertid kokerskan till sin fasa,att en stor gås,som skulle serveras på kalaset,var spårlöst försvunnen. Den hade,sedan den blivit färdigstekt, placerats på spiselhällen,för att den skulle hålla sig varm. Det blev en förfärlig uppståndelse. Alla förstod. Lest hade i ett obevakat ögonblick knipit den läckra fågeln och gett sig iväg från gården på sina snabba fötter. Den förtvivlade kokerskan rusade till godsherren. Denne kastade sig upp på en häst för att försöka rida fatt tjuven och om möjligt skaffa gåsen tillbaka. Tiden var dyrbar. Gästerna skulle snart anlända.

Han behövde dock inte rida långt från herrgården,förrän han i en skogsglänta invid vägen fick skåda en syn. Där satt Lest och Knös i godan ro och smorde kråset med den stulna gåsen. De hade träffats,då Lest kom löpande med sitt byte under armen. Och Knös,som aldrig sade nej till mat,hade med nöje antagit Lests inbjudan att dela rovet.

Så fort de fick syn på godsägaren,som sprängde fram på vägen,reste sig Hans Lest och

sprang därifrån. Den ridande satte efter Lest. Men det visade sig snart, att det inte var någon lätt sak, att få fatt en sådan löpare som Hans Lest var. Han for över vägen och in på en äng. Ryttaren följde efter, och jakten började. Men avståndet mellan hästen och den löpande Lest tycktes snarare öka än minska, hur än godsägaren manade på djuret, och han måste slutligen ge upp förföljandet. Då var hästen alldeles uttröttad av den häftiga ritten och kunde inte pressas mera.

Hans Lest, som märkte, att ryttaren nästan sprängt hästen, stannade då och ropade till honom, att det var bäst, att han red hem och tog en bättre häst, om han skulle lyckas i sitt uppsåt att rida fatt honom.

Skummande av raseri red godsherren vägen tillbaka hem igen. När han kom till stället, där de två gynnarna suttit och kalasat på gåsen, vad fick han väl se! Där satt Knös fortfarande i godan ro och åt. Och nu var det inte mycket kvar av kalasfågeln. Ryttaren lät nu sin ilska gå ut över Knös. Han hoppade av hästen, och med ridpiskan i högsta hugg rusade han emot den ätande och skrek: " Nu ska du få stryk, för att du har ätit upp min gås!"

- "Jaså,ja,då får ja väl de," svarade Knös stillsamt och tog tåligt emot några ordentliga slag av piskan. Nu hade emellertid godsherren tömt ut det värsta av sin vrede. Han insåg det lönlösa i sitt företag,hoppade åter upp på hästen och nödgades rida tillbaka till herrgården med oförrättat ärende.

Men Knös tog inte avbasningen så allvarligt. Han fortsatte sin avbrutna måltid,och Hans Lest kom snart tillbaka och deltog i avlutningen på gåsfesten.

Knös trivdes gott med sin tillvaro. Han utförde aldrig något arbete utan fick sin bärgning genom att vandra från gård till gård. Han hade sitt hemvist i Mellangrevie och han tiggde aldrig. Följaktligen kunde han inte juridiskt anses som lösdrivare.

En gång,då han kom till Trelleborg,blev dock den underliga figuren tagen av polisen. Han fördes till polisstationen och sattes i finkan. Knös fick besked att stanna där till nästa dag,då man skulle förhöra honom. Som vanligt tog han saken lugnt och sade bara: " De e bra,som de e." Och så sov han den natten i häktet. Nästa morgon fördes han inför över-

konstapeln för att undergå förhör. Men innan någon hunnit säga någonting eller ens ställa en fråga till honom, sade Knös på sitt eget vis: " Ja, ja' hade mest ente tid o va här i da'. Ja skulle ti Beddinge o runsa två skidehus o itt provitt". - " Alltså yrkesman", mumlade förhörsledaren en smula konfunderad. För handlingen avbröts, och Knös fick gå.

Härs och tvärs över Skåne vandrade Knös i ett halvt sekel. Vintrarna tog dock hårt på honom under hans sista år. I synnerhet hade han ont i fötterna av svåra kylskador.

Mat var det största intresse Knös hade i livet. Han åt så gott som alltid. Förmodligen åt han sig till slut ihjäl. En dag påträffades han död invid en statstuga, där han satt på en sten, och i färd med att äta. Stoppnålen hade fallit ur handen på honom.

Han blev omkring 60 år gammal. Inga arvingar hade han, och kommunen tog om hand hans tillgångar, vilka utgjordes av 8000 kr. på bank, en ej så ringa summa på slutet av 1800-talet. Till detta belopp hade en liten summa, som han fått efter föräldrarna, växt under den tid av 50 år, som Knös vandrat på vägarna.

Efterskrift.

Min farfar avled 1919. Ingen ville sedan överta den gamla gården. Den knappa åkerarealen ansågs alltför liten och stället således ej tillräckligt lönsamt för att någon av släktingarna nu skulle vilja slå sig ner där. Gården fick ligga öde, och slutligen arrenderades jorden ut.

Efter något år inköptes egendomen av ägaren till den betydligt större granngården (samma f.ö. som med sig införlivat jordlotten, som omnämnts på s. 94.) Köparen gjorde helt visst en god affär, då han utökade sin ägoplan med denna intensivbrukade åkerjord. Priset lär ha varit ganska lågt. Arvingarna var angelägna att få stället sålt. Snart revs byggnaderna ner. Trädgården och tomtområdet plöjdes upp. T.o.m. vägen ner till gården revs upp.

I dag finns inte längre minsta tecken, som utvisar, var farfars gård en gång legat.

Endast minnet bevarar ännu bilden av den gamla gården på slätten.

J.E.

L I T T E R A T U R:

Andersson, Ingvar: Skånes historia till Saxo och Skånelagen. Sthlm 1947. (Sk H)

Bondepraktikan. Nytryck

Christoffersson, Olof: Skytts härad 3 uppl. (O C) Trelleborgs Allehanda 1936

Frostin, Ernst: Västra Tommarps och Skegrie Kyrkor Trelleborg 1959. (E F)

Henrikson, Alf: Alla årets dagar Upp. 1965 (AÅD)

Linné, Carl von: Skånska Resa 1749. Faksimil av 1751 års orig, uppl. Sthlm (Sk R)

Nicolovius: Folklifvet i Skytts härad vid början af 1800-talet 3 uppl. Lund 1908 (Nic)

Norlind, Tobias: Svenska allmogens liv. 2 uppl. Sthlm. 1925 (Nor)

Svenska Turistföreningens årsskrift (STF)

Österling, Anders: Nicolovius och Söderslätt Sthlm. 1957 (Nic. Ö.)

NAMN- och SAKREGISTER

	Sid.
Ag	38
Agedyna	204
Agnakorg	187
Ahlbecksfrun	272
Allmänning	51
Alm	37
Amuletter	267
Ankarstock	93
Arndt, Johan	152
Arv enl. Skånelag.	48
Aske	134
Assertorp	94
Avlopp	115
Bandhund	122
Barnsbörd	260
Bete	44
Björk	16
Blåbärabuske	43
Bomärken	63
Bondgården(1734)	81
Bordsseder	149
Borre backar	238
Brons(ålders)fynd	26
Brukningsdelar	47
Brunius, C.O.	72
Brunn	123
Brydestua	172
Brännvinstillv.	46
Bränsle	165
Budkavle	62
Buxbom	110,134
Byadamm	37
Byahorn	57,60
Byalaget	50,56
Bygata	36
Bygdeoriginal	280
Byggprinciper	81,107
Byordning	57
Bystämma	37,49,57,60
Bäckahästen	254
Bäddar	113
Bärnsten	26
Bödelstaxa	59
Christians backe	237
Diken	86
Dikning	99
Dvärgbjörk	13
Ekskog	23
Ellakors	267
Erik(dagen)	156
Farstu	108,109
Fattighus	85
Fiskmås	125
Fjäle	60 ,62
Flintyxa	159
Flott	117
Flyghavre	102
Flygrönn	260
Flyttning, byns	79

	Sid.
Flyttning:tjän.	181
Foder	46,140
Folkskolestadga	66
Forssander,J.A.	76
Fotkedja	23
Fotogén	117
Frostin,E.	72
Fur	16
Fällbänk	112
Får(hus)	121,166
Fäherde	51
Fälad	44
Fällor Fångst	16
Färgväxter	205
Fönster	38,110
Förbjudna dagar	257
Förkunnelse,kyrk.	79
Gavlar	131
Gravsör	251
Gravurna	28
Grisfoder	103
Grästorvsvall	86
Gya	274
Gåsagång	222
Gälle	119,164
Gödsel	32,44
Gök	156
Hackbruk	18
Hackelse	119
Haglösa skvadron	93
Halm	105,119
Halmtak	38,130
Halskrus	224
Hamling	46
Hampodling	38
Handkvarn	123
Hantverkare	67,85
Hare	13
Harv	158
Hassel	16
Have	132
Havrejord	45
Herreklass	29
Hoveri	68
Huggehus	122
Humle(gård)	36,39
Husandakt	151
Husförhör	79
Husmän	85
Husurna	27
Hyllebuskar	37
Härader	8
Hästar	27,39
Hö	161,163
Högsäte	112
Höns(hus)	121
Höre	51
Hösten	170
Höstplöjning	45,105
Ingeborg	277
Inhägnader	86
Inlandsisen	12
Invandringsvägar	14,15
Ishavsleror	12
Jakt (på renar)	15
Jordbrukarestam	18,19
Jul(tolften)	222
Jägar-fiskarfolk	16,19
Järnåldern	30
Järnvägar	9

	Sid.
Kammare	110,114
Karaktärsdrag	50
Kartskisser:	
Gården	108
Skegrie by	41
Söderslätt	10
Ägorna n:r 7	91
Kistor	114,180
Klappträ	202
Klimat	9,13,16,31
Klinegille	127
Klinehus	125,128
Klockstapel	74
Kloka gubbar...	264,270
Klämma (portgång)	124
Klöver	104
Knävlingar	61,62
Knös	292
Kollektivbruk	35
Kopparålder	26
Kor	27
Korgpil	88
Korn 27,103;2-rad.	45
Korsvirkeshus	38
Kospillning	54
Kraftfoder	140
Kringgärning	223
Kriss	134
Krono-Skattehemman	93
Krono-Rusthålls-d;o	98
Kryddgård	136
Kvickrot	102
Kvinnorna(arv) 48	217
Kyrkan	70
Kyrkobesök	152
Kyrkogrim	254
Kyrkorätt,Skånsk	78
Kåda	24
Kålgård	36
Käringtarmar	43
Kök	115
Köksland	136
Ladugård	118
Lagar:1350,1734	58
Landhöjning	14
Lars Ingeborg	284
Lassme	172
Lavar	13
Lest,Hans	305
Lie	163,170
Lieman	215
Likbränning	28
Lin	36,162,174
Linné:37,40,43,53,86	
Litteraturförteckn.	312
Ljungpinnar	43
Loge,loggolv	119
Lokomobil	187
Lungehosta	263
Lyckodagar	357
Lyktgubbar	255
Låga (port)	124
Läkemedel	266
Läkeörter	262
Läppakakor	193
Lärka	154
Läs-skrivkunn.het	66
Lön,tjänares	233
Lövskog	23
Maclean,Rutger	68
Magdalena	271
Magiska handl.tal	266

	Sid.
M.h.o.p.	218
Mantal	95
Mara	252
Martin av Tours	182
Mat på s.veckodag	144
Mejeri	140
Mickelsknekt	180
Midding	118
Mitraljös	111,165
Mjölkning	139
Mjölkupor	88,194
Mossen	99,167
Myrica gale	40
Myskmadra	110
Måga	118
Mårtensfest	182,221
Mårtensknuda	183
Mårten stenmästare	72
Månens faser	259
Märgel	101
Mölla,holländare	188
" stubba-	194
Nattravn	254
Nicolovius	52,211
Näktergal	156
Offergåvor	21,24,259
Ollon (svin)	27
Olof (dagen)	156
Ononis spinosa	43
Ost	147
Ostskåp	124
Oxiemästaren	72
Oxöga	38
Pengar	235
Petter Katt	155
Pilplantering	87
Pilträd	16
Pincett	29
Plejel	186
Plog	39,49
Pors	40
Postilla	152
Potatis	46
Pråsor	117
Präster	77
Pölsevaktare	200
Rakkniv	29
Raps	162
Rel.föreställn.	21,28
Renhorn	15
Renjägare	15
Resta Bovis	43
Retzius,L.K.	152
Ringstav	52
Ripa	13
Rosenbuske,vit	124
Romansk stil	76
Rovor	46
Rullebör	164
Runstav	182
Rusthållshemman	93
Ryggaträ	130
Ryggås	38
Råg	32 ,44,45,102
Rågen går i ax	156
Rågen ryker	159
Råka	154
Råtegel	129
Rökning av fläsk	115
Sal	114
Segemannen	287

	Sid.
Servis	149
Sjorren milk	142
Skafferi	115
Skegrie(bynamnet)	34
Skegriedösen	22
Skiftesverket	68,69
Skoftor	193
Skogstiden	16
Skolor i Skegrie by	85
Skolväsendet	241
Skorstenar	38,115
Skre	106
Skrock	250
Skråning	119
Skummjölk	121
Skånelagen	36,48,155
Skånska resa,L	37,43
Skåre	226
Skära	163
Slaga	186
Slavfolk	29
Släkttavla	92
Slända	178
Smira	164
Smör	114,147
Smörkärna	116
Snö	152,154
Sockerbetor	159
Solen	259
Solur	213
Sommarstua	114
Sova vårdygns	160
Spinnrock	178
Sprängsjuka	263
Spänne	130
Stacklabänk	112
Stadsresa	236
Stall	118
Stare	155
Starr	23
Statare	181
Steglarp	26
Stendösar	20
Stenor	107
Stensnideri	78
Sters	115
S:t Hans	226
Stickelbär	135
Stie	130
Stokkemarke kyrka	74
Stork	154
Straff	58
Stua	109,111
Stål (magi)	260
Stöpling	88
Svaneholm	69
Svartek	167
Svedjebruk	18
Svin	27,45,103,120,141
Svinamilor	120
Syltemjölk	146
Sådd	159
Så ut	104
Sädesslag	19
Taktäckning	38,130
Talgljus	117,223
Tamdjur	18
Tatuérnål	29
Tavlor	113
Tid(eräkning)	212
Tiggare	119,250
Tiggarnas riksd.m	288
Timotej	104
Tionde	78
Tobaksschatull	113

	Sid.
Tomte	255
Tomt och toft	36
Torv	54,164
Torvmossar, byns	54
Torvängarna	166
Tramp-doftväxter	110
Transitohandel	27
Treskifte	42
Trindsäd	45
Träde(-Bete)	43,44,105
Tröskning	186
Tudabacke	60
Tull(kvarn-)	188
Tundralandskap	13
Tunna(målkärl)	158
Tunnland	102, 158
Tyskvira	88
Tång	38
Ull	203
Undervisning	241
Urtiden	12
Uteliggare	111,165
Utflyttning fr. byn	81
Vagnar	38
Vandringsmän	250
Vannho(vatten-)	124,141
Vanning	37
Varulv	253
Varvig lera	15
Vass	23
Vete	27
Vidjor	88
Vildrenar	13
Vinterfoder	Sid.
Vintersäd	46,104
Vintertemperatur	44
Vipa	184
Vångagemmare	154
Vångar	53
Vårbruk	42
Vårdträd	157,159
Vårmånad (mars)	37,58
Vårplöjning	154
Vårsäd	45
Väderspådom	45
Välkomna-krus	226,256
Värahorn	111
Vätteljus	52
Vävstol	255
Växtföljd, 3-årig	203
" 7-årig	43
	101
Ålderman	57
" (-val)	64
Årder	27,156
Årtalsförteckning	
Älvkvarnar	23
Ärter	45
Ärthalm	103
Ärn (öppen)	115
Öj (ök)	140
Österling, Anders	211
Översvämning	49

oooOooo

Några data i Slättens och Gårdens historia.

Före Kristi födelse:

13000 lämnade inlandsisen Slätten.
8000 Den första skogstiden. Furan kom in.
7000 invandrade de första människorna på Söderslätt.
4500 åtskilde havet Skåne och Själland.
3000 Det första jordbruket på Slätten.
2000 började hästar användas.
1900 lärde slättborna känna den första metallen - koppar.
1700 infördes bronsen.
500 inträdde järnåldern på Slätten.
200 avlöstes årdret av träplog.
o var jordbruket en näringsgren att räkna med på Söderslätt.

Efter Kristi födelse:

500 Runskrifttiden.
800 Vikingatiden.
1050 började klinehusen ersättas m. murverk.
1100-talet grundlades Skegrie by.
uppfördes Skegrie kyrka.
tillkom Skånska kyrkorätten.

1200-talet upptecknades Skånelagen.
1332 gav sig Skåne under Sverige.
1350 tillkom Magnus Erikssons landslag.
1360 lade Vald.Atterdag Skåne under Danmark.
1536 segrade reformationen i Skåne.
1658 Skåne svenskt generalguvernement.
1711-1713 härjade pesten svårt på Slätten.
1734 ny lagbok: Sveriges rikes lag.
1749 företog Linné sin skånska resa.
1750-talet börj.pilar planteras på Söderslätt.
1760-1780 genomfördes storskiftet.
1803 utkom förordningen om enskifte.
1814-1816 Utflyttningen. Gården uppföres.
1827 förordningen om laga skifte.
1842 Första Folkskolestadgan.
1844 fick Skegrie kyrka sitt nuv.utseende.
1882 började sockerbetsodlingen på Slätten.
1888 den snörikaste vintern.
1893 den kallaste vintern (-30° flera dagar i sträck.)
1902 den s.k."julstormen".
1920 såldes och utplånades Gården.